خۆڕاگریی
دەڤەری پشدەر

(گێڕانەوەی چەند راستییەکی مێژوویی)

ستار حەمەتاهیر

هەولێر - ٢٠١٠

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

- **خۆڕاگریی دەڤەری پشدەر**
- بابەت: گێڕانەوەی چەند راستییەکی مێژوویی
- ئامادەکردنی: ستار حەمەتاهیر
- نەخشەسازی ناوەوە: تەها حسێن

پێداچوونەوەی زمانەوانی: حەمە ئەحمەد جاف

- پیتچنین: هەرێم عەبدولڕەحمان
- بەرگ: وریا بوداغی
- ژمارەی سپاردن: (٩١٠)
- نرخ: (٢٥٠٠) دینار
- چاپی یەکەم
- تیراژ: ٥٠٠ دانە
- چاپخانە: چاپخانەی رۆژهەڵات

زنجیرەی کتێب (٤٩٤)

هەموو مافێکی بۆ دەزگای موکریانی پارێزراوە

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com
ئیمەیل: info@mukiryani.com

ناوەڕۆك

وتەیەكی پێویست.......... ٥

پێشەكی ٧

ناساندنێكی كورتی ناوچەكە ٩

پێكهاتەی دانیشتوانی پشدەر ١١

رووداوە تاڵەكانی ساڵانی دوای بۆردومانەكەی ١٩٧٤/٤/٢٤ .... ١٥

سەرهەڵدانی رێكخستنەكانی هێزە سیاسیەكان و ٣٥

دەربڕینی دەنگی نارەزایی قوتابیان.......... ٥٧

خۆپێشاندانی پیاو ماقوڵانی قەڵادزێ ٥٩

راگواستنی دانیشتوانی ناوچەی پشدەر ٦١

دووەم شاڵاوی راگواستن هاوینی ساڵی ١٩٧٨ .... ٦٢

پشدەر لە كاتی جەنگی عێراق و ئێران دا ٦٥

خۆپیشاندانی ١٩٨٢/٤/٢٤ .... ٧٢

خۆپیشاندانی ١٩٨٢/٧/٤ .... ٧٤

خۆپیشاندانی ساڵی ١٩٨٧ لە رەواندوز ٧٥

داستانی ئۆردوگای پێماڵك ناسراو بە (داستانی دووئەحمەد) ٧٨

راگواستنی بەستەستێن ١٩٨١/٥/١٣ بەرامبەر ٢٦ی مانگی رەمەزان.... ٨٠

دواقۆناغ و گەورەترین قۆناغی راگواستن(*) ٨٢

سەرگوزشتەی سەرهەڵدانی (محەمەدی مەهدی) ٨٧

چەند رووداوێكی تری پێش راگواستن ٨٩

چارەنووسی پشدەریەكان دوای راگواستن.......... ١١٣

ئەلبومی وێنەكان ١٢٥

وتەیەکی پێویست

زۆرن ئەوانەی دوورو نزیك ئاگاداری ئەم رووداوو چەرمەسەریانەن کە لە مێـژووی ئـەم چەند ساڵەی دواییدا بەسەر ئەم وڵاتەدا هاتوون و لە ئەنجامی ئەمانەشـدا چـەندین کـەس گیانیان بەخشی، چەندانیش ماڵ و سامانییان فەوتا و چەند شارو لادێ بوون بـە قوربـانی سیاسەتە چەوتەکانی رژێمی بەعس. بەڵام ئەوەی نووسرابێتەوە بـە بـەراورد بـەم هـەموو دەردەسەری و نەهامەتیەی بەسەر ئەم گەلەدا هات، زۆر کەم. بۆیە گەر هـەر یـەکێك لـە ئێمە بتوانێ تاکە لاپەڕەیەك بۆ دەرخستنی ئەم رووداوانە بخاتـە بەرچـاو، ئـەوە پێمـوایـە کارێکی گەورەیە، چونکە دەبێت بە هۆیەك بۆ ئەوەی نەوەکانی ئەمڕۆ شارەزاییەك پەیـدا بکەن سەبارەت بە مێژووی پڕ سەروەری گەلەکەیان.

خوێنەری بەڕێز، ئەم چەندلا پەڕەیەی ئێستا لە بەردەم چاوە گەشـەکانتە بریتیـە لـەو رووداوانەی (ستاری حەمە تایەر) وەك شایەتحاڵێك و بەشداری تێدا کـردووە. گرنگتریـنی ئەم رووداوانەش بریتیە لە چۆنیەتی خۆڕاگریی خەڵکی پشدەر بەرامبەر بـە زەبـروزەنگ و دوژمنکاری رژێم لە کاتی شاڵاوی راگواستندا.

ئەوەی لێرەدا لەبەر دەستتە، بریتیە لە دڵۆپێك لە دەریایەك، بریتییە لە گوڵێك لە ناو باخی پڕ گوڵزاری داستان و سەروەریەکانی ئەم گەلـە، ئـەوە تـەنها بەشـێکە لـەم رووداوانەی کە تاکێك لە تاکـەکانی ناوچـەی پـشدەر دەیگێڕێتـەوە و، دەیکـات بـە نموونەیەك بۆ یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی جینۆسایدی رژێم بەرامبەر گەلی کورد، کە ئەویش تاوانی راگواستنی زۆرەملێ بـوو. وەك دەزانـین رژێمـی بـەعس جگـە لـە وێرانکردن و خاپوورکردنی هەزارەها لادێی کورد، لە یەکێك لەم شـاڵاوە نەگریـسانەی ناوەندی قەزای پـشدەردا، چـەند شارۆچـکە و ئۆردوگـا و لادێیـەکی ئـەم ناوچـەیەی بەسەریەکدا رووخاند و، خەڵکەکـەی بەسـەر چـەند ئۆردوگایەکـدا دابەشـکرد و ئـەو

ناوچەیەی کرد بە ناوچەیەکی قەدەغەکراو. بەم سیاسەتەشـی وایزانـی بەسـەر گیـانی نەتەوە پەروەری و کوردایەتیـدا زاڵبـووەو دەبێـت. نـەیزانی ئـەم رق و کینەیـەی لـە دەروونی ئەم خەڵکـەدا هـەوێنی کـردووە، رۆژێـك وەك بورکانێـك دەتەقێتـەوە و بـە تەواوی تەخت و تاراجیان را دەماڵێت.

ئەوەبوو دیتمـان، ئـەو بورکانـە لـە شـێوەی راپـەڕینێکی سەرتاسـەری خـەڵکی کوردستاندا تەقییەوە و هەموو شارو شارۆچکەکان لە ماوەی چـەند رۆژێکـی کەمـدا بوون بە گۆڕستانێك بۆ بەعسیە ئەنفالچیەکان.

هـەروەکو ئامادەکـار خـۆی لـە پێـشەکیدا ئامـاژەی پـێ دەکـات، ئـەو مێـژوو نانووسێت، بەڵام شتێکی دیوە و بە پێویستی دەزانێت دوای خۆی نـەوەی تـازەی ئـەم گەلە، بە تایبەتی گەنجانی ئەمڕۆی پشدەر پێی ئاشنا بن. ئەم بابەتانە لـە یـادەوەری ناوبراودا مابوون و خەڵکانێك ماوەیەکە هانی دەدەن تا بیخاتە سەر پەڕەی تۆمارێك، ئەمەبوو کاتێك کە خاڵم باسی نووسینی ئەم بابەتەی کرد، زیاتر هانم داو بەڵێنم پێـدا هاوکاری بکەم، هەرچەندە من کاتی راگواستنەکە تەنها هەرزەکارێك بووم، بـەڵام زۆر لەو رووداوانەم لەبیرە. لە بیرمە کاتێك کە بە سـەردان دەچـووینە قـەڵادزێ، رووداو و کارەساتی جۆراوجۆر لە داسـتانی قارەمانانـە و شـەڕو تۆپبـاران و خۆپیـشاندانەکان دەبوون بە بەشێك لە ژیانمان. بۆیە بە شانازیەوە ئـەرکی رێکخـستنەوەی بابەتـەکان و پێداچوونەوەی زمانەوانیم خستە ئەستۆی خۆم.

پێویستە لێرەدا ئاماژە بەوەش بکـەم، نووسـینەکە بـە زمـانی سـادەی خـەڵکی ناوچەکە نووسراوە، لە کاتی پێداچوونەوەیدا نەمانوویـست لـە زۆر وتـن و دەربڕینـدا دەستکاری لایەنی زمانـەوانیان بکـەین تـا مـۆرکی ئـەم ناوچـەیەی پێـوە بمێنێـت، هیوادارین بەرهەمەکە جێگای رەزامەنـدی بێـت و شـایانی ئـەم هـەموو قوربـانی و خەباتە بێت کە خەڵکی ئەم ناوچەیە پێشکەشی کردووە.

دەریا جەمال حەوێزی
مامۆستای ئەدەبی کوردی
زانکۆی کۆیە/٢٠٠٩

پێشەکی

من لە تۆماری ئەم یادەوەریەدا، چەمکێك لە بەسەرهاتی خۆم وەك تاكێكی ئەم ناوچەیە، سەبارەت بەو هەموو ستەمەی لێمان كرا و ئەو ماڵوێرانی و دەردەسەریانەی لەم چەند ساڵەدا توشمان بوو، دەخەمە روو. هەروەها ئاماژەیەكە بۆ خۆڕاگریی ئەم خەڵكە بەرامبەر شالاّوی راگواستن، كە رژێمی لەناوچووی عێراق بەرامبەر ئەم ناوچەیە ئەنجامیدا.

لێرەدا ئەوەی لەم رووەوە دەشێت و دەكرێ بگوترێ بەشێكی لێدەخەمە بەرچاو، بۆ ئەوەی رۆڵەی ئەمڕۆی شارەكەمی پێ ئاشنا بكەم، تا زانیاریەك لە سەر مێژووی خۆیان بزانن و هەردەم خاك و وڵاتی خۆیان خۆش بوێت و بیپارێزن.

جا ئەوەی من لەم نامیلكەیەدا باسی دەكەم و لێی دەدوێم، بریتیە لە كورتەی كۆمەڵە رووداوێكی مێژوویی ئەم ناوچەیە، لە ماوەی نێوان بۆردوومانە خوێناویەكەی ١٩٧٤/٤/٢٤ تا بەرواری ١٩٩١/٣/٦، واتە تاكو راپەڕین. هەروەها جێی ئاماژە پێكردنە، مامۆستا **تەها بابان** لە چوارچێوەی پەڕتوكێكی باشی دیكۆمێنتی، مێژوویی بەشێك لە كارەساتی بۆردوومانەكەی بڵاوكردۆتەوەو، باسی لوێچێك لە دڕندایەتی ئەنجامدەرانی ئەم بۆردوومانەی كردووە. بەرێزیان زۆر خۆی هیلاككردووە، گەڕاوە بە دوای شاهید حاڵەكانداو چیان بۆ باس كرد بێت ئەوها نوسیوویەتی. ئەگەر كەسێك گلەیی لە مامۆستا **تەها بابان** بێت، ئەوا غەدری لێ دەكات، چونكە زانیاریەكانی وەك چۆن بۆیان گێڕاوەتەوە ئاواش نووسیوویەتەوە. وەك دەڵێن نەفرەت لەو كەسەی رووداوی مێژوویی وەك خۆی ناگێڕێتەوە. چەندجار خۆم لەگەڵی دانیشتووم و زانیاری زۆری لێ وەرگرتووم و منیش بە ویژدانەوە بۆم گێڕاوەتەوە. بەڵام لە كاتی بڵاوكردنەوەی پەڕتووكەكەیدا لەمەڕ كارەساتی ١٩٧٤/٤/٢٤دا هەندێك شت لە بیركرا بوو. بەهەرحاڵ دەستخۆشی لێ دەكەین كە بەم تەمەنە ئەو زەحمەتەی كێشا. شەوێك لای دانیشتم

فەرمووی دەترسم بمرم فریا نەكەوم ئەم پەڕتووكە بڵاو بكەمەوە. ئێستا كە ئەو باسە لەبەردەستمە و لێی دەدوێم، هەندێكم بۆ باسكرد، فەرمووی: بمدەرێ دەیكەم بە پەرتووكێك لەسەر ئەركی خۆم و بە ناوی تۆوە چاپی دەكەم. لە راستیدا زۆر هانی دام ئەم باس وخواسانە بكەم بە نامیلكەیەك.

جگە لەمەش زۆر جار لە كاتی بیرەوەری و یادەوەریەكاندا دەزگا راگەیاندنەكان چاوپێكەوتنم لەگەڵدا دەكەن و، هانیان داوم ئەم زانیاریانە بكەم بە پەڕتووكێك. ئەوا منیش بە نەشارەزایی لە بواری نووسین، كوێرانە لێی وەخۆكەوتم. وەك شاهیدحاڵێك لە رووداوەكانی ناوچەكە، چیم بینیووە هەروەك خۆی لێی دەدوێم و باسیان دەكەم. هەرچەندە من ئەو هەقە نادەم بە خۆم لە بواری مێژوو شت بنووسم، بەڵام ئەوەی كە باسی دەكەم بەشێكە لە یاداشتەكانی تایبەت بە ژیانی خۆم. وەك هەرتاكێكی ناوچەی پشدەر رۆژانە ئەو رووداوانەم بینیووە،بەڵام وەك خولیایەك بەردەوام لە دەفتەری یادەوەریەكانمدا تۆمارم كردوون. ئاگاداری زۆر شت بووم، بۆیە ئیستا ئەو زانیاریانە دەردەهێنم و لێكیان دەدەم، تا بزانم شتێكی ئەوتۆیان لێ پێك ناهێنم بە كەڵكی خوێندنەوەی ئەمڕۆ بێت. ئەوەی لەم چەند لاپەڕەیەشدا باسم كردووە، زەكاتی سەرخەرمانە.

بێگومان كوێرەوەری و ناخۆشیەكان و زەبروزەنگی رژێمە یەك لەدوای یەكەكانی عێراق زۆر لەوە زیاترە كە من باسی دەكەم. مێژوویەكی كۆنتری هەیە، بەڵام وەك ئاماژەم پێكرد، ئەوەی من هەڵمبژاردووە و لە دووتوێی ئەم لاپەڕانەدا لێی دەدوێم، ئەو واقع و روداوانەن لەتەمەنی لاویمدا تیایاندا ژیاوم و لە بیرم ماون. رووداوەكان تایبەتن بە ماوەی دوای بۆردوومانەكەی ساڵی (١٩٧٤)ەوە تا ئەو راپەڕینە مەزنەی بوو بەبەشێك لە هەوێنی رووخاندنی رژێم و، دواتر ئاوەدانكردنەوەی دووبارەی قەڵادزێ و ناوچەی پشدەر. دیارە هێشتا كاتی ئەوە نەهاتووە هەمووشتێك باس بكرێ تا كاتی خۆی دێ. دیارە گێڕانەوەی مێژوو و بەسەرهات بە دڵی هەموو كەس نابێت, گرنگ ئەوەیە ئەوەی دەیگێڕێتەوە بە ویژدان بێت.

ستار حەمەتاهیر

ناساندنێکی کورتی ناوچەکە

پشدەر قەزایەکە لە باشووری کوردستان. دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی شاری ***ڕانیە***. دەشتێکی بەرفراوانە و هەرچوار دەوری بە زنجیرە چیای سەخت دەور دراوە. ڕووبەرەکەی (٣٠٠ سێ سەد کم٢) دەبێت. ژمارەی دانیشتوانی لە(١٤٠) هەزارکەسە پترە. پێکهاتووە لە مەرکەزی شاری **قەڵادزێ** و ٤ شارەدێ و (١٨٦) سەدو هەشتاو شەش گوند. شارە دێیەکانی بریتین لە: **سەنگەسەر، ژاراوە، هەڵشۆ، هێرۆ، ئیسێو**.

سنووری ڕۆژهەڵاتی پشدەر بریتیە لە چیای **مامەندە، بڵفەت، ملەبا، دووپەزە**. لە ڕۆژئاواشی چیای **کێوەڕەش** و شاری ڕانیەیە. لە باکوور زنجیرە چیای **قەندیل** و لە باشووریش زنجیرە چیای **ئاسۆس** و شاخی **کوڕیس** دێت. هەروەها دوو ڕووباری گەورە لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بە دەشتی پشدەردا تێدەپەڕن و دەڕژێنە ناو بەنداوی دوکان کە بریتین لە: **زێی بچووك** و **چۆمی ژاراوە**.

پشدەر زۆر ناوچەی شاخاوی سەختی لێیە، وەك چیای کوڕیس و زنجیرە چیای قەندیل. ئەم زنجیرە چیایانە بە دەیان چیا و دۆڵ و شیو ودارستانی چڕییان تێدایە. ئەوەندە سەختن ساڵانە زیاتر لە شەش مانگ بەفرییان لێ دەبارێت و هەرگیز بەفریان ناچێتەوە. لە زستاندا گوزەرانکردن لەم ناوچەیەدا زۆر سەختە، هەر بۆیەش بە درێژایی جەنگی عێراق — ئێران، پشدەر بەرەیەکی جەنگ بوو. هەرچەندە چیای قەندیل لەسەر سنووری نێوان ئەو دوو وڵاتەیە، بەڵام بە هۆی سەختی و دژواری ناوچەکە نە سوپای عێراق و نە ئێران نەیان توانی لە ژێر دەستی پێشمەرگەی دەربهێنن و پێگەی سەربازی لێ دابمەزرێنن. هەر کەسێك لە دژی ڕژێمی دەسەڵاتداری ئەو کاتەی عێراق هەڵوێستی وەردەگرتبا، خۆی دەگەیاندە بناری ئەو چیا سەرکەش و پێشمەرگە پارێزانە.

پێکهاتەی دانیشتوانی پشدەر

دانیشتوانی پشدەرلە پێنج هۆزی سەرەکی پێکهاتووە، سنووری ئەم هۆزانە لێک جیان و بەم شێوەیە دابەشبوون:

١. هۆزی **ئاکۆ:** لە بەشی رۆژئاوای بناری **قەندیل** وداوێنی چیای **زێڕنە کێوی** دا نیشتەجێن.

٢. هۆزی **مەنگوڕ:** ئەم هۆزە لەگەڵ هۆزی ئاکۆ سنوریان هاوبەشەو لە بەشی رۆژهەڵاتی بناری **قەندیل** دا نیشتەجێن.

٣. هۆزی **مامەش:** لە هەردوو دیوی رۆژهەڵات و رۆژئاوای داوێنی چیای **مامندە** نیشتەجێن. زۆر گوندی کوردستانی دیوی ئێرانیش لەناو سنووری هۆزی مامەشدا نیشتەجێن.

٤. هۆزی **میراودەلی** واتا **ئاغاکانی پشدەر:** لە داوێنی چیای **بلفەت**، و گشت ئەو دەشتەدا نیشتەجێن کە بەسەر **زێی بچوک**دا دەڕوانێ، لە گوندی **قندۆڵ**ەوە دەسپێەکات تا گوندی **سندۆلان** و لە وێشەوە تا دەگاتە گوندی **هەڵشۆ**.

٥. هۆزی **نورەدینی:** واتە جووتیارەکانی دەشتی پشدەر، ئەمانەش لە دێرزەمانەوە لەگەڵ میراودەلیەکان لەو گوندانەدا بەیەکەوە دەژین.

زۆربەی دابونەریتی هۆز و عەشیرەتەکانی پشدەر لەیەك دەچن و ژن و ژنخوازی خزمایەتی لە نێوانیاندا هەیە.

خەڵکی پشدەر زۆر باش و میواندۆست و نانبدەن. پێشبڕکێ دەکەن لە میوان دۆستیدا. دەگێڕنەوە گوایە خاوەن ماڵێك میوان زۆر رووی لە ماڵەکەی کردووە، دزی کردووە تا خزمەتی میوانەکەی بکا. زۆر کەس لە ناوچەکانی ترەوە بە میوانی یان بە

کاری میری هاتۆنەتە ناوچەکە و نەگەڕاونەتەوە ناوچەکانی خۆیان، ئێتساشی لەگەڵدابێ خۆیان بە پشدەری دەناسێنن.

ئەم دوو هۆیەی باسکران، یەکیان سەختی ناوچەکە، دووەمیان دابونەریتی جوانی خەڵك بەرامبەر میوان و میوانداری، وایکردووە هەردەم پشدەر ناوچەیەکی ئارام و گونجاو بێت، بۆ خەڵکی شۆڕشگێڕ و یاخی بوو لە رژێمەکانی ئێران و عێراق. هەمیشەش لانەی شۆڕش بووە، هەروەك چۆن لە سەرەتای شۆڕشی ئەیلولدا، مەکتەبی تەنفیزی پارتی دیموکراتی کوردستان لەم ناوچەیە و لە گوندی هەڵشۆ بوو، لە دوای شۆڕشی ئەیلولیش بە هەمان شێوە بارەگا و سەرکردایەتی گشت حزبە کوردستانیەکان لەم ناوچەیەدا بوون. بوونی ئەم هەموو بارەگایە و بوونی خەڵکی شۆڕشگێڕ و تیکەڵاوبوونیان لەگەڵ خەڵکی ناوچەکە و هەندێ جار مانەوەیان لە ماڵەکان، کاریگەری تەواوی بەسەر هۆشیاری خەڵکەکەوە هەبووە. ئەمانە کارێکی وایان کردووە، خەڵکی ئەم دەڤەرە لە بواری کۆمەڵایەتی و نەتەوایەتییەوە بە ئاگا و ئاگاداری رووداو و پێشهاتەکان بن. هەر بۆیە ئەگەر لەگەڵ جوتیارێکی هەژاری ناوچەی پشدەر دابنیشیت و بیدوێنی، بە بەراورد لەگەڵ خەڵکی زۆر لە ناوچەکانی دیکە، تێدەگەیت مرۆڤی بە ئاگا و وشیارە. ئەم خەڵکە وا هەڵکەووتوون بە ئاسانی دەستەمۆی کاربەدەستانی حکومەتکان نابن. زوڵم و زۆری رژێمی لە ناوچووی عێراقیشیان قبوڵ نەدەکرد. رژێم زۆر رێگەی گرتەبەر تا خەڵکەکە کۆنترۆڵ و دەستەمۆی مەرامی گلاوی خۆی بکات، بەڵام بۆی نەکرا. هەمیشە خەڵك و رژێم دوو بەرەی دژبەیەك و نەگونجاو بوون. هەر کاتێك رژێم ویستبای شتێکی باش لە ناوچەکە بکات ئەوا خەڵك زۆر بە خراپ لێکی دەدایەوە، بۆ نموونە بیرم دێت لەم سەردەمەدا جارێك نەخۆشخانەی قەڵادزێ بانگەوازی بۆ دانیشتوانی ناوچەکە کرد تا کوتانی منداڵان ئەنجام دەدرێت، خەڵك زۆر بە دڵ پیسی و خراپ لێکی دەدایەوە بە گومان بوون دەیانگوت:

ـ ئەمە دەرزی نەزۆکیە لە پاشەڕۆژدا منداڵەکانمان نەزۆك دەبن. کەس منداڵی نەدەکوتا...خەڵکی وا لە رژێم بێزار ببوون، مردنی خۆیان پێ خۆش بوو تەنیا لە دەست ئەو رژێمە رزگاریان بێت. ماوەی هەشت ساڵی جەنگی نێوان عێراق و

ئێران، بەردەوام شاری قەڵادزێ لە لایەن سوپای ئێرانــەوە بۆردومــان دەکـرا. کـەم رۆژ هەبوو خەڵکی لێ شەهید نەکرێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خەڵکی ناوچــەکە لــە رقی رژێم پێیان خۆش بوو ئێران لەو جەنگەدا سەر بکەوێ.

ڕژێمی عێراق لە زەبروزەنگ و گرتن و لــە سـێدارەدان و بڵاوکردنــەوەی تـۆوی دووبەرەکی، درێغی نەکرد. بەڵام نەیتوانی مەرامی گڵاوی خۆی جێ بەجێ بکـات و بیرو هەستی نەتەوایەتی لە بیر خەڵك بباتەوە و بیانکات بــە دوژمــنی شۆڕشـی گەلەکــەیان. هــەر بۆیــە رژێــم ئــەمجارە قەڵاچــۆکردن و دابــڕان و ڕاگواســتنی دانیشتوانەکەی بەباشترین چارەسەر زانی. دواجار ناوچەکەی کـرد بــە ناوچــەیەکی چــۆڵ و قەدەغــەکراو. لــە رۆژی (١٩٨٩/٦/٢٦) دەروازەی ناوچــەی پــشدەر لــە بازگەی دەربەندی **کێوەڕەش** داخرا و بوو بە **ناوچەیەکی محرەمە!**.

ئەوەی لێرەدا دەیخەینە روو چمکێکە لە رووداوە مێژووییەکانی ئەم ناوچــەیە، لــە ماوەی نێوان بۆردوومانە خوێناویەکەی ١٩٧٤/٤/٢٤ تا بەرواری ڕاگواستن و ڕاپەڕینە مەزنەکەی بەهاری ساڵی ١٩٩١.

رووداوه تاڵەکانی ساڵانی دوای بۆردومانەکەی ١٩٧٤/٤/٢٤

وەك ئاشکرایە، بۆردومانەکە لە ١٩٧٤/٤/٢٤ روویدا، دوای بۆردومانەکە حەوزی پشدەر بە تایبەتی شاری شیرینی قەڵادزێ، بوو بە وێرانە و چۆڵکرا. زۆربەی دانیشتوانی شارەکە روویان کردە گوندەکانی ناو وڵاتی ئێران. زۆر کەس لە برسان رۆیشتن. خەڵك بە بێکار و کاسبی توانای دابین کردنی بژیوی خۆی نەبوو چ بگا ئەم لێشاوەی میوان کە لە شارەکانی تری کوردستانەوە روویان کردبۆ دەڤەری پشدەر و شەوان بەسەر ماڵەکاندا دابەشدەکران. کورد گوتەنی ماڵ خۆی نەبوو میوانیش رووی تێکرد.گرفتی دینار و تمەنیش کێشەیەکی رۆژانەی خەڵك بوو. هەرچی قوتابی زانکۆ هەبوو هەموویان بردن بۆ گوندی هەڵشۆ و لە بن دار گوێزەکان دابەشیان کردن و لەوێ دەژیان. رژێم گەیشتبۆ شاری رانیە و لەوێوە هێرشی دەکرد تا بگاتەوە قەڵادزێ. شەڕی قورس لە شاخی ئاسۆس و کێوەڕەش بڕپا ببوو. قەڵادزێ کە بەرەی شەڕ بوو چۆڵ کرابوو، تاك وتەرا ماڵی تێدا بەدی دەکرا. مزگەوتەکانی شار کراوە بوون بۆ پێشمەرگەو خەڵکی ئاوارە. و بازاڕ نەبوون دوکانەکان داخرابوون. تەنیا دوو کەبابخانە لە سەر چۆمی قەڵادزێ لە ناو باخچە سپیدارەکانی بەرامبەر مزگەوتی خانەقا دانرابوون. رۆژانە فڕۆکەی رژێم بەسەر ناوچەکەدا دەسووڕایەوە هەرچی بەدی کردبا بۆردوومانی دەکرد. رۆژێك دوو فڕۆکەی مێك هاتن لە گاڕانی سەرەتەپکانیان دا وئاژەڵێکی زۆریان کوشت، ئێمە لەگەڵ چەند گەنجێك چووین ئاژەڵە برینداڕەکان سەر بڕین. دوای (١٠) خولەك فڕۆکەکان هاتنەوەو کەوتنە بۆردومانکردنی ئێمە، خۆشبەختانە بەسەلامەتی رزگارمان بوو. لەگەڵ چەند هاو تەمەنێکم بە تەنیشت (گۆڕستانی قەڵادزێ)دا گەڕامەوە ناو شار. ئێمە لە قەڵادزێ مابووینەوە و کەسو کارمان چوو بوون بۆ ئێران. رۆژی ١٦/ ١٩٧٤/٨ لە ناکاو دوو فڕۆکەی **سۆخۆی**

هاتن بە ناپاڵم دووبارە بۆردوومانی قەڵادزێیان کردەوە. لە ماوەی چوار مانگدا ئەوە دووهەمجار بوو قەڵادزێ بۆردومان بکرێ. ماڵێکی خەڵکی **بۆسکێن** بە ناوی **ماڵی خالە مینە،** لە ترسی رژێم رایان کردبوو، هاتبوونە ناو خانووە وێرانکراوەکەی **حەسەن سەعید** لە گەڕەکی کارەبا. پێیانوا بوو شوێنێکی ئارامە و جارێکی تر ئەم کاولە خانوە بۆردوومان ناکرێتەوە. خانووەکە دیواری بە پێوە نەمابوو, لەدەشت و دەر دەچوو، بەڵام ناپاڵمێك کەوتە ناویان و بەداخەوە هەموویان شەهید بوون کە ژمارەیان پێنج سەر خێزان بوو. ئەو رۆژە و ئێستاش خەڵکی ساویلکە دەڵێن کە دوو کەس تەقەیان لە فڕۆکەکان کردووە بۆیە ئەم شوینەی بۆردومان کرد. خەڵك لە خۆیانەوە ناوی دوو کە سیان دەبرد، بەڵام من وەك شاهییدحاڵێك پێموا نییە کەس تەقەی کرد بێت، چونکە ئەو شوێنەی فڕۆکەکان بۆردومانیان کرد تەنیا (٢٠) بیست مەتر لە ماڵی ئێمەوە دووربوو, من لە ماڵەوە بووم، ئاگاداری رووداوەکە بووم. ئەو رۆژە شار خامۆش و بێ دەنگ بوو. تاك و تەرا خەڵکی لێمابوو. دەنگی هیچ شتێك نەدەهات. نزمترین دەنگ دەگەیشتە هەرچوارگۆشەی شار. من لەم کاتەدا گوێم لە هیچ تەقەیەك نەبووە، ئەوانەی دژی شۆڕش بوون ئەم بوختانەیان دەکرد, چونکە فڕۆکەکان پێش ئەوەی بگەنە سەرشار بۆمباکانیان فڕێدا. دوور نییە تەنها ئەم بۆردوومانە بۆ رووخانی ورەی پێشمەرگە بوبێت. هەرواش بوو، کاریگەری خۆی هەبوو، چونکە ڕۆژی دوای بۆردومانەکە، سوپای رژێم گەڕایەوە قەڵادزێ (واتە ١٩٧٤/٨/١٨ قەڵادزێ لە لایەن رژێمەوە گیرایەوە). ئەو کاتە قەڵادزێ بەرەی پشتەوەی شەڕبوو. ئەو خەڵکەی چوو بوون بۆ ئێران، بە یەکجاری ئاوارەی ئێران بوون و، قەڵادزێ کەوتەوە دەست رژێم. لەم رۆژگارەدا زۆر کەس لەشار مابوونەوە و چاوەڕێی هاتنەوەی حکومەتیان دەکرد، بە تایبەتی لایەنگرانی حزبی شیوعی و هەندێك لە ئاغاکان و، هەر بە گەیشتنەوەی رژێم چەکیان دژی شۆڕش هەڵگرت.

خەڵکی قەڵادزێ ئەوانەی پەرتەوازەی ئێران ببوون، زۆریان کەوتنە ئۆردوگای **قولتێ** کە ماوەی (١٥پازدە) کم لە رۆژهەڵاتی شاری سەردەشتەوە دوور بوو، لەسەر چۆمی کەلوێ کە ئێمە پێی دەڵێن زێی بچووك. ئەم خێوەتگایە (١٧٠٠) ماڵی

ئاوارەی لێبوو. شوێنەکە زۆر ناخۆش بوو. بای لماوی زۆر بوو. تەپو تۆزخەڵکی هەراسان کردبوو. خێوەتگاکە کرابوو بە چەند کەرتێك، واتە چەند بەشێك بۆ دابەشکردنی خۆراك و پێڕاگەیشتنی ئیداری کە لە لایەن ئیدارەی سەردەشتەوە سەرپەرشتی ئەنجام دەدرا. ڕێکخراوی **شێروخورشید** کەلوپەل و خواردنی دابین دەکرد. قوتابخانە و نەخۆشخانە و شارەوانی لێبوو کە بەحەسیرو خێوەت دروستیان کردبوو. دەهاتیتە ئەو دیوی بازگەی ئۆردوگاکە چەند خێوەتێکی ئیداری لێ بوو. یەکەم خێوەت سەربازی بوو، دوو ئەفسەری لێ بوو ئەفسەری یەکەم (**سەروان ڕەحیمیان ـ** سێ ئەستێرە) بوو، پیاوێکی زۆر سەنگین و بەڕێز بوو کەس نەیدیبوو پێبکەنێ و هەرگیز بەناو ئۆردوگاکەدا نەدەگەڕا, ئەفسەرەکەی تر، قەڵەوێکی کورتەبنەی یەك ئەستێرە بوو بە ناوی **سەروان تەباری،** پیاوێکی سوعبەتچی و قسە خۆش بوو، ئەو دوئەفسەرانە هەردووکیان فارس بوون. دوای ئەو خێوەتی دووەم بنکەی پیاوێکی سازمانی ساواك بوو، سازمانێکی (واتە ئەمنێکی) پایەبەرز بوو بە ناوی **جەفایی، ڕۆژانە** لە سەردەشتەوە دەهات بۆ ئۆردوگا. پتر کوڕێکی کوردی ناوچەی سەردەشت بەناوی **حوسێنی حەمەسەلکە** کاری سازمانی بەڕێوەدەبرد. ئەو کوڕەم زۆرباش دەناسی، چونکە لە ساڵانی ١٩٦٩ تا ١٩٧٢ لە قەڵادزێ لە **حەمام سەعید** ناتر بوو وپشتی خەڵکی دەشۆری بوو، دەیگوت لە حکومەتی ئێران قاچاغ بووە. گشت قەڵادزێییەکانی ناو ئۆردووگای دەناسی، کوڕێکی زۆر باش بوو ڕێزی خەڵکی قەڵادزێی زۆردەگرت و چاوپۆشی لە زۆر کاری نابەجێ دەکرد. ئەم کوڕە دوای شۆڕشی ئێران بوو بە پێشمەرگەی حزبی دیموکراتی ئێران و شەهید بوو، سێیەم خێوەت خێوەتی کاربەدەستێکی خۆمان بوو کە ئەندام بوو لە لیژنەی ناوچەی قەڵادزێ. ئەوسا لیژنەی ناوچەی قەڵادزێ لەگوندی **بێکڵۆ** بوو، ئەم بەرپرسە ناوی **مامۆستا مەلا محەمەد بێکڵۆیی** بوو. پیاوێکی باڵابەرز، تەمەن و تا ڕادەیەك عەرەبی و فارسی قەواعیدی دەزانی. ئەم پیاوەگەڕیدە و دنیا دیتە بوو. زۆر بەسەرهات و قسەی خۆشی لابوو. لە هەموو ڕوویەکەوە پاك و دلسۆزی بوو، هەموو خەڵك خۆشیاندەویست و

قسەیان قبوڵدەکرد. زۆر شیاو بوو بۆ ئەم بەرپرسیاریەتیە. کە توڕەیان دەکرد عەرەبی و فارسی و کوردی تێکەڵدەکرد. بەرپرسە ئێرانیەکان زۆر شەرمیان لێ دەکرد و لە ترسی ئەو نەیاندەوێرا هیچ کالایەك بەکەمی بنێرن. ئێرانیەکان نەیاندەوێرا دەست لەکارو باری وەردەن. ئێواران بۆ قسەی خۆش دەورەیان دەدا، یا توڕەیان دەکرد بۆ ئەوەی جنێویان پێبدات. زۆرجار لە دەست سەرپێچی گەنجەکان و تێکهەڵچوونیان لەگەڵ عەجەمەکان، بێزار دەبوو. ڕۆژێك زۆر توڕە بووگوتی:

ـ وام لێهاتووە لە داخی ئەم خەڵکەی خۆم بەم زێیە (واتە چۆمی کەڵوێ) دادەم. بەڵکو بخنکێم و لە دەستتان ڕزگاربم.

ـ **غەفوری مام سمایل** کە پیاوێکی قسەخۆش و ئەکتەری شانۆکانی نەورۆز بوو، لەو کاتەدا پێی گوت: ڕاوەستە مامۆستا ئەم کاغەزەم بۆ بگەیەنە **سندۆڵان**. ئینجا مامۆستا پێکەنی و ڕقەکەی نیشتەوە.

ئەم ئۆردوگایە جگە لەتەپوتۆز، هیچ شوێنێکی لێنەبوو کاتی تێدا بەسەربەرین. بای لماوی ژیانی زۆر ناخۆ شکردبوو. لەناو ئەو خێوەتگایەدا, بەهەرلایەکدا بچویتایە دەرەوە عەجەمەکان دەیانگرتی. سمایلی مام ئەحمەدیش چاخانەیەکی بەحەسیر دروستکردبوو, خۆی چەند توڕەو تەنگاو بوو، واقعی ئۆردوگاش سەد ئەوەندەی تر توڕەی کردبوو، نەتدەوێرا بیدوێنی خێرا دەریدە کردی.

زۆرجار گەنجەکان بە قاچاغی دەڕۆیشتن بۆ سەردەشت و دەگیران، مامۆستا زۆر خۆی هیلاك دەکرد تا بەریدەدان. ڕۆژێك (١٠) دە کەس لەبەر بێزاری بە قاچاغ چووبوون بۆ ناو شاری سەردەشت. لە گەڕانەوەیاندا زاڵگەکە ڕێگەی نەدەدان بگەڕێنەوە ناو ئۆردوگا. مامۆستاش بە ناچاری لە جەماعەتی سەیتەرەکە تکای بۆ دەکردن. کاتی بانگی ئێوارە بوو. تازە مانگ هەڵدەهات. **حەمەی ئایشێی** هونەرمەند خوا لێی خۆشبێت، لەگەڵ ئەو دەکەسە بوو. سەری بەرز کردەوە و بەدەنگی بەرز رووی لە مانگ کرد کە بە تاقی ئاسمانەوە بوو، ئەو شیعرەی مامۆستا **فایەق بێکەس** ی شاعیری بە (دەسکاری خۆیەوە) خوێندەوەو گوتی:

ئەی مانگ من و تۆ هەردووك هاودەردین
هەردووك گوێرەكەی یەك مانگای زەردین
تۆ خوێڕی و ڕەنگ زەرد بە ئاسمانەوە
منیش تیَ هەڵدرا و بە شارانەوە

بوو بە پێكەنین و بۆ عەجەمەكانیان كرد بە فارسی، ئەوانیش زۆر پێكەنین، ئنجا ڕێگەیان پێدان بێنە ژوورەوە.

خەڵك خواردنی زۆر بوو بەڵام پارەیان كەم بوو. كەس ڕێگەی كاسبی كردنی نەبوو. مامۆستا ڕقی لەو كەسە دەبۆوە كە لەگەڵ كاربەدەستێكی ئێرانی ڕاوەستابا, یاخود قسەی لەگەڵ كردبا، یا تەكلیفی ئیشێكی لە عەجەمەكان بكردایە، دڵی لیَ پیس دەكردو ڕقی لیَ دادەگرت. بە هەوڵی مامۆستا كۆمەڵێك وەستا و كرێكار لە كومپانیانی **هەریسۆن** بۆ كار كردن وەرگیران، ئەم كومپانیایە لە گوندی **ڕەبەت** خانوویان بۆ ئێمە دروست دەكرد، گوایە دەچووین بۆ ئیشكردن بەڵام ڕۆژانە جگە لە شەڕو ئاژاوەو زیان گەیاندن بە كەلوپەلەكانی كۆمپانیا, جنێودان بە شاو دەوڵەتی ئێران، ڕۆژیان بەسەر دەبرد و كەس ئیشی نەدەكرد. زۆر لێمان بێزار بوون بەڵام دیار بوو لە دەسەڵاتیاندا نەبوو دەرمان بكەن. بە ڕاستی ئێمە میوانێكی خراپ بووین بۆ دەوڵەتی ئێران دیاربوو كاری پێمان بوو بۆیە لێیان قبوڵ دەكردین.

ئێوارەیەك مامۆستا سیَ كەس لە ئێمەی بانگ كرد بۆ ناو خێوەتەكەی خۆی. كە چووینە لای زۆر قسەی خۆشی بۆ كردین. گوتی ناهێڵم بێكار بن، بەڵام ئێوەش دەبیَ شتێك بۆ من بكەن. فەرمووی: ئێوە وەخت و بیَ وەخت بەردەوام هاتوچۆ دەكەن، بزانن كیَ هاتوچۆی سازمان دەكات بە دزی بە مامی خۆتان بڵێن.

چەند بەیانیەك كرێكارەكان زەلامێكیان بینی بوو كە لە خێوەتی سازمان بە دزی دێتە دەریَ و دەچێتە ناو ماڵەكان، خێرا مامۆستایان ئاگادار كرد.

گوتی: چاكە، دەنگ مەكەن، سازمان ڕێگە نادا پیاوی ئاوا هیچ و پوچ هاتوچۆ بكات، پێیان گوتووم ئەو نامەردە كاری زۆر خراپی كردووە. و گوتی:

فێر بووە ڕێگە بە ژنان دەگرێت كە بۆ ئیشوكار دەچنە سەر ڕووبارەكە. خەریكە ئابڕوومان دەبات. ئێوارە دەورەمان دابوو، بانگی چاودێری كرد، و گوتی: شەخسە، بابەكرە خوار بڕۆن ئەو (...) بۆ بانگ بكەن چاودێرەكان بە دوایدا چوون و هێنایان. گوتی: فلان كەس ئێمە لەبەر سێبەری ئەو شاهەنشایە شەریفە حەساوینەوە، دەبینی چۆن شەرەف و ناموسمان دەپارێزیَ، چۆن خزمەتتمان دەكات، بەو تۆپە زلانە بۆمان لە دوژمنەكەمان دەدات، جەنابیشت دەچی ڕێگە بە ژنان دەگری، ناموسمان دەبەیت.

كابرا خەریك بوو وەڵام بداتەوە، پاكانە بكات، چونكە شتی واینەكرد بوو، نەیهێشت وەڵام بداتەوە بە گۆچان كەوتە سەری و خستی، **حوسێن** ی سازمان و **سەروان تەباری** هاتن و خەریك بوون دەستی بگرن، مامۆستا بەرەو ڕوویان چوو...

گوتی: ئەوپەدەر سەگە ڕێگەی بە ژنان گرتووە و خەریكە ئابڕووی دەوڵەتی ئێران بەریَ، حوسێنی سازمان و سەروان تەباری گەڕانەوە ناو خێوەتەكەیان. پێیان شەرم بوو بەرگری لیَ بكەن!

گوتی: پەلبەستی بكەن و بینێرنەوە عێراق، نمەك حەرامی وا بۆ دەوڵەتی ئێران نابێت، بەم شێوەیە گرتی و دەریكرد.

لە ڕاستیدا لەوكاتەدا هەندێك كەس دەستیان لەگەڵ سازمان تێكەڵكرد بوو، شۆڕشیش بە ئاشكرا نەیدەتوانی سزایان بدات...

بەرەو پایزێكی درەنگ دەچووین. هەوا ساردی كرد. باران بارین دەستی پێكرد. حاڵی خەڵك لەناو قوڕوقاڵدا زۆر خراپ بوو. خانووەكانی ڕەبەت یش تەواو نەببوون. بەرەبەرە باریان دەكردین بۆ ڕەبەت. مامۆستا: غەریب پشدەری شاعیر، عاسیَ بوو با نەدەهات، نوسراوێكی زۆر توندو ڕەقی نووسی بەناوی... بە **نوێنەرایەتی گاڕانی ئۆردوگای قولتیَ بۆ لیژنەی سەرپەرشتی ئۆردوگاكان.** ئەم نوسراوە گەیشتە سەركردایەتی. وابزانم مامۆستا غەریب بانگكرا بۆ لیژنەی سەرپەرشتی. ئەم ئۆردوگایە زیاتر لە (٧٥) حەفتا و پێنج هۆڵ بوو. هەر هۆڵەی (٢٥ یا ٥٠) ژوور بوو. هەندێكی بەخشتی سوور كرابوو هەندێكی تریش بە بلۆك.

قوتابخانەو نەخۆشخانەی چاکیان بۆ دروست کردبووین. تا رادەیەك شوێنمان باش بوو. خواردن و سووتەمەنی زۆر بوو.

رۆژانە بیرمان لەوە دەکردەوە چۆن بگەڕێنەوە بۆ کوردستانی عێراق. و رۆژ و مانگمان دەژمارد پێمانوا بوو لە ماوەیەکی کەمدا شۆڕش سە ردەکەوێ و بە سەربەرزی دەگەڕێینەوە. هەر لەم ماوەیەدا رۆژێك لە **چایخانەی برایماغا** لە ناو بازاڕ دانیشتبووین، لەگەڵ **محەمەدی حەسەنی فەقێ ئەحمەدی ــ** کە ئێستا فەرمانبەری دائیرەی زراعەی هەولێرە، رۆژنامەمان کڕی، باسی فڕۆکەیەکی تێدا بوو، کە لە **موسڵ**ەوە فڕێندراوە بۆ **تاران**. ناوی فڕێندەرەکە لەگەڵ رەسمێکی نووسرابوو **ئەحمەد کوردی**. و نووسیبووی لە فڕۆکەخانەی تاران لەگەڵ پاسەوانەکان کردوویەتی بە شەڕو کوشتوویانە. **محەمەد** رەنگی تێکچوو. گوتی: هەبێ و نەبێ ئەوە ئەحمەدی برامە ئەم کارەی کردووە و کوژراوە. هەستا رۆیی و بە سواری سەیارە لە رێگەی **حاجی ئۆمەران**ەوە گەڕایەوە. من زۆر سەرسام بووم. خەڵکی سیاسی گومانێکی پەیداکردبوو کە پەیوەندی نێوان شۆڕش و ئێران بەرەو باشی ناڕوات. ئێمەی قەڵادزەییش زۆر دڵمان خۆش بوو بە فراندنی ئەم فڕۆکەیە، چونکە بە تۆڵە کردنەوەیەکمان دەزانی لە رژێم و بەلامانەوە سەیر بوو بۆ یەکەمجارکوردێکی قەڵادزەیی بتوانێ فرۆکە بفڕێنێ.

بە چاوەڕوانی و بە ئومێدی خۆشی رۆژمان بەڕێ دەکرد. رۆژانە خەبەری سەرکەوتنی شۆڕشمان لە بەرەکانی شەڕ پێدەگەیشت. تا **پەیمانی شوومی جەزایر**مان لە رۆژی **٦/٣/ ١٩٧٥** دا بەرگوێ کەوت.

لە بیرمە باوکم دۆش دامابو زۆر غەمباربوو. گوتی ئەمجارەش لەسەر کەوڵی کورد پێکهاتوون. وهیچ حساب بۆ کورد نەکراوە و باسی نەکراوە، ئێمە گاڵتەمان پێکرد و وتمان چۆن شتی وا دەبێت، چۆن ئەم شۆڕشە تێکدەچێت؟ باوکم گوتی خوابکات من هەڵەبم.

خەڵك ترسی لێ نیشت، دەنگوباسی تێکچوونی شۆڕش دەبیسترا، بەڵام کەس باوەڕی نەدەکرد پیلانەکە ئەوەندە گەورە بێت. ئیزاعەی شۆڕش داوای گفتگۆی کرد لەگەڵ حکومەتی عێراق. حکومەتی عێراق لە وەڵامدا گوتی:

ـ ئاڵایەکی سپی هەڵکەن و بێ قەید و شەرت خۆتان تەسلیم بکەن. خەڵکەکە بەو وەڵامەی رژێمی عێراقی پتر ترسی لێ نیشت. خەڵکی بۆ بیستنی هەواڵێکی خۆش شەورۆژ رادیۆیان بە گوێوە بوو. رادیۆکانی بیانی دەیانگوت پێشمەرگە شەری خۆکوژی دەکات.

رۆژی دواتر **سەید** وەسیم رادیۆیەکی کۆنی جۆری **کۆنیۆن** ی پێ بوو. لەبەردەم ستونی کارەبای بەردەمی ماڵی خۆیانیدا وەستا بوو، تا باشتر ئیزگەی شۆڕش وەربگرێت. کۆمەڵێك دەورەمان دابوو هەواڵێکی خۆش بڵاوبکاتەوە، ئیزگەکە کرایەوە، سەرەتا قورئانی خوێند، دواتر بانگەوازی ئەوەی کرد کە بەهۆی کێشەیەکی تکنیکی بۆ ماوەیەك ئیزگەکە دادەخرێت. ئێستاش لە بەرچاومە چۆن سەید وەسیم بە چاپۆك کێشای بەسەری خۆیدا رادیۆکەی فرێدا و رووی لە ئاسمان کرد بە گریانەوەگوتی:

ـ خوایە تۆش دۆستی کورد نیت؟ و دەستیکرد بە گریان. ئێمەش وەك ئەو بەگریانەوە بەرەو ماڵ بووینەوە. هەورێکی رەش باڵی کێشا بەسەر ئەم خەڵکە سەرگەردان و ئاوارە و بێ کەسەدا. لە هەموو ماڵان بوو بە شیوەن و گریان. هەرگیز رۆژی ئاوا رەشم لە ژیانمدا نەبینی بوو، زۆر لە رۆژی بۆردومانەکە ناخۆشتر بوو. پۆل پۆل پێشمەرگە لە بەرەکانی شەڕەوە بە غەمباریەوە گەڕانەوە ئۆردوگاکان بۆ ناو ماڵ و منداڵیان. لە هەموو ماڵان بوو بە گریان و قوڕ پێوان. ژن و منداڵی پێشمەرگە شەهیدەکان بێ خاوەن و بێ سەرپەرشت کەوتنە گۆڕێ. هەر کەسە خەمی خۆی لەبەر بوو. هەرچەندە رژێم لێبووردنی گشتی دەرکرد، بەڵام خەڵك متمانەی پێی نەبوو. هەندێك کەس دەیگوت ئیعدام دەکرێین. یەك دەیگوت دەگیرێی، یەك دەیگوت هیچمان پێ ناڵێن. من ئەو رۆژە وەك گەنجێکی سەرگەرم دڵ پڕ لەغەم چووم بۆ حاجی ئۆمەران وچۆمان و لەگەڵ خەڵکێکی زۆر سواری پشتی پیکابێك بووین. ئەو رۆژە وەك رۆژی حەشر بوو. فڕۆکەی عێراقی بە شێوەیەکی ئیفتزازی بەسەر خەڵکەکەدا دەهات و دەچوو. من رۆژی دواتر بە سنووری کێلێ دا لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی هاوتەمەنم بە دۆڵی کانی شیلان دا هاتمەوە قەڵادزێ. بارەگا و تۆپەکانی

شۆڕشم بینی کە پێشمەرگە خۆی تەقاندبوونیەوە. دیمەنێکی زۆر ناخۆش و دڵتەزێن بوو. شەو هاتمەوە قەڵادزێ. ئەوەی دەهاتەوە دەبوایە خۆی بناسێنێ. من لە ڕێگەی حزبی شیوعیەوە خۆم ناساند. ناویان نووسیم و بۆ هیچ شوێنێکیان نەبردم. ئەو کاتە **عەلی کلاشینکۆف و حەمە کۆیی** لەوێ بەرپرس بوون. قەڵادزێ شارێکی وێرانە بوو. وەك کۆنە سەربازگە وابوو تەنانەت ئەو ماوەیە کارەباشیان نەبوو. زۆر خەڵك بە سەڵتی لەوێ بوون. ناوشار خەڵکێکی زۆر برسی و ڕەشوڕوتی لێبوو. دیار بوو بە درێژایی ئەمساڵە ژیانیان لە حەشارگە و ژێرزەمیندا بەسەر بردووە. ئەوەی مابۆوە و نەهاتبوو بۆ ئێران گشتی پەشیمان بوون کە نەهاتبوون. خەڵکەکەی لەوێ مابوون بە تانەوە بە ئێمەی گەڕاوەی ئێرانیان دەگوت برنج خۆرەکان هاتنەوە. ئێستا تەنیا یەك ڕۆژ بوو هاتبووینەوە کە بانگەوازیان کرد هەرچی خەڵکی شارە بێت بۆ یاریگای قەڵادزێ. خەڵکی شاریان بە گشتی لە یاریگاکە کۆکردەوە کە ئێستا بازاڕی دۆلارە لە سەرووی قوتابخانەی ئامادەیی و هۆڵی **فەقێ ئەحمەدی دارەشمانە** یە. ئێمەی گەڕاوەی ئێرانیان پێش خۆیاندا و بەرپرسێك دابەزی بە ناوی **غانم عبد الجلیل،** وابزانم ئەندامی بەناو **قیادەی قوتری** بوو. ئەو بەرپرسە لەسەربانی قوتابخانەکەوە قسەی دەکرد. جاش و شیوعیەکان لە دەوری کۆبوونەوە. حەمەی باپیراغای قائیمقام لە تەنیشتی وەستا بوو. زۆر غرورانە قسەی بە شۆڕش و بە بارزانی گوت. کە دەیگوت **جیب العمیل** دەبوو بە چەپڵەڕێزان. بەڵام بە هیچ شێوەیەك باسی **جەبهە و حزبی شیوعی** نەدەکرد. وا بزانم شتێك بڕێك پارەشیدا بە وانەی لە قەڵادزێ مابوونەوە. هانی خەڵکی دا و گوتی:

ـ بڕۆن کەسوکارتان بهێننەوە، عەفواتە هەرچیە کیان کردبێ بەخشراون. ئینجا خەڵك بڵاوەی لێ کرد. منیش دیسان بەرەو ئێران ملی ڕێگام گرت و، هاتمەوە ئۆردوگای ڕەبەت. لەوێش کە ڕۆژبۆوە بانگەوازیان کرد وتیان کۆببنەوە و قسەتان بۆ دەکەن. گەورە بەرپرسێکی عێراقی بە ناوی **نەعیم حەداد** لە ئێران سەردانی هەموو ئۆردوگاکانی ئاوارە عێراقیەکانی کردبوو، هات بۆ ڕەبەتیش. داوای لە خەڵك کرد بگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان و گوتی:

ـ عەفواتە چیتان کردبێ و چیتان گوتبێ کەس قسەتان پێ ناڵێ.

بەڵام لەم ساتەدا سازمان (واتە ساواك) بەدزیەوە هانی خەڵکی دەدا و بەرد بارانیان کرد، عەجەمەکان بە فارسی بە خەڵکیان دەگوت:

ـ (**سنگ بزن**)، واتە بەردبارانی بکەن.

بەم شێوەیە نەعیم حەدادیان بە پرتاو بە سەیارەی نەخۆشخانە و بەجلکی ژنانەوە بەڕێکرد. خەڵکیش دەستی کرد بە خۆ ناونووسکردن. یەك دەیگوت من هیچم نەکردووە. یەك دەیگوت من ناوێرم. بەم جۆرە رای جیا جیا هەبوو. دیسان جارێکی تر جاڕیان دا کە کۆببینەوە و قسەمان بۆ دەکەن. خەڵکیان لە قوتابخانەیەکی ڕەبەت کۆکردەوە و، دکتۆر **د. خالید سەعید** ئامیر بەتالیۆن بوو لە هێزی خۆشناوەتی. سەروملی لە پەنجەرەیەکی قوتابخانەکە هێنابۆ دەرەوە و زۆر بە حەماسەتەوە دڵخۆشی خەڵکی دەدایەوە و دەیگوت:

ـ خۆتان ڕاگرن، شۆڕش تێکناچێ، پەیوەندی بارزانی و شا نەپچڕاوە، خۆتان ڕاگرن، مەگەڕێنەوە و چاوەڕێ بن. بەمزوانە هەواڵی خۆش پەیدا دەبێت خەڵك وری روخاو و ڕەشبین بوو. زۆر بە تاسەوە قسەی دەکرد، بەڵام خەڵك هەر بەردەوام بوو لە ناو نووسین. من لەگەڵ ماڵی باوکم خۆمان نووسی کە بە خەتی پێنجوێندا بگەڕێینەوە.چونکە خەتی کێلێ بەفرێکی زۆری لێ بوو نەکرابۆ بۆ ماڵ و منداڵ نەدەبوو. ئەوەی زۆر سەیر بوو ئەوە بوو: ئێرانییەکان پێیان ناخۆش بوو ناوی خۆت بنووسی. دەیان ترساندی دەیانگوت: مەگەڕێنەوە ئیعدام دەکرێن و دەتانکوژن، دەیانگوت **البکر** واتە **ئەحمەد حەسەن بەکر** ئیعدامتان دەکات. بە ئیشارەت دەستیان بەسەر ملیاندا دەهێنا بە مانای ئیعدامکردن. کە خۆمان ناونووس دەکرد سەرۆك جاشێکی ئێرانی، بە ناوی **حەمەی قادر ئاغا** لەولاوە وەستا بوو، دیار بوو پێی ناخۆش بوو ئەم وەزعە بەسەر شۆڕش هاتووە، بە غەمباریەوە بە دزی عەجەمەکان بەباوکمی گوت: ئاغا بڕۆنەوە مەملەکەتی خۆتان، لەوێ ئیعدام بکرێن باشترە نەك لێرە بن.

ڕووداوەکان بە شێوەیەکی سەیر گۆڕان. بە شێوەیەك پێش تێکچوونی شۆڕش یەك عەجەم نەیدەوێرا بێتە ناو قەڵادزەییەکان. بەڵام لەگەڵ تێکچوونی شۆڕش بە ئاشکرا تەعدایان دەکرد، کەچی پێشیان خۆشنەبوو بگەڕێینەوە، دیار بوو دەیانویست بمێنینەوە و سەودایەکی ترمان پێ بکەن.

هەرچۆنێك بێ خۆمان ناونووسکرد و، لەگەڵ چەند ماڵێك بە سەیارەی زیلی عەسکەری وەك ئاژەڵ باریان کردین. زۆر بە بێ ویژدانی ماڵ ومنداڵەکەیان کردین بە سەرباری لۆری و بە ڕێگەی پێنجویندا گەڕاینە وە. بەرەو مەریوان بە ناو شاری سەقز و بانەدا تێپەڕین. لە سەقز سەیارەکەمان ڕاگرت شت بکڕین. باوکم هەندێك میوەی لە پیاوێکی بە تەمەن کڕی. پیاوەکە پارەی لە باوکم وەرنەگرت و دەستی کرد بەگریان. هەرچیمان دەکڕی پارەیان لی وەرنەدەگرتین. پۆل پۆل خەڵك وەستا بوو سەیریان دەکردین و بۆمان دەگریان. کە لە سەر سنوور فڕێیان داین، زۆر بەزەییمان بە خۆمان داهات. لەسەر ڕووبارێکی بچووك پردێك دیار بوو گوتیان ئەوبەری پردەکە عێراقە. ماڵەکانمان بە هاوکاری یەکتری داگرت. ئەو کاتە ماڵی **حەمە عەبدولی قەڵادزەیی** و ماڵی **(م. ب)** لەگەڵ ئێمەدا بوون. (م. ب) کابرایە کۆیی بوو لەگەڵ ئێمە بوو. زیاتر لە (١٠) دە تەکەنە ڕۆنی سەربەستراوی لەگەڵ ماڵەکەی (م.ب)دا هێنابوو. هەمووی بەلوعەی زەرد بوو. کە دامانگرت، حەمەی عەبدول دەستی کرد بە جنێودان بە (م. ب) و بۆی چوو لێی بدات و دەیگوت:

ـ ئەو شۆڕشە دزی وەك تۆی لەگەڵە بوو، بۆیە تێکچوو. ساڵێکە دزی دەکەی بۆخۆت بەلوعەکانت لێ دەکردەوە و خەڵکت بە دز دەردێنا!

ڕاستی دەکرد (م. ب) لە دائیرەی ئاو بوو. ئوردوگای ڕەبەت چەند حەوزێکی بۆ ئیشوکاری ژنان لێ بوو. بەیانیان دەیکرد بە هاتوهاوار کە ئەوەندە بەلوعەیە دزراوە، دە چوو لە **شێر** و **خورشید** وەریدەگرتەوە. زەلامێکی دەنگ گەورە بوو. شەرمت لە سەرو کەللەی دەکرد ئەوەش کارو پیشەی بوو. خۆی دزیەکەی دەکرد و دەیخستە ئەستۆی خەڵکە هەژار و لێقەوماوەکەی ئۆردوگا. دیارە ڕەچەڵەك و سەرو کەللە و بە ژن وبالا لە ناو کوردا حسابی بۆ دەکرێت. حسابیان بۆ حەمەی

عەبدول نەدەکرد دەیانگوت ئارەقخۆرە و، وجەنابی (م. ب)ش ڕێزی لێدەگیرا و لای بەرپرسان قسەی دەڕۆیشت. بەمجۆرە لە ڕێگای **بناوە سووتەی** سەر سنووری پێنجوین، لەسەر حسابی خۆمان سەیارەمان گرت و هاتین بۆ سلێمانی. بۆ سبەی بەیانی گەیشتینە قەڵادزێ. بەڵام کەس لێی نەپرسین لە کوێ بوون؟!، قەڵادزێ پڕ لە جاش بوو. شیوعییەکان چەکدار بوون، ڕێزیان دەگرتین و بە خێرهاتنەوەیان دەکردین. هەندێك جاش بەخێرهاتنەوەیان دەکردین و هەندێك دەیان بوغزاندین و مۆڕەیان لێدەکردین، بەڵام کەس نەیدەوێرا قسەمان پێ بڵێ، دیار بوو ڕژێم ئاگاداری کردبوون. هەرئەو جاشانە دوای تێکچوونی شۆڕش تاوەکو چەك کران چەند کەسیان بە دزیەوە شەوکوت کرد و کوشت.

قەڵادزێ شارێکی کاول و وێرانە بوو، خەڵکێکی برسی و ڕەش و ڕووت، لە سەربازگەی بۆردومانکراو دەچوو. تێکڕا (٢٠) بیست دوکان نەما بوو دەڕابەی پێوەبێ. زۆربەی ئەو خانووانەی سەریان دار بوو، خەڵکەکە لەبەر بێ سووتەمەنی بۆ سووتان ڕووخاندبوویانن.

کاسبییەك کە بۆ خەڵکی نەفس نزم پەیدا ببوو، ئەوە بوو چەك کۆ بکەنەوە و بە پارە تەسلیم بە ڕژێمی بکە. کونەشاخ و ئەشکەوت نەما نەگەڕێن. هەرچی کۆنە چەك هەبوو کۆیان کردەوە و بە (٥٠) پەنجا دینار تەسلیم بە ڕژێمیان کردەوە. ڕۆژێك لەبەر بانقی قەڵادزێ وەستا بووین، پیاوێکی ناسراوی پشدەر ـ ناوی... ــ لە وکۆڵانەی ماڵی **دیوانەی دێگە** و ماڵی **حاجی مەلامین** دەرکەوت گوێدرێژێکی وەپێش خۆیدا بوو. دوو باقە چەکی کۆن و نوێی بە گوێدرێژەکەوە هەڵبەستبوو. دیار بوو گوێدرێژەکە سەیارەو شاری نەدیبوو ڕێگای دانەدەگرت و هەر ئەوبەرو ئەوبەری دەکرد، کابراش لە گوێدرێژەکەی دەسرەواند و سەلامی بە هەردوو دەستی لە خەڵك دەکرد. زۆر دڵخۆش دیار بوو وەك ئەوەی ئەو شۆڕشی ڕوخاندبێ. **عەلی ڕەسو چاوشین** ی جرتێکی توندی بۆ کێشا و کابراش هەڵوەستەیەکی کرد و مۆڕەیەکی لە خەڵکەکە کرد. ئێمەش خێرا لە وێ ڕۆیشتین نەکا ئیخباریمان بکات.

زۆر جار گوێ لێبووە دەیانگوت دەبوو شۆڕش تێکنەچووبا و شەڕی پارتیزانی بکردایە. بۆیە ئەم باسە لێرەدا دەخەمە روو، رۆژێك لەبەردەم بینایەی ئێستای **مجمع دوائیر** زیاتر لە (٢٠) بیست جاش کۆببونەوەو دیار بوو بە نیازی شتێك بوون. زۆر مەراقم بوو بزانم چیەو، بۆکوێ دەچن!. جاشێکم دەناسی لێم پرسی چییە؟ گوتی:

ـ دە پانزدە کەس لە شاخی **کوڕیس** ماوون بە نیاز نین خۆیان تەسلیم بکەن، گوتی هێز کۆ دەکەینەوە دەچین پەتیان دەکەین و دەیانگرین!.

لەوئان و ساتەدا بەو بارودۆخەی هاتبۆ ئاراوە، من بەش بە حالّی خۆم پێموانەبوو کورد بتوانێ شۆڕشی پارتیزانی بکات.

وردە وردە چەك تەسلیمکردن کەم دەبۆوە، رژێم نرخی چەکی گران کرد، بۆ هەر پارچە چەکێك (١٠٠) سەد دینار، جا هەر جۆرێك با. کە زانی چەك نەماوە جاشەکانی کۆکردەوە و بە ناوی چەك گۆڕین چەکەکەی لێ کردنەوە، بی ئەوەی هیچ حسابیان بۆ بکات، بەرەڵلای کردن.

ئەوەی مابوو بارەگاکانی حزبی شیوعی بوو، هەرچەندە چەکدار بوون بەڵام زۆر بێ دەسەڵات بوون. هەموو حزبی شیوعی قەڵادزێ دەسەڵاتی یەك پۆلیسی عارەبیان نەبوو. شیوعیەکان سەری قسەو بنی قسەیان **جەبهە وەتەنی** بوو. ئەوەش ئەو جەبهەیە بوو بە بێ دەسەڵاتی لەگەڵ حکومەت کرد بوویان.

حکومەت زیاتر رێزی لەو خەڵکە دەگرت کە لە ئێران گەڕا بۆوە نەك ئەوانەی لەگەڵ رژێم بوون. ناوی خەڵکی گەڕاوەیان نا **عائدون**. لە راستیدا شیوعیەکان ئامۆژگاری خەڵکی گەڕاوەیان دەکرد و دەیانگوت:

ـ عەیبە مەترسن، خۆتان راگرن کەس ناتوانێ قسەتان پێ بڵێ. مەبنە **ئەمن و بەعسی و ئیستخبارات**. ئەمەش لەبەر ئەوە بوو، هەندێك خەڵکی رووخاو کەس لە ترسان خۆیان هاویشتبۆ باوەشی رژێم. دەبوون بە پیاوی ئەمن و منزەمە و ئیستیخبارات. رۆژێك ، رۆژی ٧ نیسانی ١٩٧٦ خەڵکی قەڵادزێیان کۆکردەوە رێپێوانیان پێکردین. ئەمنێك میکرۆفۆنێکی بچووکی پێ بوو هوتافی دەکێشا و

خەڵکیش دەیستاندەوە. هاتینە خوار بۆ ناو بازاڕ. ئەو کاتە **قادری مەولود قاچ** کە کادیرێکی حزبی شیوعی بوو ئێستا فەرمانبەری نەخۆشخانەی قەڵادزێیە، هوتافی داو گوتی:

ـ (م.م.جەبهە).

کۆمەڵێك ستاندیانەوە و ووتیان (جبهة وطنية). هەرچەندە هیچ دروشمێکی دژی رژێم نەگوت، تەنیا ناوی جەبهەی هێنا. ئەمنەکان وەك هەڵۆ پەلاماریان دا نەیانهێشت دووبارەی بکاتەوە و راپێچیان داو بردیان..

رژێم ئیهانە و ئیفتزازی شوعییەکانی دەکرد. کەچی ئەوان ناوی جەبهەیان دەهێنا و شانازیان دەکرد کە جەبهەیان لەگەڵ ئەم رژێمە بەستووە. دواتر رژێم بە زۆر ناچاری کردن بڕۆن بۆ شاخ و چەك هەڵگرن. بە زۆری دەریکردن، وایلێهات لە هەموو حزبەکانی تر قاچاغتر بوون.

لەو قۆناغەدا، رژێم رووخاوی و بێ ئومێدی ئەو خەڵکەی نە قۆستەوە تا سوودییان لێ وەرگرێ. کاتێك کە ئەم خەڵکە تووشی ئەم رەشبینیە ببوو دەبوایە دەستبە سەیان دابێنی و خەڵك بە کارو کاسبییەوە مەشغول بکات تا بیر لە شۆڕش و یاخی بوون نەکەنەوە. کەچی بە پێچەوانەوە زۆر بە شێوەیەکی دڕندانە رەفتاری لەگەڵدا دەکردن، زەبروزەنگ خەڵکی تۆقاندبوو، بگرەو بکوژە، **کەرتکە و زاڵبە**، سیاسەتی رژێم بوو. خەڵك تەواو بێزار بوو. زۆر کەس هەبوو دژی شۆڕش بوو تاکو شۆڕش تێکچوو، هەر لە سجنی **رایات وخەلان** سجن بوو یا خود جاش بوو، کەچی خۆم گوێم لێ بوو ئاواتییان دەخواست دەیانگوت: بریا هەر سجن بام نەك ئەم رۆژەم دیبا. چونکە رۆژانە دەیبینی کۆمەڵێك لوتی و بەڕەڵلای ئەو جنووبە ئەمن و ئیستیخبارات بوون و وەك سەگ بەرببوننە گیانی خەڵك. سووکایەتی پێکردن، گرتن و شکاندنی خەڵك لە شوێنە گشتییەکان کاری بەردەوامیان بوو. خەڵکیان دەکرد بە سیخور لەسەر یەکتر و دەوری ناموسی خەڵکیان دەدا. سیاسەتی دڵ پیسیان پیادە دەکرد. خەڵکیان لە یەکتری بەدبین دەکرد تا متمانە بە یەکتری نەکەن. مامۆستا

(ك..)گوتی چووم لە دائیرەی ئەمن مۆڵەتی رەسامی باوکم تازە بکەمەوە. ئەوسا مۆڵەتی رەسامی دەبوایە دائیرەی ئەمن بیدات. گوتی دانیشتم و: فلا ن(...)کەس هات مدیری ئەمن ملازم ئەحمەد فەرمووی لە کابرا کرد دابنیشێ. پێی گوت قسە بکە شەرم مەکە مامۆستاش لەگەڵ خۆمانە. لە خۆیەوە منی لای ئەو کابرایە کرد بە ئەمن. گوتی ئێستا هەزار سوێند بخۆم ئەوکابرایە باوەڕم پێ ناکات و هەر بەئەمنم دەزانێ. خەڵك زۆر بێ دەسەڵات و زەلیل بوو. رەنگە لە قالبی نووسین و گێڕانەوەشدا باسکردنی ئەستەم بێت. پیاوانی رژێم شەو و رۆژ بە کۆڵانی شارو گوندەکاندا دەسوڕانەوە. منداڵێك دەیتوانی دە ستیان لێ بوەشێنێ، بەڵام شوێن نەمابوو خۆتی لێ داڵدە بدەی و ئەم بێ دەسەڵاتیە قبوڵ نەکەی. چەند گەنج دوای تێکچونی شۆڕشی ئەیلول لە بەر بێزاری چوون بۆ ئێران و دەوڵەتی ئێرانیش بە پەلبەستراوی رادەستی رژێمی کردنەوە. بەندێکی پەیمانی نێوان ئێران و ئێراق ئەوەبوو نەیارانیان رادەستی یەکتری بکەنەوە. رژێم زیاتر زەفەری بە خەڵکی لادێکان دەبرد. بە هۆی سادەیی و ساکارییان دەیانکردن بە سیخوڕ بەسەر یەکتریەوە. پارە و سەرانەیان لە خەڵك وەردەگرت. ئەمانە و زۆر رەفتاری تری ناشایستە، گەنجەکانی شاری رۆژ بەرۆژ بێزارتر دەکرد. بەڵام نەماندەزانی چی بکەین. لە ترسی پیاوانی رژێم نەکو بێن و بە بەرچاوی خەڵکەوە بتشکێنن، نەتدەوێرا لەهیچ شوێنێك دابنیشی. دەیان جار لە ترسی پیاوانی رژێم چایخانە و شوێنە گشتییەکانمان بەجێدەهێشت. رۆژێکیان **وریای حاجی ئەحمەد** و **عەلی رەسو حەمدۆك** جیایان کردمەوە وتیان نامانەوێ چیتر لەو ئەمنانە قبوڵ بکەین. چەند گەنجێن یەکترمان گرتووە، تۆشمان وەك برادەر داناوە دەبێ ئەگەر بەگژمان داهاتن لەسەر یەك بکەینەوە. من زۆرم پێ خۆشبوو، چونکە وریام دەناسی کوڕێکی ئازا بوو، باوەڕم پێی بوو.

لێرەدا هەقە لە گێڕانەوەی ئەو بیرەوەریانە ناوی هەندێك لەو پیاوانەی رژێم بێنم کە چیبوون و بزانین چۆن رۆیشتن، بۆ نموونە:

کابرایەکی سەر بە دەزگای ئیستیخباراتی لێ بوو بەناوی **فەهد**. باڵا مامناوەندی بوو. جلی کوردی خاکی لەگەڵ جامانە لەبەر دەکرد. چەنەگە شکاوێکی نابووت بوو گوایە پێشمەرگە لە شۆڕشی ئەیلول لە هەڵەبجە لێ یانداوە و چەنەگەیان شکاندووە. نازانم راست بوو یان نا، بەڵام تا بڵێی خراپ بوو. شەو و رۆژ لەگوندو شارەکان دەسوڕایەوە. دەوری بێ ناموسی هەبوو، وازی لە خەڵك نەدەهێنا تا دەیکردن بە سیخوڕ. سەرانەی لە خەڵك دەستاند. هەر لەخۆوە دەیگرتی. خوا کردی، نازانم چۆن بوو خەڵك زانیان خەڵکی چ ناحیەکی جنووبە. زانیان لە خێزانێکی زۆر سووك و بەرەڵایە. سایەق و سەربازی کورد بە ماڵیان فێر بوون. ئیتر بۆ ئەتك کردنیش با، دەچوونە زگ ماڵیان و دەهاتنەوە بۆ خەڵکیان دەگێڕایەوە. فەهد بیستیەوە زانی خەڵك ناسیوویانە سووکە ئیتر شۆڕ شۆڕ بوو، تا گەیشتە ئەوەی لە نادی قەڵادزێ لە دانیشتنێکدا لە نێوان گاڵتە و راستی دا، بە **نوری ـ** نائب زابتی ئیستیخباراتیان گوتبوو، نوری زۆر پێی تێکچوو بوو. نوری تۆزێك ئەمەنی هەبوو ئەهلی مەشروب و نادی بوو، خوا هەڵناگرێ دەوری بێ ناموسی نەبوو. بەڵام هەر کەسێك لە ئیستیخبارات ئەشکەنجە درابا نوری ئەشکەنجەی دەدا. پیاوێکی وەرزشکار و باڵابەرزی کەتەی رەشە بوو، خەڵکی موسڵ بوو. کە باسی فەهدی بۆ دەکەن، زۆری پێ ناخۆش دەبێ، لە نادی خۆی بۆ سەرخۆش دەکا، دەچێتەوە ئیستیخبارات و بانگی فەهدی دەکا و دوای سووك و ریسواکردنی بیرازێکی باشی دەکات. پێی دەڵێ: تۆ ئلبڕووی ئێمەت بردووە، هەرچی سەرسەری ولۆتی ئەم شارە هەیە بە خێزانی ئێوە فێربووە. لە ماڵێ ئێوە دەمێننەوە. ئیتر لەو رۆژە بەدواوە فەهدمان نەبینیەوە و ئیستیخبارات نەقڵی کرد.

ئەمنێکی تری لێ بوو ناوی **زەید** بوو، ئەمنەکان پێیان دەگوت **محمد حلو**. کوڕێکی زۆر جوان و خرپنە بوو. تازە پێدەگەیشت. دائیرەی ئەمن وەك سەگ لەناو شار بەرەڵڵای کرد بوو. دەمانچەیەکی تەکساسی بە کەلەکەیەوە دەبەست. کەم رۆژ هەبوو لە ناو بازاڕ، شت بە خەڵك نەکرێ، سوکایەتی بە خەڵك نەکا و یەك دوو کەس نەگرێ. فێری نادی و مەشروب خواردن و ئەولاو ئەولا بوو. دەیانگوت بەسەرخۆشی بە تەڵەوە بووە! دائیرەی ئەمن زانی و ئەوەیشیان نەقڵ کرد.

ئەمنێکی تری لێ بوو بەناوی **محمد جبوری**. کورێکی باریکەڵەی کورتەباڵا بوو. تۆزێك دەلەنگی. زۆر بێ ناموس بوو. لە خۆوە گێچەڵی بە خەڵك دەکرد. شەو و رۆژ بە کۆڵانی شاردا دەسوڕایەوە. رۆژێك من خەریکی خانوو دروستکردن بووم. چیمەنتۆم لەسەر جادە گرتبۆوە زۆر هیلاك بووم. لە خۆویەوە هات و گێچەڵی پێکردم .گوتی پیست کردووم. بوو بەدەمەقاڵێمان، دەستی بۆ دەمانچە برد، منیش لە ترسی ئەوەی نەمکوژێ بە هەموو هێزی خۆم خۆم پێیی دادا. ئێستاش نازانم چۆن دەمانچەکەی کەوتە ناو دەستم. ئەو بە راکردن بەرەو دائیرە و منیش بە دەمانچە بەستەوە سەرم سوڕمابوو. زۆر ترسام و نەمدەزانی چیبکەم. چ لەو دەمانچەیە بکەم. لەو کاتەدا **خدری حەمەی مەولان** کە ئێستا ماوە و لە مەڵبەندی ٢٤ یەکیەتییە، بەوێدا هات. خوا کاری راست بێنێ گوتی: چییە؟ بۆ ئاوا پەشۆکاوی؟ کە رووداوەکەم بۆ گێڕایەوە، گوتە مەترسە بڕۆ ماڵی **مەلا عوسمانی موختار**. بڵێ خۆی دەمانچەکەی فڕێداوە منیش شاهیدیت بۆ دەدەم... بێ دەرگا لێدان خۆم بە ماڵی موختاردا کرد،. کە چوومە ناو حەوشەکەیان، مەلا عوسمان لە حەوشە دەستنوێژی هەڵدەگرت، گوتی:

ـ هەتیو چیت دەوێ؟ کێت کوشتوە؟

وا پەشۆکا بووم چاك لێم حاڵی نەدەبوو، پاکانەم کرد و گوتم:

ـ تەعەدای کردووە و خۆی دەمانچەی فڕێداوە.

ـ مەلا عوسمان: گوتی هەتیوە بۆ لەهێ خۆ ناکەون، بۆ وادەکەن چما شۆڕشی مەلا مستەفای لە گۆڕێ ماوە تا حکومەت دەستی نەتگاتێ. ئەمڕۆ رۆژێکە کەڵ بە موو بەندە. ئەو رۆژە رۆیی، بەسە دامەزرێن!

چوو خۆی گۆڕی، بەختی خۆم ئەو رۆژە **بابەکراغای وەزیر** هاتبوو. بردمی بۆ لای ئەو. **رەفیق پشدەریشی** لەگەڵ بوو، خواکردی بە هۆی ئەوانەوە رزگارم بوو. ئەمنەکەشیان نەقلکرد.

ئەمە کەمێك لە ناوبانگ و کرداری ئەم پیاوانەی رژێم بوو. ئەوانەی هاتبوونە ناوچەی پشدەر هەموویان لەم جۆرە کەسانە بوون.

ئەوسا من وەستای گەچکاری وکاشی بووم ئیشم دەکرد. جار جارە ئێواران دەهاتمە لای دوکانی (مەحمودی مامە لاوە). دوکانەکەی سێ کۆڵەگەی لە ناو دوکانەکەدا زۆر وێران بوو، کەمێك شتومەکی فرۆشتنی تێدا بوو. سەرەڕای ئەوش لای ئەومان زۆر پێ خۆشبوو. زۆر دڵخۆشی دەداینەوەو دەیگوت:

ـ خۆتان راگرن شۆڕش ماوەو لە جاران بەهێزترە. دەڵێن **درۆی گەورە ئەوەیە نیوەی راست بێت**. درۆکانی مەحمودیش زۆر گەورە دڵخۆشکەرە بوون، زۆر جاران باوەڕمان پێ دەکرد و دڵمان خۆش دەبوو. وەستا بوو، هەریەکەی بە درۆیەك و بە فشەیەك هەڵیدەخەڵەتاند. چەند کەسێکی قەناعەت پێ کرد بوو ئیشیان بۆ دەکرد، هەڕەشەی پێ لەو لەکەسانە دەکرد کەوا ببوونە پیاوی رژێم. **سۆفی عەوللای ئاڵانی** دەنارده سەریان، سۆفی چەکێکی سەردەمی شۆڕشی ئەیلولی شاردبۆوە و شەوانە بەو چەکە تەقەی لێ دەکردن.

رۆژێکیان سۆفی عەبدوللای فریو دابوو گوتبووی:

ـ ئیزگەکەی شۆرش کراوەتەوە لە کاتژمێر ئەوندەو لە سەر فلان شەپۆل. سۆفی عەولا دەچێتە ماڵەو شەوێ زۆر دەگەڕێ ئیزگەکە نادۆزێتەوە. مەحمود دوو سێ رۆژ بەم شێوەیە سۆفی فریو دەدات. تا وای لێدێ سۆفی وەڕەز دەبێ ،رادیۆکەی بە دیواردا دەکێشی و دەشکێنێ. دێتە قەلادزێ دەڵێ:

ـ مەحمود ئەم شەو لای تۆ دەمێنمەوە با گوێم لە دەنگی ئیزگەکە بێت.

ـ مەحمود دەڵێ: درۆم کردووە ئیزگەکە نەکراوەتەوە. ناچار مەحمود رادیۆکە بۆ سۆفی دەبژێرێ.

خەڵك ئەوەندە تینووی کوردایەتی بوو بە دوای یەك وشە دەکەوت کە باسی کورد بکات.

لە مانگی ١٠ ی ١٩٧٥ **حەمەی مەلا شەریفی** مەنگوڕ، لە سەر کێشەی زەوی جووتیارێکی کوشت و لە حکومەت یاخی بوو. لە گوندەکانی بناری قەندیل

به بیٚ منەتی دەسوڕایەوە و دژایەتی رژێمی دەکرد. دوای تێکچوونی شۆڕشی ئەیلول ئەمە یەکەم یاخی بوون بوو لە کوردستان. لە راستیدا لە سەر پرسێکی سیاسی نەتەوایەتی یاخی نەببوو، بەڵام سوودی زۆری هەبوو. چونکە پەنایەك بۆ خەڵکی یاخی بوو لە رژێم پەیدا بوو. خەڵك دڵی زۆر پێی خۆشبوو، گشت کوردستان بەم یاخی بوونەی زانی و، بوو بە وێردی سەر زاری خەڵك. لە پشدەر ناویان لێنا **کوێخا رینگۆ**. ئیزگەی BBC لەندەن باسی کردو بە (زعیم المتمردین) ناوی برد. بە یاخی بوونی حەمەی مەلا شەریف پیاوانی رژێم ترسیان لێنیشت. وەك جاران نەیاندەوێرا، لە ناوەختدا لە مۆڵگە و شارەکان دوور بکەونەوە. ئەم کارە جارێکی تر سەلماندی چیاکانی کوردستان پشت وپەنان بۆ خەڵکی شۆڕشگێڕ و لە خۆ بردوو.

سەرهەڵدانی ڕێکخستنەکانی هێزە سیاسیەکان و مەفرەزە سەرەتاییەکانی شۆڕش لە ناوچەی پشدەر

ئەوەندەی من ئاگادار بم سەرەتای بەهاری ١٩٧٦ دوو ڕێکخراوی سیاسی لە ناو شاری قەلادزێ سەریانهەڵدا. یەکێکیان بە ناوی **بزووتنەوەی سۆشیالیستی،** دووەمیان بە ناوی: **قیادە موەقەت** واتە سەرکردایەتی کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان. لە ماوەیەکی کەمدا خەلکێکی زۆر پەیوەندی بەم دوو ڕێکخراوەیەوە کرد. لە ناو شار جموجۆڵی سیاسی ریکخرا و نارێکخراو دەستیپێکرد. دوو حزبی جیا لەیەکتری هەر لە سەرەتاوە لێك ئاشکرا ببوون و یەکتریان دەناسی. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆیەك **یەکەمیان** بێ ئەزموونی لە ئیشکردنی ناو شار **دووهەمیان** بچوکی شارەکە و بوونی پەیوەندی دۆستایەتی و خزمایەتی. لەکاتی ئەنجامدانی کاری ڕێکخستن و چالاکی شەوانە تووشی یە کتر دەبوون هەندێك لەو برادەرانە خۆیان دەردەخست تا خەڵك بیانناسن. تەنانەت خەڵکی سادەش دەیناسین، بە تایبەتی خەڵکی گوندەکان, چونکە لە کاتی هاتووچۆکردنیان بۆ ناو پێشمەرگە خۆیان لە خەڵك نەدەشاردەوە. شەوێك ئیشم بە **خدری حەسەنی فەقێ عەزیز** بوو، کە چوم بۆ لای بینیم زیاتر لە ٨ کەس بوون خەریکی کۆبوونەوە بوون. زۆر بێ منەت و بێ باك بوون. بە خدرم ووت: ئەم کارەی ئێوە راست نیە، ئاوا نابێت. گوتم خدر لێتان دەقەومێ بە پیلاو لە پێکردن راناگەن. خدر جرتێکی بۆ کێشام گوتی ئێوە هەروا ترسنۆکن. براکانی خدر ماون و شاهیدی ئەم قسەی منن.

شەوێکی تر لای مزگەوتی جوتکانیان توشی حوسێنی رەسواغا و خدری رەسو شەم لۆر بووم. لێیان پرسیم خەریکی چی؟ وا خۆم نیشاندا کەمەوعیدی خۆشەویستیم

هەیە م هەیە. جنیۆیکیان پێدام. خدر دەستی گرتم و خستیە سەر دەمانچەی بن پشتێنەکەی. گوتی ئێمەش وەك تۆ ئاشقین!

ئەوسا شوێنی دانیشتنی جەماعەتی بزوتنەوە زیاتر چایخانەی مەحمود دەبان بوو. حەمەی ئالی و قوبادی حەمە سا لح، ئەم چاخانەیان بەکرێ وەرگرتبوو، بەناو چایخانە بوو بۆ کاسبی، بەلام پتر بۆ بوو لەو چاخانەیەدا یەکتر ببینن و، کاری حزبیان تێدا بکەن. تازە گۆرانیەکی محەمەدی ماملێ بلاوبۆوە بەناوی، زەمانە گوڵێکی دامێ بۆنم پێوە نەکرد لێی هەڵوەراندم. گوایە بۆ شۆڕشی ئەیلولی گوتوە. شەو و رۆژ تەنیا ئەو گۆرانیە لێدەدرا. رۆژێکیان **حوسێنی سمایلی مامەحمە،** لەگەڵێ چەند برادەرێك لە چایخانەکە دانیشتبوون، بە دەنگەخۆشەکەی بە چاوی پڕ لە فرمێسك ئەم گۆرانیەی دەگوت، برادەرانیش بە کۆرس لەگەڵیان دەگوتەوە، بەدەست خۆت نەبوو غووربەتیت هەڵدەستا. بۆ ئەوانەی قیادەیان خۆشدەویست تەنها دووکانی مەحمودی مامە لاوە بوو، ئەویش ئەگەر رێگەی دابا جار جار بچینە لای. دووکانەکەشی لە هەموو دوکانەکانی قەلادزێ نابووتتر و وێرانتر بوو. بەلام ئەوەندە لای ئەم خەڵکە خۆش بوو مەگەر دەریکردبایین ئەگینا نەدەرۆیشتین. لە گەورەترین فەرمانبەر و رۆشنبیرو دەوڵەمەندەوە تا هەژارترین کەس رووی تێدەکرد. شوتی دەفرۆشت جارجارە شوتیەکی شکاوی بۆ قاش دەکردین. جارێك ئەفسەرێکی ئیستخبارات بە بەکری سەعیدە پیرەی گوتبوو دیارەتۆش قیادەی بۆیە میوە لە مەحمودی مامەلاوە دەکڕی. بەکر نەیوێرا جارێکی تر میوە لە مەحمود بکڕێ. جارێك رەسوی نادری هونەرمەند هات پێی سەیر بوو ئەم خەڵکە بۆ وا لەو کاولە دووکانە کۆبوونەتەوە. گوتی بچمەوە ئێرانێ نەوارێك لەسەر ئەم دووکانەی پڕ دەکەمەوە. رەسولاوە هەرەشەی لێکردو گوتی دەتکوژم.

مەحمود قسەکانی ئەوەندە ئومێد بەخش بوون، واتدەزانی لەگەرمەی شۆڕشی ئەیلول دای. سەرڕەی ئەوەی ئەمین و جێی متمانە پێکردن بوو، وەسیلەی ئیقناعی بەهێز بوو. کەم کەس هەبوو مەحمود داوای ئیشکردنی لێبکات قەناعەتی پێنەکات. ڕێکخستنی بزوتنەوە باوەڕیان بەترۆر هەبوو، بەلام ڕێکخستنی قیادە بە

پێچەوانەوە باوەڕیان پێنەبوو. زۆر جار برادەرانی قیادە کە دەیانزانی جەماعەتی بزوتنەوە بەنیازی کوشتنی کەسێکن ڕێگریان لێدەکردن و نەیاندەهێشت. بەڵام دژایەتی یەکترمان نەدەکرد.

ئەو بێ منەتییە و کەمتەرخەمییە خراپ بەسەر ئەم دوو ڕێکخراوەدا شکایەوە و، بوو بەهۆی ئەوەی لە ڕێگەی یەك پێشمەرگە کە خۆی تەسلیم بە ڕژێم کردبۆوە، هەردووکیان بۆ ئیستیخبارات ئاشکرا بن و زۆربەی ئەندامەکانیان بگیرێن. لە ڕۆژی ١٩٧٧/١٢/٢ زۆربەیان گیران و لە ڕۆژی ٤ /١٩٧٨/٤ ئەوانەی ئیعترافیان کرد هەموویان بە یەك ڕۆژ لە موسڵ لە سێدارەدران.

ئەوانە چۆن ئاشکرابوون:

حەمە عارەب پێشمەرگەی شاخ بوو، خۆی تەسلیم بە ئیستیخبارات کرد بۆوە. ناوبراو **ئەحمەد عەبدوڵا ئیسماعیل بێکلۆیی** دیبوو لە شاخ هاتووچۆی کردوون، لەناو بازاڕی قەڵادزێ ناسیەوەو گرتی. لە ئیستخبارات خستیانە ژێر ئەشکەنجەی زۆر توند، ماوەیەك خۆی ڕاگرتبوو بەڵام **حەمە عارەب** وازی لێ نەهێنا بوو تا ئیعترافیان پێ کردبوو. ئەحمەدعەبدوڵا پەیوەندی بە **ئەحمەدی کاکەمین**ەوە هەبوو لەناو شار. ئەحمەدی کاکەمین زانی بووی گیراوە، لە جیاتی ئەوەی خۆی بشارێتەوە تا بزانی چی بەسەردێ، ئیعتراف دەکات یان نا، کەچی لە هەوڵدا بوو بۆ بەردانی و بە ئاشکرا هاتوچۆی دەکرد. هەر ئەوندەی زانی پشت ملیانگرت و بردیان، وتیان ئیعترافت لە سەرکراوە. ئینجا یەك لەدوای یەك ئیعترافیان کرد: ١٠ کەس گیران بەم ناوانە:

- ئەحمەد عەبدوڵا ئیسما عیل/ تەتەر بوو
- ئەحمەدی کاکەمین / قیادەی موەقەت
- ئەحمەدی حەمەی عەولای/ قیادەی مۆقەت
- ئەحمەدی تەنەکەچی/ قیادەی مۆقەت
- لەتیف عەبابەیلەیی ناسراو بە (لەتیفی بانق) کاتبی بانق/ قیادەی موەقەت
- مەحمودی مامە لاوە/ قیادەی موەقەت

- عوسمان شەفیق / بزووتنەوە
- حوسێنی ڕەسواغا / بزووتنەوە
- ڕەسوی میرزا دلشاد/ بزووتنەوە
- خدری ڕەسو شەملۆر/ بزووتنەوە

(٨) کەس ئیعترافیان کرد و لە سێدارەدران.

ئەم دوو کەسەش کە ئیعترافیان نەکرد بە ٢٠ ساڵ حوکمدران:

- ئەحمەدی تەنەکەچی
- مەحمودی مامە لاوە

ئیعتراف نەکردنی ئەم دوانەش بوو بە هۆی ئەوەی خەڵکی سەر بە قیادە زۆرسەلامەت بن، ناوی گرتنی نەبێت و بمێننەوە. برادەرێکی من و مەحمود کەسایەتیەکی ناسراوە بەناوی (...). ئێستا لە دەرەوەی وڵاتە، دەمانچەیەکی شازدە خۆری وەك برادەرایەتی بە ئامانەت دابوو پێمان. ویستبویان ناوی ئەویش بدەن مەحمود نەیهێشتبوو ئامۆژگاری کردبوون. ئەوانەی گیران پێشوەخت هەموویان دەیانزانی ناویان هەیە، دەیانتوانی خۆیان بشارنەوە، یا ڕابکەن و بچن ببن بە پێشمەرگە. کەچی بەداخەوە...

ئەم برادەرانەی خوارەوە هەموویان ناوی گرتنیان هەبوو ڕایان کردو بون بە پێشمەرگە. ئەوکاتەش بوون بە هێزێکی زۆر باش بۆ شۆڕش.

- دلاوەر تاهیر/ ناسراو بە (دلاوەرە قەڵەوی کۆیی)
- موختار عەبدوڵڵا حاجی غەریب
- قوبادی حەمە ساڵح لەنجە
- جەمال مەحمود جەلال (جەمالی خاوەرێ)
- دڵشاد مەحمود جەلال
- ئەحمەد پیرۆت موسا
- مەحمود پیرۆت قادر

- خدر محەمەد مەولان
- مەولود ئاغا
- محەمەد ئالّی
- سەید ئەنوەر
- بەکر حەمە مەروەیی
- خدر مەحمود جاف
- حەمەی پورئامان
- وریا حاجی ئەحمەد
- رەحمانی ئاورەحمان کۆدە
- ستار تەها مەعروف / ناسرا و بە(وشیاری مام تەها)
- عەبدوڵای پور مرۆت
- حەمە حەسەن: ناسراو بە (حەمەی خانزادێ)
- حەمەی پورە زێنێ
- خدری حەسەنی فەقێ عەزیز
- عەبدوڵای رەسوحەوله
- پیرۆتی رەسو حەوله

خەڵکێکی زۆرتر لەم ژمارەیە دۆست ولایەنگربوون خۆیان شاردەوە. **خدرە خوار،** بە بیستنی ئەم هەواڵە یەکسەر دڵی وەستا و شەهید بوو. رێکخراوی بزوتنەوە پەیوەندیان بە **رەسوڵ مەمەند** بەتایبەتی **عەلی عەسکەری** یەوە هەبوو. ئەم رێکخراوە لە رەسوڵ مەمەندەوە دوو دەمانچەیان بۆ هات. دەمانچەیەکی چواردەخۆر و دەمانچەیەکی ستار. لە رێگەی **دلاوەرە قەڵەو** بۆیان گەیشتە ناو شار. هەندێك لەم برادەرانە دوای سالێك و زیاتر لە سالێك هاتنەوە خۆیان تەسلیم بە رژێم کردەوە. کەسوکاری زۆربەشیان گیرا و رەوانەی خوارووی عێراق کران. **خدری حەسەنی فەقی عەزیز،** ماوەیەك هاتەوە بوو بە ئەمن و چەکی بۆ رژێم هەڵگرت. خەڵکێکی زۆر لە

ترسی خدر خۆی شاردەوە، بەتایبەتی ئەو کەسانەی خدر لە کاتی پێشمەرگایەتیدا هاتووچۆی کردبوون و لە ناو شار دەیناسین. یەك لەوانە **(وشیاری مام تەها - وشیاری نانەوا)** بوو. نەیدەوێرا بچیتە دوکان کاسبی بکات، دەترسا خدر ناوی بدات بە ئیستخبارات. شەوێك من و وشیار چووینە لای خدر، تەنیا یەك کەسی لەگەڵ بوو، ئەویش **حوسێنی حەمە ئاغای ناودەشت** بوو. خدر بە رەحمەت بێ زۆر زمان پیس و سەرسەری و بەدمەست بوو. هەر بۆ سەیر و گاڵتە تەقەی لێ دەکردی. ئەو کاتە سەرخۆش بوو زۆر جنێوی پێمان دا. جیامان کردەوە و زۆر قسەمان کرد. گوتم: خدر پێم بڵێ ناوی کەست داوە؟. گوتی: نەخێر. گوتم بە نیازنی ناوی کەس بدەی؟ گوتی: بۆ من لە کورد شۆڕاوم ئەی ئەوانەی ئیعدامکران برادەری خۆشەویستی من نەبوون؟. گوتی: هەر کورەکەی جارانم چ ئیشێکت هەبوو بۆ تۆی دەکەم. ئینجا کەوتە جنێودان بەو کەسانەی ناچاریان کردبوو لە داخی ئەوان ئەو رێگایەی بگرێتەبەر. کە ئەو دوو رێکخراوە ئاشکرابوون، خەڵکێکی زۆر گۆشەگیربوون و خۆیان شاردەوە. من لەناو بۆدی گەڵابەی **عەلی حاجی خدر چنارنەیی** سواربووم چوون بۆ سەنگەسەر. شەو لە ماڵە خزمێك بووم بەیانی زوو هاتمە سەرجادە بچم بۆ کۆیە. دەستم بۆ پاسێك راگرت سەیرم کرد **عەبدوڵای حوسێنی حاجی عەبدوڵا** یە، پاسێکی مارسدسی شینی پێ بوو. بۆی راگرتم، جێگای نەما بوو، ناچار لەتەنیشت خۆی جێگای کردمەوە. کاك عەبدوڵا تێمگەیشت ئانیشکێکی لە کەلەکەم کوتا. سەیرم کرد نوری نائب زابت لە پێشەوە دانیشتووە. بەڵام نوری منی نەك هەر نەدەناسی، چونکە هاتووچۆی نادیم نەدەکرد و بە دەگمەن ئێواران دەهاتمە ناوبازاڕ، منی هەرگیز نەدیبوو. دیار بوو عەبدوڵا عەرەبی باش دەزانی، لە رێگا وردە وردە پرسیاری لە نوری کرد، تا وەقسەی هێنا. لە راست مجمع دوائیری ئێستای رانیە کاك عەبدوڵا پرسیاری لەبارەی گیراوەکان لە نوری کرد, ئەویش گوتی:

هەموویان ئیعترافیان کردووە، تەنها **مەحمود لاوە** و **ئەحمەدی تەنەکەچی** گەواد ئیعترافیان نەکردووە. نوری گوتی وەك زەلاتەمان لێ کردوون ئیعتراف ناکەن. کاك

عەبدولاٚ گوتی: دیارە هیچ نین نوری گوتی نا هەموویان ئیعترافیان لە سەر کردوون و شاهیدن لە سەریان، بەس خۆیان ئیعتراف ناکەن. نوری گوتی: بۆ کویٚ دەچن لەهەیئەی کەرکوك ئیعترافیان هەر پیٚدەکەن. نوری لەبەر ئەوەی ئیعترافی بە جەماعەت کرد بوو، وەك پاداشت نەقڵی شارەکەی خۆیان کردەوە، واتە موسل. ئەو رۆژە بەیەك جاری دەرۆیشت خۆاحافیزی یەکجارەکی لە کاك عەبدولاٚ کرد.

حەمە عارەبیان بەرەلاٚ کرد بوو، لەبەرئەوەی کورد بوو بەلایانەوە گرینگ نەبوو بکوژریٚ، تەنانەت ئامۆژگاریشیان نەکردبوو خۆی بپاریٚزی. ئەوکاتەی ئەو جەماعەتە گیران، مدیری ئیستخبارات نقیب حسین ئیجازە بوو، بەپەلە گەرایەوە. گوایە بە ئیستخباراتەکانی گوتوە ئەم شارەتان بۆ واتیٚکداوە. نازانم ئەم قسەیە تاکویٚ راست بوو! چونکە شارەکە تەواو تیٚکچوو بوو. جرتووفرتی مەفرەزەی ئیستخبارات هەموو خەڵکی هەراسان کردبوو. زۆربەی خەڵك نەدەهاتە ناو بازاڕ. ئەوی راستی بیٚ، دەمانزانی **نقیب حسین** شیعەیە و خەڵکی شاری عەزیزیەیە. **نائب زابت کەریم** کە چالاکترین نائب زابتی ئیستخباراتی قەلاٚدزیٚ بوو،کورد بوو لە کەرکوك دادەنیشت. دەیانگوت خەڵکی عەسکەرەو، خزمی عەلی عەسکەریە. ئەو کاتەی ئەم خەڵکە گیران **عەریف بەکر** و **عەلی بابکر چاو جوان** دەوری زۆر خراپیان بەرامبەر ئەو خەڵکە گیراوە هەبوو. نقیب حسین لەهاوینی **١٩٨٠** بە بۆردومانی فڕۆکەی ئیٚرانی لە معەسکەری **گۆمان** بریندار بوو، دەستی شکاو نەگەڕایەوە. دوای ئەو **رائد عیماد** هات. دوای ئەویش **نەقیب محمد** بوو بە مدیری ئیستخبارات. ئەویش پیاویٚکی زۆر سەرسەری بوو. حەزی لە شەرە جنیٚو دەکرد. هەر رئیس جاشیٚك جنیٚوی بە دایك و خوشکی نەدابا خۆشی نەدەویست. بەردەوام شەرە جنیٚوی لەگەڵ سەرۆك جاشەکان دەکرد. دوای ئەویش **نەقیب عەلی** هات.

حەمە عارەب تاوانباری سەرەکی بوو لە گرتنی ئەم خەڵکە. بیٚ منەت بوو شەو و رۆژ بە کۆلاٚنان دا دەسوڕایەوە وەك هیچی نەکردبیٚ!. وەك ئەوەی ئەم شارە پیاوی تیٚدانەبیٚت!. شەویٚك سەر لەئیٚوارە، **خدری حەسەن گۆشتە** لەکۆلاٚنی مالیٚ **حەموردیل**،

دایە بەر دەمانچە و زۆر بەخەستی برینداری کرد. ئەو کاتە گیراوەکان لە سجن حوکمدرا بوون کە ئەم هەواڵەیان پیٚگەیشت زۆر خۆشحاڵ بوون. حەمە عارەب دوای ماوەیەك لە نەخۆشخانەی عەسکەری کەرکوك چاك بۆوە و گەرایەوە قەلاٚدزیٚ. وەك هیچی بەسەر نەهاتیبیٚ و هیچی نەکردبیٚ. ئەمجارە کوریٚکی مەردی تری ئەم شارە، بە ناوی **محەمەدی عەلی مەلا تۆفیق** کە خزمی **ئەحمەد کاکە مین** بوو، بە رۆژی رووناك لە ناوەندی بازار، لە ناو ئەو هەموو جاش و عەسکەرە، دەمانچەی لە سەرسەری راگرت و کوشتی، لاشەکەی بەسەر تاسەکەی جاددەی ناو بازاردا کەوت. ئەو تاسەیە تا راگواستنی قەلاٚدزیٚ **بەتاسەی حەمە عارەب** ناودەبرا.

ئەحمەدی تەنەکەچی و **مەحمودی مامە لاوە** دوو پاڵەوانی خۆڕاگری ریکخستنی ناو شار بوون. خەڵك پیٚی وابوو دوای راپەڕین میدالیای خۆڕاگری بە گەردنیانەوە هەڵدەواسن. کەچی بە داخەوە مەحمودی مامە لاوە تادوای رووخانی رژیٚمیش، بە زەکات و یارمەتی خەڵك دەژیا، ئیٚستاش نەمر نەژی مووچەیەکی دەدەنیٚ وەك ئەوەی خیٚری پیٚبکەن! ئەحمەدی تەنەکەچیش لە ساڵی **٢٠٠٧** دا لە **برسان مرد!** و کوڕەکەشی دوای باوکی پەنای بردە بەر مەشروب خواردنەوە و بەو داخەوە لە تەمنیٚکی زۆر کەمدا سەری نایەوە..

کورد دەلیٚ قسە قسەی لیٚدەبیٚتەوە. واتە گیٚڕانەوەی هەر بەسەرهاتیٚك چەند بەسەرهاتی تر لە خۆی دەگریٚ. لەبیرمە، **رەسوی میرزا دلٚشاد** لەو ژوورە سجن کرا کە بە دەستی خۆی دیوارەکانی دانا بوو. دوایی لە هاوینی ساڵی **١٩٧٢** ئەوخانوە بوو بە ئیستخبارات.

دوای ئەوەی بارودۆخەکە ئارام بۆوە کەس لەم بارەوە لە خۆی نەدەترسا بگیریٚ. بروسکەیەك بۆ بڕیٚبەرایەتی پۆلیس هات کە کەس و کاری گیراوان دەتوانن بچن بۆ مواجەهەی جەماعەت، چونکە حوکمدرابوون بە ئیعدام. خەڵکیٚکی زۆر چووین. ئەو شەوە لە ئوتیٚل ماینەوە. بەیانی چووین بۆ بینینیان. ریز بووین جوان هەموو گیانیان پشکنین. مۆریان لەدەستمان دا. هەرلەویٚ عەلی سەید ئەحمەد لەگەڵ پۆلیسەکان

کردی بە دەمەقالێ. گیراوەکان بەیەکەوە سرودی ئـەی رەقیبیـان دەگوتـەوە. چـووینە ژوورەوە. بەندیخانەکە بینایەکی چوار گۆشە بـوو. سـێ لای رێـڕەو بـوو. دیوارەکـانی نزیکەی (٨) مەتر بە رز بوون. هەموو گۆشـەکان بـورجی پاسـەوانییان لەسـەر بـوو. تەلی درکاوی بەدەوریـدا رایـەڵ کرابـوو. ئـەو خەڵکـەی هـاتبوون بـۆ مواجەهـە لـە رێرەوەکـەدا دایاننـان. رێرەوەکـە نزیکـەی **٥** مـەتر پـان بـو.و ژووری تاکەکەسـی لەگۆشەکان دیاربوو، پێشەکەیان شیشەی ئاسن بوو. پێش ئێمە سجنی تێدا بوو لەبەر مواجەهە لایان بردبوون. ئاو و پارچە سەموونی رەقـی لێ بـوو. ئـەو نووسـینانەمان دەخوێندنەوە کە بە کوردی لەسەر دیوارەکان نوسرا بوون. ناوی سەدان رۆڵەی کـوردی بەسەر دیواری زیندانەکەوە بوو. ئەو خەڵکە بواری هەبوو بە ئازادی قسە بکـات. لـە پیاوانی رژێم کەسمان لا نەبوو. پۆل پۆل دانیشتبووین کتوپڕ **عوسمان شەفیق** دەرکـەوت و بە دەنگی بەرز دەستی بە جنێودان کرد بە **کەمالی برای،** هاواری دەکـرد دەیگـوت گەوادەکەی برام لەگەڵ جەللادەکەم هاتۆتە سەردانم. کەمال لەگەڵ نوری ئیستخبارات بە یەکەوە چووبوون بۆ مواجەهەی عوسمان. نوری گوتی عوسمـان مـن رەفیقـت بـووم، خیانەتم پێنەکردووی، خـەتای خـۆت بـوو هـەی عوسمـانی...؟ ئـەو قـسانەی کـرد و لەترسان رۆیشتە دەرەوە. لە سجنەکە دووکەسیان لەگەڵ بوو یەکیان بە ناوی **جەمالـە رەش،** کۆمەڵەی رەنجدەران بوو گیرا بـوو، خـەڵکی سـلێمانی بـوو. ئـەوەی تـر نـاوی **مامۆستا جەمال خۆشناو** بوو، لە کۆیە دادەنیشت. گیراوەکان زۆر باسی قارەمـانی و ئازایەتی ئەم دوو کەسەیان دەکرد.

لەوکاتەدا دیمەنێکی زۆر دڵتەزێنم بینی کە خەرگیز لە بیرم ناچێتەوە. **کـوڕێکی شێت** حوکمدرا بوو بە ئیعدام. دەستی لە فافی پێوەبوو لەمەچەکیەوە بڕابـوو. ئـەم کورە کاتی خـۆی شـێتیك بـووە شـەو رۆژ ئـاوارەی دەشـت و کێـو. قومبەلەیـەك دەدۆزێتەوە و لە دەستی دا دەتەقێ. باوکەکەی بۆیی گێڕاینـەوە گـوتی: کـە زانـیم یەکسەر هێنام بۆ نەخۆشخانەی چوارتا، لەوێوە حەواڵەی نەخۆشخانەی عەسکەریان کرد. باوکەکە گوتی کوڕەکەمیان بزر کرد. ئەوەندەم زانی لە شورتە بانگیـان کـردم

و، گوتیان کورەکەت حکومدراوە بە ئعدام، دەتوانی بچی مواجەهەی بکەی. گوتی: هەموو خەڵك و بەرپرسان دەزانن ئەم کوڕە لە منداڵیەوە شێتە. مەزبەتەی ئیختیار و موختاری بـۆ کـرد بـوو سـودی نـەبوو. ئاخیرەکـەی ئیعـدامیان کـرد. کوڕەکـە هەرچیەکمان لێدەپرسی دەیگوت: ئا. توومەس پییانگوتبوو پێشمەرگەی گوتبووی: ئا. باوکەکەی دەیگوت با بڕۆینەوە دەیگوت نایەمەوە ئێرە خۆشە، گۆشت دەخـۆم! ریشم بۆ دەتاشن! باوکەکەی پیاوێکی کورتەباڵای رووتەڵە بوو، بە سـیمایەوە دیـار بوو هەژارە. **حاجی رەوف عەلی پەپاس** خـوا خێـری بنووسـێ هەنـدێ پـارەی لـە قەڵادزەییەکان بۆ کۆکردەوە. بەڕێوەبەری زیندانەکـە بەرامبـەرمان راوەسـتا بـوو. کەتەیەکی سورە بوو زۆر تاوانکار دیار بوو. وادیقەتم لێگرتبوو ئیـستاش لـە هـەر شوێنێك ببینم رەنگە بیناسمەوە.

زۆر لەم برادەرانەی گیران دۆستایەتیان لەگەڵ ئـەمن و ئیـستخباراتەکان هـەبوو. پێیان وابوو لە رێگای دۆسـتایتیتەوە ئیـشیان باشـتر دەڕوات. پیـاوانی رژێـم بـەپێ خەسـڵەتی پیـشەکەیان دۆسـتایەتی نـازانن. بـەڵام هەنـدێ کـار و پیـشە هـەبوو بەدەستخۆت نەبوو دەبوایە مەرحەباییان بکەیت و ناوت بزانن.

زۆر بەداخەوە ئەم دووکورە ئازایە مەحمـەد عـەلی مـەلا تۆفیـق و خـدری حـسن گۆشتە لە بواری بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردا بە دەست کورد شەهید بوون. مەحمـەد عەلی مـەلا تۆفیـق سـەردانی مـاڵی بـاوکی کـرد لـە **بەستەسـتێن،** هاتنەسـەری و کوشتیان. خدری حسن گۆشتە لە هەکاری شەهید بوو...

بێمەوە سەر رێکخستنی قیادەی موەقـەت واتـە سـەرکردایەتی پـارتی. مـن تـا درەنگ بـە تـەواوی شـارەزای مـەحمودی مامـە لاوە نـەبووم. دوای ماوەیـەکی زۆر یەکترمان ناسی بە باشی. ئەو قسانەی مەحمود لاوە دوای تێکچوونی شۆڕشی ئـەیلول بۆی دەکردین، بەراستمان نەدەزانی، پێمان وانـە بـوو ئاگـاداری هـیچ شـتێك بێـت. مەحمود بە لایەنگری مام جەلال ناسرا بوو. کە لە سا ڵی ١٩٧٤دا دەبێتە پارتی، بـە بڕیاری شۆڕش لـە ناوشـار دەمێنێتـەوە و رێکخراوێـك دروسـت دەکـا. رۆژانـە هـەر

زانیارییەك هەبێ دەیدات بە شۆرش. دوای تێکـچوونی شـۆرش، مـەحمود پەیوەنـدی دۆستایەتی لەگەڵ پارتی تێکنـادات. ڕێکخراوەکـەی رادەگـرێ و دوای ٤ مـانگ لـە تێکچوونی شۆرشی ئەیلول، **سۆفی عەبدوڵای ئالآن** دەنێری بۆ **کـەرەج** بـۆ وەرگرتنـی هەواڵ. سۆفی هەندێك زانیار بۆ ڕێگای هاتوچۆ لەوکەسانەی دێنـەوە خۆیـان تەسـلیم دەکەنەوە وەردەگرێت و بە ناوی کاسبیەوە، دەچێ بۆ گوندی پەسوێ. دەچـێتە مـاڵی حاجی عەبدولرەحمان و میوانیان دەبێ و دەڵـی بـۆ کـار وکاسـبی هـاتووم. خاوەنمـاڵ دەزانێ میوانەکەی بۆ کاسبی نەهاتووە و کارێکی تـری هەیـە. سـۆفی ناچـار خـۆی ئاشکرا دەکات و دەڵێ بە نیازی سـەفەری کەرەجـە و داوادەکـات یارمـەتی بـدەن و بیگەیەننە کەرەج بۆ ماڵێ بارزانی. خاوەن ماڵ پتر ڕێزی لێدەگرێ و بەیانی زوو لەگەڵ زەلامێك بە ناوی کەریمەرەش بەرێیدەکات بـۆ کـەرەج. ئـەویش دەیباتـە میوانخانـەی بارزانی. سۆفی بە دیتنی **کاك ئیدرس** شـاد دەبێـت. کـاك ئیـدریس سـۆفی دەناسـێ وادەزانێ لە ئێرانە و بۆ یارمەتی هاتووە. سۆفی دەڵێ من ئاوارە نەبووم هەر لە گوندە کەی خۆمانم لە پشدەر. دەڵێ پێمان بڵـی ڕێنمایـت چـیە؟ ئێمـە چـی بکـەین؟ کـاك ئیدریس هەندێ قسەی بۆ دەکات و بەسۆفی دەڵێت جارێ دەسـڕاگرن سـەربەخۆ ئـیش مەکەن. سۆفی کە دەگەڕێتەوە، قسەکانی کاك ئیدریس بۆ مەحمود دەگێڕیتەوە.

شەوێك من لەمەیدانی مەنگوڕان تووشی مـەحمود بـوم گـوتی بـەیانم پێیـە بـۆم هەڵواسە، ڕاستییەکەی بە قـسەم نـەکرد. ڕاسـت بـوو مەرحـەبامان هـەبوو ئێـواران جارجارە لای دادەنیشتم و بەگشتی باسی کوردایەتیمان دەکرد، نەك وەك تەنزیم. مـن خۆم پارتیم خۆشدەویست و مەحمودیشم هەر بە لایەنگری مام جەلال ناسیبوو، بۆیـە نەموێرا ریشی خۆم بدەمە دەستی.

مەحمود سەربەخۆ بەبێ ئاگاداری و بڕیار، قەناعەتی بـە لـەتیفی بـانق کـرد بـوو بەیانی بۆ بنووسێ. ئەویش دوای دەوام دەچۆوە ناو دائیرەی بانق و بەیانی دەنووسـی و دەیدا بە مەحمود، ئەویش دەیدا بەو دۆست و برادەرانە خـۆی و هەڵیاندەواسـی. دوای ٤ مانگی تر، سۆفی دیسان لەسەر قـسەی مـەحمود ڕێگـەی ئێـران دەگرێتەوەبـەر و

دەچێتە سەردە شت بۆ ماڵێ **مستەفای عەولآی کەریمی**. لەگەڵ ئەوان دەچێتە کەرەج و بۆ لای کاك ئیدریس. کاك ئیدریس زۆر پرسیاری لێدەکات دەڵێ خۆتـان ڕێکخراوێـك پێك بهێنن بەناوی **ڕێکخراوی تایبەت** مۆریکیش بەو ناوە بۆ خۆتان دروسـت بکـەن. دەڵی چاوەرێ بن و ئاگاتان لە خۆتان بێت لەماوەیەکی کەمدا شـۆڕش رادەگەیـەنین و کادر و بەرپرستان بۆ ناوچەکە دەنێرین. سۆفی دەگەرێتەوە و قسەکانی کـاك ئیـدریس بۆ مەحمود دەگێڕێتەوە. مەحمود ڕێکخراوەکە پێکدێنێ و مـۆرێکیش بـە **مـستەفای کاکل** دروست دەکات. دوای ماوەیـەك شـەوێك **دکتـۆر کـەمال کـەرکوکی** دێـت بـۆ پشدەر، مەحمود لاوە و ئەحمەدی حەمەی عەولآی و ئەحمەد کاکەمین لە بـانووی دێـی **هەلآوێژە** دەچن بۆ لای و دەیبینن. پێکەوە بڕیار دەدەن ڕێکخستنی ناو شار دەست بە ئیش و کار بکات، دوای ماوەیەکی زۆر من و مەحمود لێك ئاشکرا بووین...

سەبارەت بە ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەران ئەوەندەی من ئاگاداربم ئەو کاتـە لەناو شار نەمزانیوە ڕێکخراوێك بەناوی **کۆمەڵـەی ڕەنجـدەران** هـەبوو‌بێت. ڕەنگـە هەبووبێ من نەمنـاسیبن. یەك دوو جـار شـتێکی وام بـەرگوێ کـەوت. جارێکیـان **نەجمەدینی حەمەی ساڵح شەیتان** لـە زانکـۆی سـلێمان دیخوێنـد ڕۆژانـی هـەینی بەسەردان دەهاتەوە قەڵادزێ. ڕۆژێك بە یەکـەوە پیاسـەمان دەکـرد گـوتی دەزانـی حزبێکی مارکسی کوردی لە شێوەی حیزی شیوعی پەیدابووە لەم ڕۆژانەدا بەیانیان لە ناو زانکۆ بلآوکردۆتەوە؟ بەراستی ناوەکەم بەلاوە زۆر غەریب بوو، گوتم شیوعین، گوتی نەخێر شێوەی شیوعیەتن.

جارێکیش لەگەڵ **سەرداری حەمەدەمین شاڵقیت**، پێش ئەوەی بگـیرێ پیاسـەمان دەکرد، گوتی تا کورد چاوەڕوانی ئەوە بێت حیزبی بۆرجوازی قەومی ڕزگـاری بکـات هەرئەوە حاڵی دەبێت. گوتم وەك چ حیزبێك؟ گوتی وەك ئەو حیزبە پارتیـەی، مـن و جەنابت دوای کەوتبووین بۆ ئێران. گوتم ئەی دوای چ حزبێك بکەوین؟ گـوتی مێـژوو بخوێنەوە هەموو گەلانی ژێر دەست بە ڕێبـازی مارکـسیەت ڕزگاریـان بـووە. ئـەمجار تۆزیك باسی مارکسیەتی بۆ کردم. کە گیرا زانیم ئەندام بووە لە ڕێکخراوی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان.

وەکو باسم کرد ئێمە لە ناو شار تا رادەیەك یەکترمان نەدەناسی. ناسینی پیاوانی رژێم لە نەناسینیان باشتر بوو، چونکە ئامانیان نەبوو، دۆستایەتییان نەدەزانی. بەلاّم هەندێ کارو پیشە هەبوو بەدەست خۆت نەبوو ناچار دەبووی بیانناسی.

سالێك من کارێکم کرد، پیاوچاکێك کە ئێستا ماوە و تەقریری لێدام. ئەمنەکان لەجیاتی من **وشیاری مام تەهایان** گرت، چونکە وشیار بەهەویەی نفوس ناوی **ستار تەهایە** ناومان لەیەك دەچوو. ناوەکەی ئەو لەسەر مۆڵەتی نانەواییەکەی نووسرابوو بەو پێودانگە گرتیان. کە زانیم وشیار گیراوە، لە دۆستێکم پرسی کە دۆستایەتی لەگەڵ دائیرەی ئەمن هە بوو بە ناوی (...): گوتی لە سەر ئەوشتە گیراوە زانیم بەهەڵە لە جیاتی من گرتویانە. وشیاریش زانیبووی بەهەڵە گیراوە پتر لە دە رۆژ ئازارو ئەشکەنجەیەکی زۆر خۆی راگرت و ناوی کەسی نەهێنا. هەرچەند دەمزانی لەگەڵ بزووتنەوەیە و یەکترمان باش دەناسی بەلاّم هیچی نەدرکاند. بەراستی شایانی تەقدیر و رێزلێنانە. ئەو دەڤەرە ئەوەی باش بوو، هەرکەسێك تەقریری لێ دابایت زوو دەتزانی کێ بووە. منیش هەر زوو زانیم کێ ئیخباری کردووم.

رۆژی **١٩٨٧/٩/١٨** پیاوانی رژێم هاتن بمگرن، من توانیم دەربازبم. بەلاّم دایکم و باوکم و خوشك براکانم هەموویان گیران. دوای **٣** کاتژمێر زانیم کێ بووە دەمامکی خۆی کردووە و لە سەیارەی ئەمندا ماڵێ ئێمەی نیشانداوە. ئێستاش ئەو کابرایە ماوە و کاربەدەستە!.

هەر کەسێك دژی رژێم بوایە خەڵکی ناوچە کە هاوکارییان دەکرد. بۆ نموونە بە سەدان عەرەبی شیعە هاتن و خەڵکی بەبێ موقابل هاوکارییان کردن و بردیانن بۆ ئێران و لە دەست رژێم رزگاریان کردن.

لە رۆژی **١٩٨٢/٨/٢٠ حوسێنی مزەمید** کە ناسراوە بە **حوسێنی پورحەلیمێ**، لە رێگەی برادەرێکی خۆی پیاوێکی قاچاخچی عەرەب رووی لە ماڵێ کرد بوو تا لە دەست رژێم رزگاری بکات. کاك حوسێن داوای لە ئێمە کرد دەربازی بکەین و بۆی بگەیەنینە ئێران. ئەم چەند برادەرەی لە خوارەوە ناویان دەهێنم بە یەکەوە لەگەڵ

خۆمان بردمان بۆ ئێران لەگەڵ ئەو برادەرانە زۆر بە رێگەیەکی ناخۆش بە ناو زنجیرە **قەندیل** دا لە رێگەی **قرناقاو کرمە سواراندا** گەیاندمانە **کۆنە لاجان** لە ئێران. ئەوکاتە پارتی لە ئەستێروکان بوو. داوامان لێ کردن هاوکاریمان بکەن. کەچی تەنانەت بەرگەی هاتوچۆی ناو ئێرانیانیشیان بۆ نەکردین. هاتین بۆلای **حزبی سۆشیالیست**. کاك **رەسوڵ مەمەند** بەرگەی هاتوچۆی یەك مانگەی بۆ کردین. نامەی شەخسی داینێ بۆ **خالە حاجی**. جلی کوردیمان لەبەر کابرای عەرەب کرد بوو، دەبوایە دۆخینیشی بۆ ببەستینەوە. زۆر بە زەحمەت گەیاندمانە کۆنە لاجان. لەوێ گوتمان ئەوە پایەگای ئێرانە. گوتی کەواتە خواحافیز من لێتان جیا دەبمەوە لە تاران یەکتر دەبینینەوە. گوتی:

ـ ئینجا ئێوە کارتان بە من دەبێت ئەوسا دەزانن من چیم. لەوێ لە یەك جیابوونیەوە و مەوعیدی ئەوەمان دانا دوای (٥) پێنج رۆژ لە تاران لە ئوتێل **پانسویس** لە فولکەی **فردەوسی** یەکتر ببینینەوە. ئێمە دوو رۆژ دوا کەوتین. کە گەیشتین، خاوەن ئۆتێلەکە پێی ووتین ئەوە دوو رۆژە لێتان دەپرسن. بۆ ئەوەی بوو ئەگەر شتێك لە خۆماندا شك بەرین ئوتێلەکە بەجێبهێڵین و برۆین. تەلەفۆنی کرد، چەند کەسێك بە دوو سەیارە هاتن، زۆر بەرێز و تەقدیرەوە سواری سەیارەیان کردین و بردیانینە شوێنێك و گوتیان ئەمە ماڵی سەرۆك کۆماری عێراقی داهاتووە، ماڵی **موحسین حەکیم** بوو!، دەیگوت:

ـ ئەوە ماڵی (صدام حسین) نییە بە کارەبا سەرکەوی؟ سەرۆك کۆماری ئێمە وەك خەڵك دەژی. برنج و شلەیەکی بێ گۆشتمان خوارد، بەلاّم زۆر رێزیان لێ گرتین و داوایانکرد لەگەڵ ئەوان ئیش بکەین، گوتی:

ـ چیتان دەوێت داوا بکەن؟

ئێمە قبوولمان نەکرد و گوتمان:

ـ ئێمە پارتین داوا لە حزب بکەن چیتان بوێت بۆتان دەکەین.کێتان دەوێ لە ناو بەغدا بۆتان دەرباز کەین.

ئەو پیاوەی ئێمە ئاوەدیومان کرد، ناوی **محەمەد جەواد عەلی** بوو بە ناوی نهێنی **أبو مرام**. خەڵکی نەجەف بوو. باوکی مەلا بوو ئیعدامکرابوو. خۆی دەرچووی زانکۆ بوو پیاوێکی لەگەڵ خوی هێنابوو بۆ ئوتێل بماننناسیێ ناوی **أبو أسماء** بوو، دەیگوت:

ـ ئەمە وەزیری مواسەلاتی عێراقی داهاتووە. ئەگەر سەرکەوتین!

لە راستیدا ئێمە بێ نمەك بوون و لەگەڵ سۆشیالیست بێ وەفاییمانکرد. چونکە کاك رەسوڵ مەمەند وەرەقەی بۆ کردین و نامەی شەخسی داینێ بۆ خاڵە حاجی ئەویش لە ورمێ لە **ئۆتێل حافز**، ژووری پێداین. خاڵە حاجیش نامەی داینێ بۆ **بێستونی** برای لە تاران. خواهەڵناگرێ ئەویش زۆر یارمەتییان داینێ. سەرەڕای ئەوەی پارتی بەرگەی هاتوچۆشی بۆ نەکردین، کەچی ئێمە چاکە و پیاوەتیەکەمان لای **مەجلیسی ئەعلا** بە ناوی پارتیەوە تەواوکرد. ئەوانیش گوتیان ئێستا شوکر و تەقدیرتان بۆ دەنێرین بۆ کاك مسعود. ئەو کابرایەشمان لە کاك رەسوڵ ئاشکرا نەکرد و نەمانهێشت بیبینێ. دوای ماوەیەك زانیەوە زۆر گلەیی لێکردم. گوتی ئەگەر داباتان بە ئێمە هەندێك چەکمان لە ئێران پێ وەردەگرت...

ئەم برادەرانەی هاوکار بوون لە بەرێکردنی ئەو کەسانەی دەهاتن بە رێیان بکەین ئەمانە بوون:

١. ڕەحیمی خدرە سپیلکە.
٢. سەروەری مەحمودی سۆفی ئەنوەر.
٣. بەکری سەعید کەریم.
٤. بەختیاری حەمە تایەر.

ئیشی رێکخستنی ناو شار زۆر ناخۆش و ترسناك بوو. ساڵی **١٩٧٨** هەندێك نووسراومان بۆ هاتبوو لە ماڵێك لە سەنگەسەر بۆیان دانابووین. من سەیارەکەم شکابوو داوام لە **دکتۆر حەسەن محەمەدسورە** کرد کە ئێستا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتیە ـ سەیارەیەکی جۆری نەسری هەبوو لەگەڵم بێت ئەویش یەکسەر هات. چووین بڵاوکراوەکانم هێنا، دکتۆر زانی بۆچی چووم، بەڵام نەیزانی چیم پێیە. پێش ئەوەی بگەینی سەیتەرەی سەررێگا، لە پێش هەوائی سەیارەی دکتۆرم دانا. دکتۆر

هەستی پێنەکرد. کە گەیشتینە سەیتەرەکە نوسراوەکان کەوتنە بەر پێمان، یەکسەر هەردووکمان رەنگمان زەرد بوو، ئیستخباراتی سەیتەرەکە تێمانگەیشت کە ئاسایی نین و گوتی:

ـ ها؟؟؟

ـ دکتۆر عەرەبی باش دەزانی خۆی وەك سەرخۆش لێکرد و گوتی:

ـ سەری خۆمان گەرمکردووە سەروبیرەمان خواردۆتەوە.

ئیستخباراتەکە باوەڕی کرد و یەکسەر ئیزنی داین، بەڵام هەتاکو قەڵادزێ دکتۆر هەر جنێوی دا. هەقیشی بوو گوتی بۆ پێت نەدەگوتم شوێنی باشتر هەبوو لێم دەشاردەوە. منیش پێموا بوو ئەگەر پێی بڵێم چیم پێیە رەنگە بترسێ و نەویرێ لە گەڵم بێت یا لە گەڕانەدەاسوارم نەکات. گوتی جارێکی تر پێم بڵێ چیت پێیە شوێنی باشم هەیە خۆم دەیشارمەوە. زۆرجاران بە چاوم دەداتەوە و دەڵێ خەریك بوو بە ئیعدام کردنم بدەیت. هەر چی پێ گوتبام هە قی بوو...

ئەوە بۆ مێژوو باس دەکەم، خەڵکی کوردستان بە گشتی و ناوچەی پشدەر بە تایبەتی، لە خۆیەوە دەبوون بە پارتی بێ ئەوەی کەس بەرەو پیریان بچێت و داوایان لێ بکات. ئەمەش لە خۆشەویستی و مەزنیی کەسایەتی **مستەفا بارزانی** نەمر بوو. ئەم خەڵك خۆی بەر دەروێشی بارزانی و رێبازەکەی دەزانی، بۆیە رێگای دوورو درێژی دەبڕی و خۆی دەگەیاندە بارەگا و سەرکردایەتی پارتی. بەناو ئەو هەموو حزبانەدا تێدپەڕی کە زۆر بەیان دوژمنایەتی خەڵکی پارتیان دەکرد. کەچی ئەوانیش بێ ئەوەی تقدیریان بکەن زۆر بە سارد و سڕی پێشوازیان لێ دەکردن. لەگەڵ ئەوەشدا ماوەی چەند ساڵێك خەڵکی پشدەر چاوەڕێ بوون بارەگای پارتی بگەڕێتەوە ناوچەکە، بەڵام بەداخەوە لەبەر چەند هۆکارێك ئەم ئاواتەمان تا دوای راپەڕین نەهاتە دی. ئەوەندە دوزانم رژێم حسابی تایبەتی بۆ پارتی دەکرد.

خەڵك یا لە بەر سەربازی و چەك هەڵگرتن یا بێزاری لە رژێم، دەچووە دەرەوە و دەبوون بە پێشمەرگە. زۆر کەس دەیانویست بچێنە ناو ریزەکانی پارتی، بەڵام حەزیان

نەدەکرد لە ناوچەکە دوورکەونەوە. لەبەرئەوەی پارتی دوور بوو، بەناچاری دەبوون بە پێشمەرگەی حزبی سۆشیالیست. لە زۆر کەسم دەبیست دەیانووت حزبی سۆشیالیست باڵێکە لە پارتی، سۆشیالیستیش سوودی لێ وەردەگرتن. زۆربەی کادیرەکانی حزبی سۆشیالیست هاوسۆز بوون لەگەڵ پارتی، هاوکاری خەڵکی پارتیان دەکرد، دیارە وەك شەخس نەك وەك حزب.

دووری بارەگاکانی پارتی لە شارەوە زۆر ناخۆش بوو بۆ ڕێکخستنەکانی ناوشار. بەڵام کادیری عەسکەری و سیاسی سۆشیالیست کە زۆریان ئێستاش ماون، خەڵکی ناوچەکە بوون، چیم ویستبا بۆیان دەکردم. جگە لەوەی کە سەرکردایەتی و بارەگاکانی پارتی لە شارەکان دوور بوون و کاتی لێ قەومان بە ئاسانی دەستمان پێیان رانەدەگەیشت. سەرەڕای ترسی رژێم، ترسی لاوەکیش لەسەر ئەندام و لایەنگرانی پارتی هەبوو.

لە ساڵی **١٩٨١ کەمال حەسەن چاومار** لە ڕێگەی **فوئادی حاجی ئەحمەد** واتە **فوئادی مزەمید** هاتبوو بۆ قەڵادزێ. فوئاد داوای لە من کرد بۆی دەرباز بکەم، چووم بۆی باس کردم بۆ دەڕوات و لەچی دەترسێت گوتی بە نیازن بمکوژن، منیش لەگەڵ خۆمدا بردم بۆ گوندی **چۆمڕکە**. وڵاغێکم بۆ گرت و بە **عەبدوڵای حەسەنی مام وسو برای وسوأغا** دا ناردم بۆ لای کاك رەسوڵ مەمەند. کاك رەسوڵ زۆر ڕێزی لێ گرتبوو و داواشی لێ کرد بوو لە ناو سۆشیالیست بمێنێتەوە، **مام عبدولاّ** کە هاتەوە گوتی: کاك رەسوڵ بە پێکەنینەوە وتویەتی:

ـ ستار ئێمەی کردۆتە پۆستەچی پارتی. کە کاك عەبدوڵڵا بۆی گێڕامەوە بە پێویستم زانی سەردانی کاك رەسوڵ بکەم. نیوەشەوێك لە **دەراوی دۆڵەتوێ** خۆم گەیاندە خزمەتی. دووربینێکی چاك و تاوڵەیەکی بچوکی چاکم هەبوو بە دیاری بۆم برد. دیارە میوان دیاری پێ بێت خۆشەویستر دەبێ. زۆری پێ خۆش بوو، نیوەڕۆ نانم لای کاك رەسوڵ و ملازم تاهیر خوارد. خواردنەکە زۆر ناخۆش بوو. **ملازم تاهیر** چاکی دەخوارد دیار بوو بە لای ئەوانەوە خۆش بوو. بەمنی گوت: کاکە کوری شارە ئەم خواردنانەی پێناخورێ.

کاك رەسوڵ سەرەڕای ئەوەی دەیزانی ئیش بۆ پارتی دەکەم. زۆر خۆشیدەویستم و ڕێزی لێدەگرتم. هەموو جارێك کە دەچووم بۆ ئێران لە بارەگاکەی ئەو دەمامەوە، یارمەتی دەدام و بەرگەی هاتوچۆی بۆ دەکردم. جگە لەوەش من زۆر لەگەڵ **مام خالیدی خەزوری** دۆست بووم. خوا هەڵناگری هەرگیز گوێم لێ نەبووە بە خراپ باسی پارتی بکات.

کاك رەسوڵ چەند پرسیاری لێ کردم.

یەك لەو پرسیارانە ئەوە بوو گوتی:

ـ دەڵێن **مەلا دەڵگەیی** لەگەڵ **حاجی مەحمود ئاغا** ئاشت بۆتەوە و یەکتریان بینیوە؟ گوتم:ئاگادار نیم.

دووەم پرسیاری کردی گوتی:

ـ لەبارەی **رەفیق پشدەری** چیت ئاگا لێیە؟ دەڵێن هاتۆتەوە خوارێ بۆ کوێ چووە؟

وتم دەڵێن هاتووە بۆ بەستەستێن و گەڕاوەتەوە **ناوزەنگ**.

گوتی: هەر ئەوەندە؟!

گوتم: ئەوەندە ئاگادارم.

گوتی: کەواتە ئاگات لە هیچ نییە.

ڕاپۆرتێکی دامێ خوێندمەوە ڕێکخستنەکانی سۆشیالیست ناردبویان. نوسرا بوو:

ـ رەفیق پشدەری شەو گەیشتە بەستەستێن. لە ماڵی فلاّن(...) لایدا. بۆ نانی نیوەڕۆ چۆ بۆ ماڵی فلاّن (...). لە سلێمانی سەیارەی جۆری **نصر** رەقەم (...) هات بردی بۆ قەڵادزێ بۆ (....). لە ماڵی **سمایلی قەساب**، نیوەڕۆ کفتەی خوارد. **برایمی دەلاك** هات سەرو ریشی تاشی.

کە خوێندمە وەگوتم پێموانیە ئەم راپۆرتە راست بێت کاك رەسوڵ بە توڕەییەوە گوتی: چۆن راست نیە؟ گوتی: دیارەخزمایەتیتان هەیە دەتەوێ بۆی بپۆشی. گوتی: لەمبارەوە ئەمڕۆ دانیشتنمان لەگەڵ حیزبی شیوعی هەیە، ئاگاداری سەرکرایەتی یەکێتی دەکەین بزانین ئەوان ئاگادارن لەم سەفەرەی رەفیق پشدەری. گوتی ئێمە

خەڵكی ئاوامان لەگەڵە، شتمان لێ وننابێت. ئەوەی ئەم راپۆرتەی نووسی بوو وەك لەگەڵی بوبێ وابوو. كاك رەسوڵ گوتی:

ـ برادەرانمان دێنە خوارێ زۆر باسی چاكە و پیاوەتیت دەكەن.

لەبەرئەوەی من زۆر هاوكاری ماددی و مەعنەوی مەفرەزەكانی سۆشیالستم دەكرد. ئەوانیش چ ئیشێكم هەبوایە بۆیان دەكردم. ئەوكاتە بە مەحمود لاوەم گوت من عیلاقەی شەخسیم لەگەڵ كاك رەسوڵ خۆشە بە خراپ لێم تێنەگەن. عیلاقەی شەخسی زۆر گرینگە بتوانی بەكاری بهێنی بۆ بەرژەوەندی حزبەكەت. لە رێگەی **مستە فاغەفور** پێش ئەوەی بڕوا و ببێتە پێشمەرگە كوڕێكم بە ناوی (**جەمیل مەجید عەلی**) ناسی كە كادری حیزبی شیوعی بوو. كوردی فەیلی وماڵیان لە بەغدا لە (**مدینة الثورة**) بوو. لە قەڵادزێ **نائب زابتی تەجنید** بوو، كوڕێكی زۆر ئازا و چاونەترس بوو. زۆر **مجازەفەی** دەكردز چیم ویستبا بۆی دەكردم. چەند دەفتەر خدمەی پێشمەرگەم هێنا خاوەنەكانیم پێ تەسریح كرد و بە ئاسانی بە سەیتەرەكاندا هاتووچۆیان پێدەكرد. كە لە شاخەوە داوایان دەكرد، جەمیل ئیجازەی بۆشی بۆ دەهێنام و خۆم پڕم دەكردەوە، ئیتر چ بۆ پێشمەرگە با چ بۆ سەربازی فیرار. جارێك بۆ برادەریك هەموو سجلی دائیرەی تەجنیدی قەڵادزێی لەناو جانتایەكی گەورە ناو هێنای بۆ ماڵی ئێمە. كونیەی چەند كەسم بەخەتی خۆم پركردەوە. دەیگوت با خەتی من نەبێت. ئەو پێیدەگوتم منیش دەمنووسی. كونیەی چەند كەسێكم بە ئارەزووی خۆم پێ پڕكردەوە. مەحمودی مامە لاوەش ئاگادارە، بەبێ هیچ موقابلێك و هەدیەیەك، ئەوەی دەیزانی سەر بە رژێمە كونیەی عەسكەریەكەی لێ دەشێواند. لە رێگەی منەوە نامەی بۆ حیزبی شیوعی دەنارد و مەفرەزی حیزبی شیوعی دەبینی. لە ناوشار ئەوەندەی لە من ئەمین بوو هەر ئەوەندەش لە شوعیەكان. دوای ماوەیەك بە هۆی ئەوەوە نائب زابتێكی دیكەشم لە تەجنیدی قەڵادزێ ناسی ئەویش شیوعی بوو، برادەری جەمیل بوو مەسیحی بوو بە ناوی **ماهر**. لە پێشمەرگایەتی بە **فەرهاد** ناودەبرا. جەمیل هەر جارێك چوبایەوە بەغدا نەفەرێكی قاچاغی دەهێنا، منیش بۆم

بەڕێ دەكرد بۆ ناو شیوعیەكان ئەو نەفەلانە هەموویان عەرەب بوون. بەم جۆرە چیم ویستبا لە تەجنید بۆم دەكرا بێ هیچ پاداشت یا دیاریەك. رۆژێك جەمیل گوتی:

ـ دەمەوێ دائیرەی تەجنید تەسلیم بە حیزبی شیوعی بكەم و بێن بیبەن.

گوتم: چۆندەتوانی؟

گوتی: ڤیدیۆیەكم بۆ بەڕێ بكەن لەگەڵ چەند شریتێكی خۆش، بانگی حەرەس و جوندیەكانی سەربان دەكەم سەیری بكەن. هەر كە گڵۆپی رووی رووبارەكەم كوژاندەوە، لێمان بێنە ژوورەوە و تۆزێكیشمان لێ بدەن. هەموو شتەكان بەرن. دیار بوو داوای لە حزبی شیوعی كرد بوو ئەوان پێیان باش نەبوو، نازانم لەبەر چ هۆیەك. من گوتم:

ـ جەمیل تەسلیم بە ئێمەی بكە وا دەكەم پارتی بەڕێت بكات بۆ خارج.

گوتی: نا من شیوعیم تەنها بۆ حزبی شیوعی ئەوە دەكەم.

ڕۆژێك هەستم كرد چەند كەسێك دەیانەوێ بیكوژن، ئاگادارم كردن، گوتم:

ـ ئەوە برادەری منە یەك خراپەی بەرامبەر بكەن ناوی هەمووتان دەدەم. بە ئەمن.....

فریای نەكەوتبام دەیانكوشت، نەشمدەوێرا بڵێم ئەوە شیوعیە چونكە ئەو قسەیە بە حكومەت گەیشتبا لە سێدارەیان دەدا. حزبی شیوعی لە هەموو حزبێك قاچاغتر بوو، بەتایبەتی لەناو سوپادا. جەمیلیش سەرەڕای ئەوەی لە ناوجەیشدابوو، تا پێی كرابا خراپەی رژێمی دەكرد. رۆژێكی تر جەمیل لە بەغدا گەڕابۆوە، بە پەشۆكاوی، هاتە ماڵەوە، ئەوەندە شڵەژابوو قسەی پێ نەدەكرا. گوتی:

ـ چیم لێ دەكەی ئەمری گرتنی ماهر دەرچووە، هەر بیگرن ئیعدام دەكرێت.

گوتم: لە كوێیە؟

گوتی: لە گوندی **كەرسۆنانە** لە ماڵی **حوسێن مەلا عەلی**، بەڵكو رزگاری بكەیت و بۆم رەوانەی ناو شیوعیەكان بكەیت.

گوتم: بڕۆ دەوامی خۆت بكەو خەمی منت نەبێ. لەگەڵ ماڵی **حوسێن مەلا عەلی** عیلاقەم نەبوو. نەمدەزانی چۆن بچم. چووم بۆ ژاراوە **عەزە مەرگەیی** لە لەگەڵ خۆم

هێنام و چوومە لای فەرهاد. شەرواڵێکی کوردی لەبەر کرد بوو. **حوسێن مەلا عەلی** متمانەی پێم نەبوو، لە ترسان قسەی دەبزرکاند. پشدەرییش پێیان عەیبە یەکێك روو لە دەرکەیان بکات پێشوازی لیٚ نەکەن، یا خیانەتی پیٚ بکەن و بەگرتی بدەن. ناهەقیشی نەبوو خۆ ئەگەر حکومەت بیزانیبا بە سەروماڵەوە ئەنفال دەکرا. کابرام لەگەڵ خۆم بردو گەیاندمە شوێنی خۆی. بەڵام ماڵی **حوسێن مەلا عەلی** تاکو راپەڕین، هەر دەترسان رۆژێك ئەو کارە بگاتەوە حکومەت. بۆ ئەو قسانەی من **سەلیمە سور** و **محەمەدی حەسەن دەڵگەیی** (کە هەردووکیان پێشمەرگەی حزبی شوعی بوون) کە زۆر متمانەیان پێم بوو، ئاگادارن.

ئەو نموونانەی باسکران نیشانەی ئەوە بوو کە من پەیوەندیم زۆر خۆش بوو لەگەڵ حیزبەکان و هەموو لایەکیش چاك دەیانزانی من پارتیم، بەڵام پەیوەندی شەخسیم لەگەڵ شیوعیەکان زۆر باش بوو.

دەربڕینی دەنگی ناڕەزایی قوتابیان

لە رۆژی جەژنی نەورۆزی ساڵی **١٩٧٦**، قوتابیانی ئامادەیی قەڵادزێ مۆڵەتیان لە رژێم وەرگرت کە نمایشی شانۆیی کاوەی ئاسنگەر بکەن. بەرپرسانی حزبی و حکومی ئەوسایان هەموو بانگهێشت کرد. شانۆگەری بەم پارچە هۆنراوەی مامۆستا هێمن دەستپێکرد کە بەکری ئەحمەد ئاغا خوێندیەوە:

دەمگرێ ئەمما لە گرتووخانە رق ئەستوورترم
لێمدەدا ئەمما لەسەر داوا رەواکەم سوورترم
دەمکوژێ ئەمما بە گڕ جەللادەکەم دا دێمەوە
کوردم و ناتوێمەوە ناتوێمەوە ناتوێمەوە

چەپڵەو فیتوو لێدان پتر لە پێنج خولەك درێژەی کێشا. پیاوانی رژێم واقیان وورما. چاوم لێ بوو پیاوێکی رژێم بۆ نەقیب حوسێن زابتی ئیستخباراتی تەرجەمە کرد. شانۆگەری بە ناو شانۆگەری کاوەی ئاسنگەر بوو، کەچی بە گشتی هێرشێکی ئاشکرا بوو بۆ سەر رژێم. لەسەر شانۆکەوە بە ئاشکرا پەنجەیان بۆ بەرپرسانی رژێم درێژ دەکرد. هەر ئەوەندەی مابوو سواری سەریان بن. پیاوانی رژێم ئەوەیان پێ قبووڵ نەکرا. ئەمنەکان وایەری مایکرۆفۆنەکانیان بڕی و دەنگ نەما. جەماوەر هاواری کرد دەنگ، دەنگ. ئەکتەرەکان زانیان وایەری مایکرۆفۆنەکان بڕاون، ئەمجارە وا دەنگیان بەرز کردەوە لە مایکرۆفۆنەکە بەرزتر بوو، وەك شەڕ بکەن وابوو. نەقیب حوسێن مدیر ئیستخبارات گوتبوی ئەمە شانۆ نییە راگەیاندنی شۆڕشە. پیاوانی رژێم بە کۆمەڵ هەستان رۆیشتن وخەڵکەکەیان بەجێ هێشت. خەڵکەکە لێیان کردن بە هۆپە

لێدان و فیتولێدان، وەك ئەوەی شار بەدەریان بکەن. بە راستی لەم رۆژە رەشەدا ئەم چالاکییە کارێکی زۆر بوێرانە بوو، هەقە لەبیر نەکرێ. ئەم ئەکتەرانەی شانۆگەریەکەشم لە بیر ماوە ئەوەی لە بیریشم چوو بێ داوای لێبووردنی لێ دەکەم:

ناوەکان	شوێن و کاری ئێستایان
• عەبدوڵا حەسەن خدر	بەڕێوەبەری زراعەی بنگرد
• دلێر زاهیررەشید	فەرمانبەری زراعەی هەولێر
• بەکر ئەحمەدئاغا	ئەندازیارە لە دەربەندیخان
• خدر مەحمودی کوێخابرایمی	برای عەزیزی ماملێ
• ڕەحیمی خدرە سپیلکەی	فەرمانبەرە لە بریدی سلێمانی
• مامۆستا قادر حسێن ئاغا	بەڕێوەبەری قوتابخانەی ناوەندی قەڵادزێ
• عەلی ئەحمەد خاسی	مامۆستایە
• سالاری حوسێنی حاجی تایەری	منداڵ بوو دەوری زۆر جوانی هەبوو

خۆپیشاندانی پیاو ماقوڵانی قەڵادزێ

جگە لە زەبروزەنگ و بڵاوبوونەوەی بێکاری، ڕژێم هەوڵی دەدا خوو ڕەوشتی گەنجان تێکبدات. لە ڕۆژی (١٩٧٦/٥/٦) ڕژێم کۆمەڵێك ژن و پیاوی میسری بە ناوی شاری یاری **مدینە ألعاب**، هێنا بۆ ناو شاری قەڵادزێ کە پتر لە سێ لۆری کەلوپەلیان پێ بوو. لە شوێن فەرمانگەی پۆستە و گەیاندن و باخچەی ساوایانی ئێستا بارو بنەیان خست. خەڵك زۆری پێ ناخۆش بوو، دەسەڵاتیش نەبوو. وا ڕێککەوت حاجی غەریب کە پیاوێکی ناسراوی ناوچەکەبوو ئەو ڕۆژە کۆچی دوایی کرد. خەڵکێکی زۆر ئامادەی ناشتنی تەرمەکەی بوون. دوای ناشتن مامۆستای ئایینی مەلا دەڵگەیی گوتی:

ـ بڵاوە مەکەن دەچین ئەو لەشفرۆش و گەوادانە دەردەکەین.

مەلاو پیاو ماقوڵانی وەك **خدرە سپیلکە** و **مەلا سەعدی** و **سۆفی برایم** و**سەید ئەحمەد** لە پێش خەڵکەکەوە بە ناو بازاڕ دا ڕۆیشتن بەرەو دائیرەی سەرا. خەڵکی شار کەزانیان، ئەوەی مابووش دووکانی داخست و دوایان کەوتن. دائیرەی شورتە کە شاڵاوی ئەو خەڵکەی بینی دەرگای داخست، لە سەربانی دائیرە سەنگەریان گرت و کەوتە حاڵەتی ئامادە باشی. قائیمقام ناوی **ئەدیب عەبدوڵڵا** بوو، پیاوێکی تابڵێی ڕۆشنبیر و... خەڵکی دهۆك بوو، خەڵك لێی ڕازی بوو. هاتە ناو خەڵکەکە وگوێی لەداخوازییەکانیان گرت. وتی تکا دەکەم بڵاوە بکەن، بەڵێن بێ هەر ئەمڕۆ دەریاندەکەم. لە ماوەی **٣** کاتژمێردا دەریکردن. ئافرەتەکان لە **ئوتێلی شارەوانی** لەسەر تارمەکەوە سەیریان دەکردین و خەڵکەکەش تفی لێدەکردن. بەم جۆرە قسەی جەماوەر سەری گرت. خەڵك زۆر خۆشحاڵ بوون. دوای تێکچوونی شۆڕشی ئەیلول، ئەمە یەکەم هەنگاوی نارەزایەتی خەڵك بوو دژی ڕژێم.

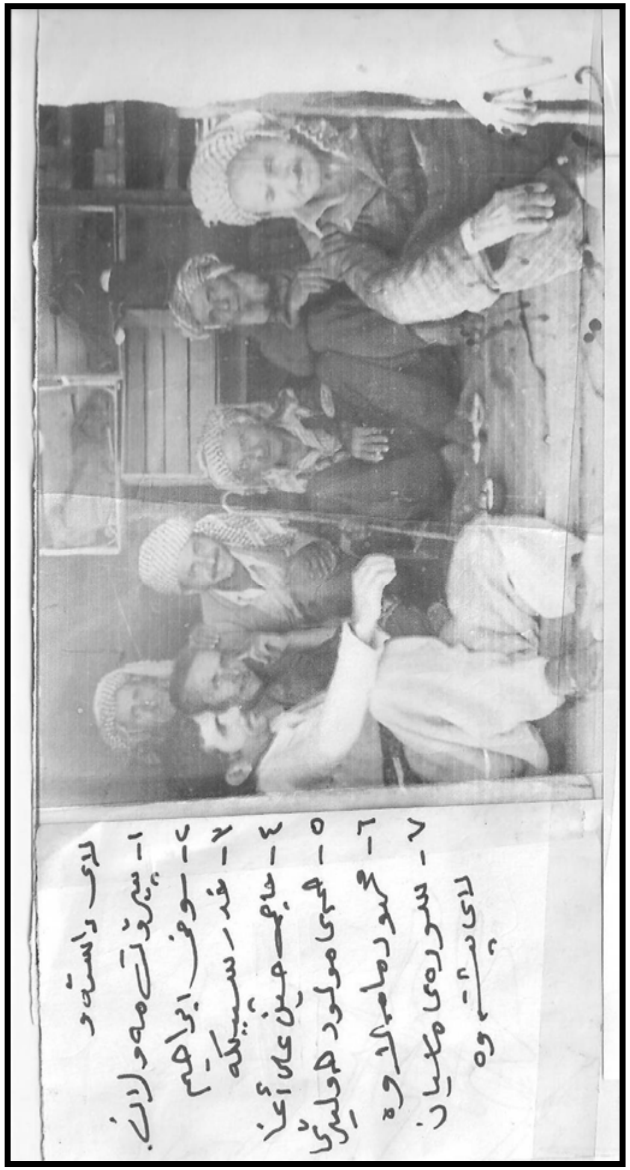

وێنەی: پیاوەماقوڵان وریش سپیەکان کاتی گەڕانەوە لە خۆپیشاندانەکە لای مەحمود لاوە لایاندا پشوو بدەن مەحمود چای بۆ با نگکردن و دەستخۆشانەی لێکردن

راگواستنی دانیشتوانی ناوچەی پشدەر

یەکەم شاڵاوی ڕاگواستن ١٩٧٧/٧/٢٥

لە ئاکامی ئەو هەموو نارەزایەتی و بەرەنگاربوونەوەی خەڵکی ئەو ناوچەیە لەم چەند ساڵەدا، دیار بوو رژێم پیلانی راگواستن و دوورخستنەوەی خەڵکەکەی بە چاکترین چارەسەر زانی. ئەوەبوو رژێم لە رۆژی (١٩٧٧/٤/٥) چەند فەرمانبەرێکی رانیەی ناردە بناری قەندیل سەرژمێری زەوی خەڵکەکەیان کرد. لە رۆژی ١٩٧٧/٧/٢٥) هێرشی کردە سەریان و رایگواستن بۆ دوو شوێن:

١. بناری قەندیل بەناوی ئۆردوگای **کۆمتان**.

٢ ٠ئۆردوگای **چوارقورنە**.

لەو بەستە فڕێدران بێ ئەوەی هیچ خانو و جێگەیەکیان بۆ دابین بکرێت، ساڵێش درەنگ بوو. (٧٠٠) حەوسەد خانووی بۆ دان بە دوو پەیمانکار. یەکێ لەو پەیمانکارانە **عەزیز عەبدولاّ** ی برای **سالار عەزیز** و، ئەوەی تریشیان **شێخ لەتیفی شێخ جەلال** بوو. بەلاّم وەرزی باران بارین هاتە ئاراوە. خەڵکە راگوازراوەکە تووشی بارودۆخێکی زۆر نالەبار بوون. نیشتەجێ کردن و دامەزراندنی ئەم خەڵکە لە ژێر چاودێری راستەخۆی **ئەرشەدزێباری ـ پارێزگاری ئەو کاتی سلێمانی** وە قائیمقامی رانیە **کەمال توفیق نادر**، و مدیر ناحیەی **چوار قورنە**، **شێخ قادردا** بوو. هێزی عەسکەری و فرۆکەی هەلیکۆپتەر بەبێ هیچ گرفت و کێشەیەك خەڵکی گووندەکانیان هێنایە خوارێ. رژێم لەم شالاّوە سەرکەوتوو بوو، تەنانەت زیانی یەك سەربازیشی لێ نەکەوت. خەڵکی ئەم گوندانەش لە عەشیرەتی **مەنگوڕ** و **ئاکۆ** بوون. لە سنووری گوندی **رەژێکەریان** ەوە تاکو گوندی **رەزگە** هەموویان چۆڵ کرد. لەم شالاّوەدا رژێم تەعویزی باشی دا بە خەڵکەکە و تا ماوەیەك دڵیان پێ خۆش بوو!.

دووەم شاڵاوی راگواستن هاوینی ساڵی ١٩٧٨

وەك باسمانکرد رژێم لە یەکەم شالاّوی راگواستندا سەرکەوتوو بوو. بۆ دووەم شالاّوی راگواستن هەر لە سەرەتای بەهاردا رژێم گشت گوندەکانی ئاگادار کردەوە:

ـ خۆتان بلاّو نەکەن خەریکی کشتوکاڵ مەبن راتاندەگوازین.

لە ناوچەی پشدەر چوار ئۆردوگای دامەزراند، کە بریتی بوون لە:

- ئۆردوگای تووە سوران.
- ئۆردوگای بەستەستێن.
- ئۆردوگای ژاراوە.
- ئۆردوگای پێماڵك.

هەر کۆمەڵە خانوویەکی دا بە بەڵێندەرێك و، ئەندازیارێکی عەسکەری بە ناوی **رائد بەکر** سەرپەرشتی دەکرد و بەشی عەسکەریش چاودێر بوو. لەم قۆناغەدا جگە لە چەند گوندێکی دەوری شار نەبێت گشت گوندەکانی سنووری پشدەری چۆڵ کرد. خەڵکەکەی بەبێ ئیشوکار لە ئۆردوگاکان کۆکردەوە. خەڵکێکی زۆریش لە فەرمانگە و بەرێوەبەرایەتیەکان دامەزران. درەختە بەردارەکانی سوتاند یان بڕی، لە بری ئەوە داری بێبەری وەك سنەوبەری بۆ مەبەستی تایبەتی لە چەند شوێن چەقاند. بە ژمارەی دارسنەوبەرەکانیش کرێکاری دامەزراند گوایە خزمەتیان بکەن.

ئینجا پیاوانی رژێم لەم خەڵکە وەخۆکەوتن، دەیانکردن بە ئەمن و ئیستخبارات و سیخوڕ لەسەر یەکتری. هەروەها دەستیان کرد بە نانەوەی ئاژاوە و دوژمنایەتی لە نێوان خەڵکەکە، تا ناچاربن چەك بۆ رژێم هەڵگرن. ئەمانە هەر یەکەم ساڵیان خۆش بوو تا پارەی تەعویزیان مابوو. بازنەی دەرچوون لە دەرەوەی شار تەنگتر بۆوە. رووت لە هەر شوێنێك دەکرد کرابوو بە ناوچەی مەحڕەمە. هەرکەسێکیان لە ناوچانە دیبا دەیانکوشت. کەس بۆی نەبوو بچێتە دەرەوەی شار.

رۆژێك چەند گوندنشینێکی گوندی بێگەڵاس بە شەو چووبوون بۆ گوندەکەیان بۆ ئاودانکردنەوەی باغ و رەزەکانیان، بەو ئاواتەی رۆژێ لە رۆژان بگەڕێنەوە. لە رۆژی **١٩٩٨٠/٥/١٧** لە کاتی گەڕانەوەیان لە رەبایە بەرزەکانی عەسکەریە چاوییان پێیان کەوتبوو و، هاتنە سەر رێگایان و لە دەشتی گوندی **شۆڕان** گشتیان بە ئەسیری گیران و هەر لە و شوێنە بە دیلی شەهیدیان کردن....

ناوی شەهیدکراوەکان	**ساڵی لەدایکبوونیان**
● حەسەن حەمە حەسەن	١٩٦٠
● مەحمود حاجی رەسوڵ	١٩٦٠
● عومەر عەبدوڵا ئەحمەد	١٩٥٥
● حەسەن حەمەد وسو	١٩٦٤
● شەخسە حەمە وسو	١٩٤٢
● ئەحمەد عەبدوڵا مینە	١٩٥٨
● حوسێن رەسوڵ حەسەن	١٩٥٧
● ئیبراهیم حەمەد رسوڵ	١٩٧٠
● حەمەد رەسوڵ حەمەد	
● خدر عەبدوڵا مینە	

خدر عەبدوڵا مینە بریندارببوو بەڵام لە ناو شەهیدەکان خۆی کرد بوو بە مردوو. هەرچەندە بێگەڵاسیەکان لە بغدا شکاتیان لەو ئەفسەرە کرد کە ئەم تاوانەی ئەنجامدابوو، دوو کەسیش بە ناوەکانی حەسەن سلێمان و برایم سۆفی مینە لەسەری شاهید بوون، بەڵام هیچیان بۆ نەکرا. خۆزگە ئەم تاوانبارە بێ دین و بێ ویژدانە

بناسرابایەوە و بدرابا بە دادگای تاوان. من پێم وایە ئێستاش ئەگەر ئیشی لەسەر بکەن ئەم تاوانبارە دەدۆزرێتەوە...

رژێم بەنیاز بوو بۆ لەناوبردنی دانیشتوانی ناوچەکە، لە ساڵانی داهاتوودا زیاتر درێژەی بە راگواستن بدات. بەڵام بە هوی ئەوهێر شەی کردیە سەر دەوڵەتی ئێران بەرنامەکەی لێ تێکچوو. تووشی شەڕێکی ٨ ساڵە بوو، لەبەرئەوە بە شێوەی کاتی دەستی لە راگواستن هەڵگرت. هەقە لێرەش دا ئەمە بخەمە روو، باوکم کاتبی دادگای قەڵادزە بوو. خانەنشین بوو عەریزە نووسی دەکرد. رۆژێك لای دانیشتبوم دوو موختار هاتنە لای باوکم کە بە ناوی گوندەکەوە تۆمارێکیان بۆ بنووسێ تا ئەوانیش راگوێزن لەو ترسەی گوایە پێشمەرگە هەراسانی کردوون و ناتوانن ئەوەندە خزمەتی پێشمەرگە بکەن. باوکم زۆر ئامۆژگاری کردن هیچ سودی نەبوو. سەرئەنجام داواکەیان پێ نووسی.

پشدەر لە کاتی جەنگی عێراق و ئێران دا

پشدەر لەم جەنگەدا بووە بەرەیەکی گەرمی شەڕی بەربلاو. سەرتاسەری ئەو دەڤەرە بوو بە سەربازگە و تۆپخانەی عێراق. لەم سەربازگایەنەوە بە تۆپی قورس و کاتیۆشا تۆپ بارانی ئێران دەکرا. ئێرانیش بە هەمان شێوە تۆپبارانی ناوچەکەی دەکرد.

ماوەیەك پشدەر لەبەرئەوەی بەشێك لە ناوچەکانی کوردستانی رۆژهەلاّت لە ژێر دەسەلاّتی دەولّەتی ئێراندا نەبوو، ئێران دەستی نەدەگەیشتە ئەو سنوورانە، لە گێژاوی ئەم جەنگە دوور بوو. دوای ماوەیەك رژێمی ئێران کوردستانی داگیرکردەوەو هاتەوە سەردەشت موقابیل قەلاّدزێ، بەلاّم نەگەڕابۆوە سەر سنوور. لە نیوە شەوێکدا کۆماندۆی لەشکری ئێران بە پێ رۆو بە دزییەوە خۆیان گەیاندە لووتکەی چیای **بلّفەت**. وەختێك خەلّکی ناوچەکە و حکومەتی عێراق پێیان زانی، سوپای ئێران لوتکەی چیای بلّفەتی گرتووە و خۆی قایم دەکات هەموو شت تەواو ببوو. ئەم لووتکە شاخە زۆر گرینگ و ستراتیجی بوو، بەسەر هەموو ناوچەکانی پشدەردا دەیڕوانی. ئیتر ترس و دلّەڕاوکێ بالّی کێشا بە سەر خەلّکی ناوچەکە و بەسەر حکومەتی عێراقدا. ئەو چیایەی بەرامبەر لوتکەی چیای بلّفەت بوو، بریتی بوو لە زنجیرە چیای **مامەندە** و دروست لە بواری سەربازی دا لەگەلّ بلّفەت بەرامبەر یەکبوون. لووتکەی مامەندە کە بەسەر ناوچەی شێنێ دا دەیڕوانی هێزی پێشمەرگەی یەکیەتی نیشتمانی لێ بوو. پێشمەرگە بێ دەنگ چۆلّی کردبوو. حکومەتی ئیراقیش سەرکەوت و بێ شەر پایەگا و سەربازگەی لێ دانا. لە راستیدا ئەم کارە پێدەچوو بە تەنسیقێکی نهێنی کرابێ. هەرچەندە خەلّکانێك پێیان ناخۆش بوو، بەلاّم وەك واقیع تا رادەیەك ناوچەکەی لە مەیدانی شەڕو پێکدادان دوور کردەوە و شەڕ زیاتر لە چیاکان بوو. هەندێك جار تەنسیق هەبوو لە نێوان پێشمەرگەی ناوچەکە و حکومەت کەلەم ناوچەیەدا پێشمەرگە چالاکی نەنوێنێ، لە بەرامبەریشدا حکومەت چاوپۆشی لە جموجولّی پێشمەرگە دەکرد. سوپای عێراقی

شەو و رۆژ بێ ترس لە پێشمەرگە، هاتوچۆی دەکرد. ئەم رێککەوتنە بە **مفاوەزەی مەحەلی** ناو دەبرا، لەراستیدا بۆ خەلّکی ناوچەکە تارادەیەك باش بوو.

شاری قەلاّدزێ لە نێوان دوو دوژمنی بێ بەزەیدا بوو. ئێران بە تۆپە قورسەکانی لە شارەکەی دەدا و خەلّکێکی زۆری لەو شارە شەهید و کەمئەندام کرد، بە تایبەتی کاتێك بۆردومانی شارەکە خەست و خۆلّ دەبوو. کە شەڕی شارەکان **(حرب المدن)** دەستی پێدەکرد، شارە سنووریەکان کەوتنە ژێر رەحمەتی تۆپبارانی دوژمن. ئێران لە شەڕی شارەکاندا لە بواری هێزی هەوایی بێ توانا بوو. فڕۆکەی ئێرانی نەیدەتوانی بێتە سەر شارە گەورەکانی عێراق، بۆیە زیاتر بە تۆپباران کردنی شارەکان وەلاّمی دەدایەوە. تۆپەکانیش تەنیا دەگەیشتنە شارە سنوریەکان و زۆر بێ بەزەییانە بە تۆپی قورس راست و چەپ شارەکانی دەکوتا و خەلّکی بێ گوناهی شەهید دەکرد. خەلّکی شاری قەلاّدزێ ناچار دەبوون بەشێوەی کاتی شارەکەیان بەجێ بهێلّن و بچنە رانیە یان سەنگەسەر. کە شەڕ رادەوەستا دەگەڕانەوە قەلاّدزێ. ئەم کارە سالّی چەند جار دووبارە دەبۆوە. رۆژێك نەبوو خەلّکی ناو بازاڕ بە ماراسۆن رانەکەنە ناو حەشارگەکان یان ئەو شوێنە قایمانەی تۆپ کاری لێ نەدەکرد. ئەو کاتە ئەو کەسە بەبەختەوەر دادەنرا کە حەشارگە یان ژێر زەمینێکی باشی هەبوایە کە هەم خۆی تێیدا بشارێتەوە و هەم میوانداری ئەو خەلّکە بکات کە روو لە حەشارگەی مالّەکەی دەکەن.

بە درێژایی شەڕی ئێران و عێراق کە هەشت سالّی خایاند، راکردن و خۆ حەشاردان لە ژێر زەمین و راکردن و سوتان و گرتن و کوشتن و بڕین بۆ ئێمەی خەلّکی قەلاّدزێ بەردەوام بوو. بەردەوام تۆپ باران بوو. بە هۆی بڕینی تەلی کارەبا زۆر جار چەند رۆژێك یان چەند کاتژمێرێك بێ رووناکی دەبووین. سەرەڕای ئەم هەموو ناخۆشییەش، ئێمە رازی بوین تەنها لە وولاّت و ناوچەی خۆمان بمێنینەوە.

ئێران لە بەرەکانی جەنگ پێشڕەوی دەکرد. سات بە سات نزیك دەبۆوە. خەلّکی پشدەر زۆر دەترسان لەم جەنگەدا بکەونە ناو جەرگەی جەنگەکە و تووشی کارەسات بن، بە پێشڕەوی ئێران خەلّك دەترسان تووشی کیمیاباران بن، کەچی خەلّك هەر

ئامادە نەبوون ئەم شارە چۆڵ بکەن. شار هەموو شتێکی لەخۆگرتبوو، هەموو ماڵێك ئامادە باشی خۆی کرد بوو بۆ خۆپاراستن لە چەکی کیمیایی. نایلۆنیان بەدەرگا و پەنجەرەوە گرتبوو. تێکڕا دەمامکی دەستکردییان بۆ هەموو خێزانەکەیان دروستکردبوو. خەڵووزی کوتراویان لە شێوەی دەمامك خستبووە ناو تورەگەیەك بۆ داپۆشینی دەموچاو. ڕێنماییەکانی خۆپاراستن لە چەکی کیمیاییان نووسیبۆوە و دەیاندا بە یەکتری و لەبەریان دەکرد تا هەمووان بزانن چۆن خۆ لەم چەکە دەپارێزن. خەڵکەکە ناخۆشی و دەردەسەری قبوڵ بوو بەومەرجەی بمێننەوە لە ناوچەکە رانەگوێزرێن.

سەیر ئەوەبوو خەڵکەکە بە هەموو شێوەیەك حەزی دەکرد ئێران سەرکەوێ و عێراق تێکبشکێ. تۆپی ئێران شارەکەی وێران و کاول کرد بوو، بەڵام کەس قسەی خراپی بە ئێران نەدەگوت. گشت خەڵکەکە جنێویان بە رژێمی عێراق دەدا. تۆپی ئێران شارەکەی وێران دەکرد بەڵام خەڵکەکە لە داخی رژێمی بەعس خۆیان بە قوربانی ئێران دەکرد. گوێیان لە ئێزگەی ئێران دەگرت بەهەر سەرکەوتنێکی ئێران خۆشحاڵ دەبوون.

کەس بیری لەوە نەدەکردەوە شارەکە چۆڵ بکات. پێیان وابوو لەبەر ئەوەی شارەکە خۆڕاگر بووە لەم جەنگە رزگارمان بێت حکومەتی عێراق ڕێز لە خەڵکی شارەکە دەگرێت.

زۆرجار لەو کاتەدا کە تۆپبارانی ئێران خەست دەبوو، عێراقیش رووی تۆپەکانی لە قەڵادزێ دەکرد و بە دزی دەستی بە تۆپ بارانی شارەکە دەکرد. خەڵك بەم کارەیان زانی و کردیان بە قاو و هاوارییان لێ پەیدا بوو:

ـ عێراق خۆی تۆپبارانمان دەکات بوو بە وێردی سەر زمانی خەڵك .

دائیرەی ئەمن ئەم قسە و باسەی زانییەوە لە دوای موختارەکانی قەڵادزێی نارد. رۆژێك کاتژمێر (١٠) دەی پێش نیوەڕۆ لە دووکانی **حاجی زاهیری رەسام** دانیشتبووین، **من و مەلا خدر نەجمەدین و پیرۆت کەردز**. لەو کاتەدا پیرۆتی مەمەندی موختار ومەلا عوسمانی موختار لە دائیرەی ئەمنەوە دەهاتنە خوارەوە.

مەلا خدر بانگی کردن گوتی موختارینە وەرن بزانم لە کوێ بوون!؟ موختارەکان قسەیان لە کاك مەلا خدر قبوڵ دەکرد و ڕێزیان دەگرت.

ـ دانیشتن گێڕایانەوە، گوتی: **مدیر ئەمن ومەسئول منەزەمە** بانگیان کردین و وتیان: بیستومانە خەڵك پڕوپاگەندەی خراپ دژ بە حکومەت دەکەن، گوایە عێراق بۆردوومانی قەڵادزێ دەکات. ئێوە موختارن بڕۆن قسە بۆ خەڵك بکەن. ئێمە چۆن لە هاووڵاتی خۆمان دەدەین. ئەو خەڵکە کەسوکاری ئێمەن. قیادە، بۆ خۆڕاگری قەڵادزێ بەرامبەر بە (فاو) حساب دەکات. دەبێ دوای جەنگ تەقدیر بکرێن و پاداشتتان بدرێتەوە. مەلا عوسمان گوتی:

ـ ئێمەش پێمان وتن ئێوە راست دەکەن و ئەو خەڵکە بەکەسی خۆتان دەزانن. ئەم خەڵکە درۆ دەکات، بەڵام ئێمە قسە بۆ خەڵك بکەین کەس گوێمان لێ ناگرێت بە پیاوی ئێوەمان دەزانن. قوربان هەتیوە سەر رووتی وا پەیدا بووە وەك شەیتان وایە، لەگەڵ تۆپباران دەست پێ دەکات، لە باتی ئەوەی خۆی بشارێتەوە، دەچێت سەیری بروسکەی تۆپەکە دەکات تا بزانێ لە کوێ بروسکەکەی دێت، بە کاتژمێری دەستیان دووری بروسکەی تۆپەکە حساب دەکەن و، کاتێك کە بەرەو شار دێت دەڵێن تۆپی عەیار (١٣٥) یان (١٥٥)ە و لە فلان سەربازگەی ئێرانەوە دێت و ئەوەندە لە شار دوورە. دەڵێن ئەو تۆپەی لە شارەکە دەدات نزیکە. بروسکەی تۆپەکە لە فلان سەربازگەی عێراقیەوە دێت تۆپی و ئێران زۆر لەوە دوورترە. هەروەها گوتی:

ـ پێم گوت جەناب بە خوا گاڵتە بە ئێمە دەکەن و، کەس باوەڕ بە ئێمە ناکات. گوتی کە قسەکەم کرد مەسئول منەزەمە سەیری مدیر ئەمنی کرد وەك پێی بڵێی دزیەکەمان ئاشکرا بوو. خوا کردی لەوکاتەوە عێراق وازی لە تۆپبارانی دەڤەرەکە هێنا.

دزی و راوو رووت، ببوو بە پیشەی پیاوانی رژێم. هەرکەسێك پارەی هەبوایە دەبوو پارچە چەکێك پەیدا بکات نەك شەو بگەنە سەری و پارەی لێ بستێنن. دوکان بڕینی شار پیشەی شەوانەیان بوو. شەو نەبوو چەند دوکانێك نەبڕدرێت. بەیانیەك هەڵسام بینیم نۆ قاسەی گەورەیان لەبەر دەرگای ئێمە فڕێداوە. نۆ دوکانی

زێڕنگەری لێ بوو هەموویان بڕی بوون. خەڵك بینیبووی جاشەکان بە ئاشکرا بە سەیارەی شۆفەرلێت ئەم دزییەیان کردووە، بەڵام کەس نەیدەوێرا قسە بکات. بەم کارانە گوزەرانیان لە خەڵك تاڵ کرد.

پیاو ماقوڵان بە دزی خەڵکیان ئاگادار کردەوە کە ئێوارە دوکانەکان چۆڵ بکەن و کەلوپەلەکان ببەنەوە ماڵێ. ئینجا ئێواران عارەبانە و سەیارە بەرنەدەکەوت و دوکانەکان چۆڵ دەکران. حکومەت زانی خەڵك دوکانەکانیان چۆڵ کردووە لە دوای خەڵکەکەی نارد، خەڵکەکەش پێیانگوتن:

ـ لە ترسی دزی چۆڵی دەکەین.

ئینجا حکومەت داوای لە خەڵك کرد دوکانەکان بکەنەوە. ئەوانیش دوکانەکانیان ئاوەدان کردەوە. بەڵام حکومەت پاراستنی دوکان و بازاری هەر بەو جاشانەی سپارد کە دزیەکانیان دەکرد. بەم شێوەیە پرۆسەی دووکان برینیش کۆتایی هات...

شتێکی تر هەبوو لە تۆپباران ناخۆشتر. ئەویش شەڕی جاش و ئینزیباتی عەسکەری بوو لە ناوشار. کەم ڕۆژ هەبوو نەبێتە تەقەو جاش و ئینزیبات لە ناو بازاڕ یەکتری نەکوژن. قائید فیرقەی عەسکەری ئەمری دەرکردبوو نابێ هیچ جاشێك لە ناو بازار چەکی پێ بێت. کە ئینزیباتی عەسکەری تووشی جاش دەبوون، چەکیان دەکردن و ئیتر دەبوو بە شەڕەتفەنگ. بەم شێوەیە جاش و ئینزیبات ببوونە دو منی یەکتری. لەو سەردەمەشدا جاشەکان نەیاندەوێرا بە بێ چەك بگەڕێن چونکە ڕژێم ئەوانیشی لەیەکتری کردبوو بە دوژمن. بۆیە جاشەکان دەبوایە لە ترسی یەکتری بەردەوام چەکیان پێ بێ. بەم هۆیەوە بە دەیان عەسکەری و جاش ئینزیبات لە بازاڕی قەڵادزێ کوژران. هەر کە بازار دەشێوا، خەڵك بە ماراسۆن بەرەو ماڵ دەبۆوە و بازاڕی بەجێدەهێشت. کەس فریای دوکان داخستن نەدەکەوت. ئنجا عەسکەری و ئیستخبارات بەردەبوونە گیانی خەڵکی بێ تاوان، بگرە و لێدە. زۆر جار جاشی شارەکانی تر لەبەر ئەوەی ئاگایان لەم بر یارە نەبوو، کە دهاتن بۆ دەڤەری پشدەر تووشی ئەم کیشەیە دەبوون.

ڕۆژێك جاشێك بە ناوی **حوسێنە سوری عەبدولاڵی مستە فارەش**، لە نەقلیاتی ئۆردوگا چەکی پێدەبێ، ئینزیباتێك داوای چەکی لێ دەکا. جاشەکە زۆر دەپارێتەوە

وازی لێ بهێنێت و بڕوا. کەچی ئینزیباتەکە نایسەلمێنێ، چەك دادەگریت دەسرێژی لێبکات، بەڵام جاشەکە زووتر دێتە دەست و ئینزیباتەکە دەکوژێت. یەکسەر دوای ڕووداوەکە عەسکەری دابەزی و بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە(٥٠) پەنجا دوکانی سوتاند و زیاتر لە (١٧) حەڤدە سەیارە و هەرچی عارەبانەی حەماڵی و بەقاڵی ئەو ناوە هەبوو، هەموو سوتاند. هەرچەندە خەڵك هاواری دەکرد فلان جاش بووە پیاوی حکومەت بووە، بەڵام بێ سوود بوو.

سەیر ئەوە بوو چەند دووکاندارم بینی کە دوکانیان سووتا بوو، دەیانگوت قەیناکە دووکانمان سوتاوە مادام جاشەکە ئینزیباتەکەی کوشتووە، دەستی خۆش بێ. هەرچەندە ڕژێم بۆ گرتنی جاشەکە دەوری شاری گرت بەڵام پیاوانە دەرباز بوو.

لە ساڵانی دوایی جەنگی عێراق و ئێران بڕیاری ٣٦ و٣٧ مدیریەتی تەجنیدی عامە ٧ موالیدی بەیەکەوە بۆ سەربازی داوا کرد. کەس نەمایەوە سەربازی شمولی نەکات. هەموو شوێنێك پڕ بوو لە سەربازی راکردوو. هێزی پێشمەرگەش لێیان بێزار بوون چونکە کەمیان دەبوونە پێشمەرگە. زۆربەیان لەگەڵ جاشەکانبە نیوانو نیوی مووچە ڕێك دەکەوتن، واتە بۆ جاشایەتی ناونووس بکەن بە بێ ئەوی هیچ ئەرکێك لە ئەستۆ بگرن ، بەڵام نیوەی مووچەکەیان بۆ سەرۆك جاشەکە بێت. وەك واقع ئەو جاشایەتییە گەنجی کوردی لە کوژران و لە شەڕی نێوان ئیڕاق و ئێران زۆر پاراست. ڕۆژێك لەگەڵ **عەلی حاجی خدر چنارنەیی** بە پێ بە ڕێگای قاچاغدا دەچووین بۆ ژاراوە. گوێدرێژێك لە هەوای خۆی دەیزەڕاند. عەلی ڕووی کردە گوێدرێژەکە وگوتی خۆزگەم بە خۆت!، بزەڕێنە، وەك من موالیدنی لە هیچ شوێنێك جێگات نەبێتەوە!. ڕژێم لەو ڕۆژەوە بەدواوە لیژنەی ئەمنی دروست کرد. سەرۆکی لیژنەکە **مقدم غازی** بوو. ئەو نەقڵ بوو **مقدم سلێمان** هاتە شوێنی. مەسئول منەزەمە **کە ناوی موئەیەد** بوو، لەگەڵ زابتی ئیستخبارات و **مدیری ئەمن ملازم حەمید** دوای ئەو **ملازم جاسم** هاتە شوێنی، ئەوانە ئەندامی لیژنەی ئەمنی قەڵادزێ بوون.

لە سەردەمی جەنگەکەدا قائید فیرقەیەکی لێ بوو ناوی **عبدالعزیز حدیثی** بوو. خەڵکی پشدەر ناویان نابوو **قائیدە شێتە**. زۆر خراپ بوو خەڵك زۆر لێی دەترسان. تووشی

هەر کەسێك بووایە لە پشت جادەی ٦٠ شەستی، واتە ئەو جادەی دەوری شاری داوە، یەکسەر دەیگرتی و دەیبرد. ڕۆژانە چەندجار بەم جادەیەدا هاتوچۆی دەکردو سەری لە بەرەکانی شەڕ دەدا. خەڵکی تەواو بێزار کرد بوو. کەس نەیدەتوانی لە سنووری شارەوانی بچێتە دەرەوە بارەگیایەك بهێنی. دەیانگوت شیعەیە بۆیە وا دەکات تا خەڵك لە ڕژێم بێزار بێت. خەڵکی وەك کارەگەل لە کۆزێ کرد بوو.

ڕۆژێك جەماعەتێك دانیشتبوون بۆ خواردنەوە، نەفەرێکیان چوو بوو لەسەر جادەی ٦٠ شەست مەتری دانیشتبوو بۆ پێشاو، برادەرەکانی دەنگیان دا بوو بۆ لەسەر جادەی گشتیە پێشاو دەکەی، گوتبووی:

ـ ئەی لە کوێ دانیشم؟ بەرجادە و پشت جادە هەمموو **مەحەڕەمەیە!**

خوا کردی قائیدە شێتە لە دەشتی کۆیە لە فڕۆکە کەوتە خوارەوە و مرد. بوو بەقاو گوایە بە پیلان لە ناویان بردووە...

ئێران لەهەمموو بەرەکانی جەنگ لە پێش رەویدا بوو. لە زۆربەی بەرەکانی شەڕ دەهاتە ناو خاکی عێراق. **مەحمودی حاجی حەمەرەش** چەند مانگێك پێش کارەساتی هەڵەبجە، ڕۆژێك لە مزگەوتی گەورەوە تەلەفۆنی بۆ کردم، گوتی: تا حوجرە وەرە ئیشم پێتە. منیش چووم بەیەکەوە ماوەیەك دانیشتین زۆر قسەی بۆ کردم گوتی رەنگە ناوچەکەی ئێمەش بکەوێتە ناو گێژاوی جەنگ، شتێك هەیە پێم باشە ئاگادار بیت و سەرێش ئاگادار بکەی. گوتم: چییە؟

ـ گوتی ئێران داوای هاوکاری کردووە لە خەڵکی ناوچەکە و دەیەوێت دەست بەسەر ناوچەی پشدەردا بگرێت. گوتی ئێستا ئیشی لەسەر دەکرێت و، بۆ ئەم مەبەستەش مەلا دەڵگەیی چووە بۆ دۆڵی **سەفرە**. گوتی لەم ڕۆژانەدا چی هەبوو ئاگادارت دەکەم. وتی ئەگەر منیشت نەدیت کاك **سمایلی حاجی قادر** ببینە قسەت بۆ دەکات، ئەویش ئاگادارە. کاك **مەحمود** لە قسەکانیدا وا خۆی نیشاندا پێی خۆش نییە و دەترسێ کارەسات رووبدات.

خۆپیشاندانی ١٩٨٢/٤/٢٤

دوای بۆردوومانەکەی **١٩٧٤/٤/٢٤** یادی ئەم کارەساتە بوو بە نەریتێکی ساڵانەی خەڵکی **قەڵادزێ**. لەم ڕۆژەدا خەڵکێکی زۆر لە شارەکانەوە دەهاتن. هەر لە کەسوکاری شەهیدانەوە بگرە تا دەگاتە دۆستانی قوتابیانی زانکۆ. دەچوون بۆ سەر مەزاری شەهیدان. بەڵام ئەو ساڵە واتە ساڵی **١٩٨٢** بارودۆخی عێراق بە گشتی و کوردستان بە تایبەتی گۆڕابوو. عێراق کەوتبووە ناوجەنگێکی گەورە لەگەڵ ئێران و، بە هەزاران سەربازی راکردوو لە ناوچەکە داگیرسابوونەوە. ڕژێم بە باشی نەدەزانی دەستیان بۆ درێژ بکات. لەو سەروبەندەدا ڕێکخستنی حزبەکان لە ناو شار لە جار ان چالاکتر بوون. لە هەموو روویەکەوە زەمینە لە باربوو. و خەڵکێکی زۆر ئامادەی ئەم یادەوەریە بوون. پۆستەری شەهیدەکان و بەیاننامەی حیزبەکان زۆر بڵاوکرابۆوە و یادەوەرییەکە شێوەی خۆپیشاندنی وەخۆ گرتبوو. ڕژێم ویستی بەزەبری هێز بڵاوەیان پێ بکات. لە ئەنجامدا تێکهەڵچوون روویدا. ڕژێم بە تەقەکردن ویستی بیانترسێنێت. بەڵام خەڵکەکە بە وتاف کێشان وەڵامیان دایەوە و، هێرشیان کردە سەر پیاوانی ڕژێم ویستیان چەکیان بکەن. ئەمجارە لە هەرچوار لاوە کرا بە تەقە و، لە رەبایەکانی سەر **گردی حوسێنی** و **گردی والی بەگ** و رەبایەی **قەڵاتەوە** عەسکەری دابەزی تا خۆپێشاندەران دەسگیر بکات. ئەوانیش بە بەردەفڕکە رووبەرووی سەرپیاوانی ڕژێم بوونەوە. تا یدەهات ژمارەی سەربزەکان زۆرتر دەبوو. خەڵکەکە لە ترسی ئەوەی نەگیرێن، لە هەورازی سەر قەبران خۆیان فڕێدایە خوارەوە و خۆیان بە چۆمەکەدادا. وەرزی بەهار بوو، چۆمەکە زۆر بوو، هەموو کەس نەیدەتوانی بپەڕێتەوە، لەبەرئەوە هاوکاری یەکتریان دەکرد. کچ و کوڕ دەستی یەکتریان دەگرت بۆ پەڕینەوە لە چۆمەکە. بەڵام **دایکە ئامینە** و **خوشکە سنەوبەر** لە چۆمەکەدا خنکان و شەهید بوون. لەم خۆپێشاندانەدا **عومەر خدر نوورەدین** بریندار بوو و، پتر لە (٦٥) شەست و پێنج کچ و کوڕی خۆپێشاندەڕ گیران. زۆربەی خۆپێشاندەران پەنایان برد گوندی **بنەوشان**. لە ماڵیێ **شێخ حوسێن** ی بنەوشان گیرسانەوەو، خواهەڵناگرێ ئەوانیش داڵدەیان دان، زۆر خزمەتیان کردن، جلوبەرگی وشکیان پێدان پاراستیانن. دوابەدوای ئەوە خەڵکی

شارەکە هەڵویستیان وەرگرت. دوکان و بازاڕ و دائیرەکانیان داخست و هاتن بۆ **مزگەوتی کارەبا** کە تەرمی دوو شەهیدەکە لێ دانرا بوو. بە بڕیاری خەڵك و مەلاکان هەردوو شەهید بە ئەمانەت لە حەوشەی مزگەوت نێژران. **مەلا محەمەد ئەمینی** مام قاسمە بە ئەمانەت تەڵقینی دان. پەشێویەکە گەورەتر بوو و زۆر لە ڕێکخستنی حیزبەکان خۆیان ئاشکرا کرد. بۆ نموونە مەفرەزەیەکی حیزبی شیوعی بە سەرپەرشتی **مستەفا غەفور** لە شاخەوە خۆی گەیاندە ناو خەڵك و بە ئاشکرا قسەی لەگەڵ خەڵك کرد. خۆپیێشاندان تەشەنەی کرد و کار گەیشتە ڕاددەی ڕاپەڕین. یەکەم شار **رانیە** بوو پشتیوانی خەڵکی قەڵادزێی کرد. ئەوانیش ڕاپەڕین و شەهیدیان دا. دواتر خۆپیێشاندان زۆربەی شارەکانی کوردستانی گرتەوە. ئەم بارودۆخە ماوەی (٥) پێنج ڕۆژی خایاند. بەڵام ڕژێم توانی ڕاپەڕینەکە دامرکێنێ و بارودۆخەکە ئارام بکاتەوە. ئینجا وەك کەسایەتی ناوچەکە کەوتینە هەوڵدان بۆ بەردانی گیراوەکان. بەرەبەیانێك بە هەوڵی جەماوەر بەدزی تەرمی هەردوو شەهید لە حەوشەی مزگەوت دەرهێنرانەوە، گواسترانەوە بۆ گۆڕستان و لەوێ نێژران.

لە ڕاستیدا هەموو حیزبەکان لەم ڕاپەڕینەدا بەشدار بوون. بەڵام هەندێك لایەن دەستپێشخەرو چالاك تر بوون.

هەموو ساڵێك لەو ڕۆژەدا، ڕژێم پێش چەند ڕۆژێك بە زیادکردنی پیاوانی سەرکوتکەر و بڵاوکردنەوەیان لەو شوێنانەی شکی دەکرد خۆی ئامادە دەکرد بۆ سەرکوتکردنی هەرخۆپیشاندانێکی چاوەڕوانکراو. دانانی چەند زری پۆشێك لەبەردەم قووتابخانەکان و سەر گۆڕستانی شەهیدان و مزگەوتەکان تا لاوەکان بانگەوازی خۆنیشاندان و ڕاپەڕین بڵاونەکەنەوە. سەرەڕای ئەم هەموو زەبروزەنگ و ئامادەکارییەی ڕژێم، لاوەکان بێ گوێدانە ترس و هەڕەشە ئەم ڕۆژەیان پیرۆز رادەگرت و یادیان دەکردەوە. کەم ساڵ هەبووە لەسەر ئەم یادکردنەوەیە چەند لاوێك لەم ڕۆژەدا تووشی گرتن و ڕاوەدوونان نەبن. بەڵام دوای ئەوەی کوردستان ئازاد بوو حکومەت و پەرلەمانی کوردی هاتە مەیدان، لە جیاتی ئەوەی بە گەرموو گووڕتر یادی ئەم ڕۆژە بکرێتەوە، بە پێچەوانەوە نەك هەر یادی ناکرێتەوە، بەداخەوە وادیارە دەیانەوێ لە بیرخەڵکی بەرنەوە...!

خۆپیشاندانی ١٩٨٢/٧/٤

لە ڕۆژی ٢٦ /١٩٨٢/٦ **شێرکۆی شێخ نوری** لە چایخانەی ناو بازاڕ، قوات خاصەیەکی کوشت و ڕایکرد. ئیستخبارات لە جیاتی ئەو **خاڵە قوبادی** لە ناو بازاڕ بەردەست کەوت و دەسگیری کرد...

بە داخەوە خاڵە قوباد لە ڕۆژی ١٩٨٢/٧/٤ لە ژێر ئەشکەنجەدا شەهید بوو. خەڵك زۆر بۆی بە پەرۆش بوو چونکە کوڕێکی قسە خۆش، نیشتمان پەروەر و لەهەمانکاتدا بێ تاوان بوو. لە کاتی بە خاکسپاردنی خاڵە قوباددا تێکڕای خەڵکی قەڵادزێ ئامادە بوون. دوای بەخاکسپاردن خەڵکەکە بە خۆپیشاندان و وتاف کێشان و دەربڕینی دەنگی ناڕەزایەتی، بەرامبەر ئەم کردارە چەپەڵەی ڕژێم، بەرەو شار گەڕانەوە. ئەوانەی لەناو شار مابوونەوە بەدەنگ خۆپێشاندەرانەوە هاتن و خۆپێشاندانەکە گەورەتر بوو. ڕژێم کەوتە ئامادەباشی تەواو. بەم شێوەیە لەم شارەدا لە ماوەی (٣) سێ مانگدا بۆ جاری دووەم خەڵك دەستی کردەوە بە خۆ پیشاندان. خەڵك سامی شکا، گشت کات و ساتێك بیری لە ڕاپەڕین و بە گژداچوونەوەی ڕژێمی دەکردوە. چاوەڕێی هەلێکی دەکرد بۆی بڕەخسێ.

ڕۆژێك دوکانی غازفرۆشی **ئەحمەدی حاجی سابیر** تەقییەوە و ٢ منداڵ شه هید بوون. بەرێکەوت چەند گەنج لە سەرقەبران لەگەڵ **محەمەد ڕەنجاوی شاعیر** هاتن بۆ لام و وتیان ئەوە بە دەسکیسی حکومەت کراوە، با خەڵك تێبگەیەنین و بیکەین بە خۆپێشاندان. هەرچەند خەڵك چاوی کرابۆوە، بەڵام ڕاپەڕین و خۆپێشاندان دەبێ هەلومەرجی تایبەتی خۆی بۆ بڕەخسێ...

خۆپیشاندانی ساڵی ١٩٨٧ لە ڕەواندوز

ڕۆژی ١٩٨٧/٥/١٩ ڕاپەڕینێکی گەورە لە شاری ڕەواندز دژی ڕژێم سەریهەڵدا. حیزبەکان پێیان وابوو دەبێتە ڕاپەڕینێکی سەرتاسەری. قەڵادزێ هەمیشە دەستە چیلەی ئاگری شۆڕش و ڕاپەڕین بووە. هەر بۆیە سەرکردایەتی حزبەکان دەستووریان بۆ ڕێکخستنەکانی ناو شاری قەڵادزێ نارد، بە زوویی هەمئاهەنگی بکەن و پشتیوانی ئەم ڕاپەڕینە بکەن. بۆئەم مەبەستەش حزبەکان لەناو شار داوای تەنسیق کردنی ڕێکخستنەکانیان کرد، چونکە زۆربەی خەڵك و حزبەکان پێیانوا بوو ئەگەرتەنسیقێك هە بوایە لەناو ڕێکخستنەکانی شاردا ئەوا ڕاپەڕینی ٤/٢٤ /١٩٨٢ وا بە ئاسانی کپ نەدەبۆوە. پێییان وابوو زەمینە لە بارە بۆ ئەوەی ڕاپەڕینی شاری ڕەواندز ببێتە ڕاپەڕینێکی سەرتاسەری کوردستان. ڕێکخستنەکانی ناو شار یەکترمان دەناسی. نوێنەری حیزبەکانمان دەستنیشان کرد بوو. بەڵام نەماندەزانی لە کوێ دابنیشین. هیچ کەس ئامادە نەبوو کۆبوونەوەکە لە ماڵی خۆی بێت. من ماڵی ئامۆزایەکەم دەستنیشان کردبە ناوی **ئەحمەد بەحری.** بە ئامۆزاکەم وت لە ماڵەوە شەڕم کردووە میوانیشم هەیە ئێوارێ میوانی تۆ دەبین. ئێوارە و دوای نانخواردن داوامان لێ کردن ژوورێکمان بۆ چۆڵ بکەن. تاوەکو بەیانی دانیشتین و قسەمان کرد و لە سەر چەند خاڵێکی گرینگ ڕێککەوتین و نووسیمان. هەرچەندە زۆر دەترساین بەڵام چارمان نەبوو. کاتێك هەڵساین کاك **سەعد** گوتی:

ـ با گەردنی یەکتر ئازاد بکەین لە موسڵ یەکتری دەبینینەوە.

کارێکی زۆر موجازەفە بوو کردمان کە لە ژێر سێبەری ئەم ڕژێمە دڕندەیە نوێنەری ڕێکخستنی (٤) چوار حزبی دژی ڕژێم لە ناوشار کۆببنەوە. خاوەنماڵ تا دوای ڕاپەڕین نەیدەزانی ئەمە کۆبوونەوە بووە لە ماڵی ئەودا کراوە.

بەشدارانی کۆبوونەوەکە بریتی بوون لەم بەڕێزانە:

١. **حاکم مەمەند بایزاغا** ــ نوێنەری چەپەکان بە گشتی. ئێستا حاکمی ئەنجومەنی وەزیرانە.

٢. **عوسمان سێمان خدر** (سەعد) ـ نوێنەری سۆشیالیست. ئێستا کارگێڕی لقی ١١ی پارتی دیموکراتی کوردستانە.

٣. **مستەفا ئیبراهیم دەروێش** (شاسوار): نوێنەری یەکیەتی. شەهید بووە.

٤. **(من) ستاری حەمە تاهیر**(ئاراس): نوێنەری پارتی....

بەرنامەی کارکردنمان دانا کە چی بکەین. زۆر هەوڵماندا لەگەڵ گەنجان و قوتابیانی قوتابخانەکان و لایەنگری حزبەکان دا، بەڵام نەمانتوانی قەناعەت بە خەڵك بکەین کە مانگرتن و ڕاپەڕین بکەین. دیارە زەمینە و کاتی گونجاو نەڕەخسا بوو تا خەڵك بە گوێمان بکات.

دەپرسن ئەی شیوعیەکان، لە ڕاستیدا شیوعیەکان ئاگادار کران، خەڵکی باشیان هەبوو لە ناو شار وپێیان خۆش بوو. دیار بوو بە گومان بوون لەم تەنسیق کردنە ئەوەندەیان وردکردبۆوە ترسیان لێ نیشتبوو. ناهەقیان نەبوو، باوڕیان بە من بوو لە ڕێگای (**هاوڕێ شەهید، جەمال حەسەن خدر ـ بەڕێوەبەری تاپۆی ڕانیە، خالید غەفوور**) ڕاوبۆچوونی خۆیان بە من دەگوت. لە ڕاستیدا ئێمەی پارتی، بارەگاکانمان وەك حزبەکانی تر نزیك شارنەبوو تا هەموو کات دەنگمان پێیان گەیشتبا. پارتی دوور بوو فریانەدەکەوتم پرس بکەم و بە بێ پرسی سەرووی خۆم بڕیارمدا، چونکە دوادەکەوتم و حزبەکەم بێ هەڵویست دەبوو. دوایی وەڵامم بۆ حزب نارد و دەستخۆشیان لێ کردم. کاتی کۆبوونەوەکە باس لە پارەو بوودجە کرا. من گوتم:

ـ ئێمە پارەمان هەیە ئامادەین سەرفی دەکەین. لە ڕاستیدا برادەرانی سەرەوە لە مامەڵەکردنیان لەگەڵ ئێمە و هەلومەرجەکە هەندێك خەمساردی تێدابوو. ئێمە وەك ڕێکخستنەکانی ناوشار چاوەڕێی زۆر شتمان دەکرد، کەچی لەوە تێنەدەگەیشتین کە ئەوان بۆ ئاوا ساردن. بەڵام خەڵکی پارتی بە سەدان کیلۆمەتر

شاخ و داخی دەبڕی و خۆی دەگەیاندە سەرکردایەتی و بارەگاکانی پارتی. جگە لەوە ئەگەر ڕژێم بیزانیبا کەسێك هاوکاری پارتی دەکات وای بەحاڵی. لە لایەکی ترەوە ترسی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و یەکێتی نشتیمانی کوردستان هەبوو، کە نێوانیان لەگەڵ پارتی باش نەبوو. لە هەر لایەك پێشمەرگەی ئەوان لە سەر ڕێگەت بان دەگیرای و بەتۆمەتی نارەواش تاوانباریان دەرکردی و، وایان لە جەماوەری خۆشت دەگەیاند کە خیانەتت کردووە، تا ئەوانیش نەفرەتت لێ بکەن و گرتن و کوشتنت بە ڕەوا بزانن. جارێك چووم بۆ ئالۆەتان لە گەرانەوەمدا حزبی دیموکراتی ئێران کەمینی بۆ دەرکردم بمگرن. لە **دەشتی مردواوێ** لای **ئازادی حاجی غەریب** لامدا نان بخۆم. ئازاد پێی گوتم دوو ڕۆژە پێشمەرگەی دیموکرات لە تۆدەگەڕێن. نان مەخۆ فریای خۆت بکەوە وخۆت ڕزگارکە. خۆم گەیاندە لای کاك **ڕەسوڵ مەمەند**. ئەویش بۆ پارێزگاریم تا **بەردقسڵ** دوو پێشمەرگەی لەگەڵ ناردم. لەو سەردەمەدا حالێ جەماوەری پارتی لەناو شار زۆرخراپ بوو...

داستانی ئۆردوگای پێماڵك ناسراو بە (داستانی دووئەحمەد)

ئەم داستانە ناسراوە بە شەڕی قارەمانانەی **ئەحمەد حاجی محەمەد** و **ئەحمەد ئاودەل** لەگەڵ هێزەکانی ڕژێم. ئەم دووانە دوو پێشمەرگەی حیزبی سۆشیالیست بوون. هەر ناوێکی تریان لێ بنرێت ئەوا غەدریان لێ دەکرێت و ڕاستی دەشێوێنن.

لە شاخ و لە ناو شۆڕش دەنگ بڵاوبۆوە کە حکومەتی عێراق خەڵکی ناردووە بۆ ناو شۆڕش تا چەك بکڕن و بۆ حکومەتی بهێننەوە. سەرکردایەتی حیزبی سۆشیالیست فەرمانی دەرکرد کە سەیتەرە دانێن و ئەوەی چەکی پێ بوو بۆ خوارەوەی دەبرد لێی بستێنن و چەکەکەش بۆ خۆیان. ئەم پێشمەرگانە چەند چەکێکیان لە خەڵکی خۆشناوەتی گرت کە پێیان وا بوو بۆ خوارەوەی دەبەن. سەرکردایەتی سۆشیالیست ئاگاداری کردن کە چەکەکانیان بدەنەوە چونکە خزمی یەکێك لە سەرکردەکان بوون، بەڵام پێشمەرگەکان نەیانسەلماند و چەکەکانیان نەدایەوە و لە شۆڕش قاچاغ بوون و هاتنە خوارەوە بۆ ناو شار و چوونە ئۆردوگای پێماڵك. قاچاغ لە سۆشیالیست و لە ڕژێم. کێشەکەیان شەخسی بوو.

هەرشەوە لە شوێنێك و لە ماڵێك بە قاچاغی داڵدە دەدران. ڕژێم دەیزانی لە ناو ئۆردوگان. چاودێری دەکردن، تا بە تەواوی بزانن لە کوێن. ئەو دووکەسە جگە لە چاودێری ڕژێم کێشەیان لەگەڵ حیزبەکانیش هەبوو. سێبەری خۆیان لێ ببوو بە دوژمن. زۆر لە حیزبەکان لە ڕێگەی ڕێکخستنی ناوشار پەیوەندیان پێوە کردن. پارتی پەیوەندی پێوەکردن تا لە ڕێگەی دۆستێکیان بێنە ناو پارتی، بەڵام قبوڵیان نەکرد. دەیانگوت ئەگەر بێینە ناو پارتی دوور دەکەوینەوە و دەستمان ناگاتە ناو شار. مەبەستی تایبەتی خۆیان هەبوو نەك کێشە لەگەڵ شۆڕش. بەڵێنیان نەدا بچنە ناو هیچ حیزبێك. هەر چاوەڕێی ئەوەبوون سۆشیالیست وەریانبگرێتەوە. سۆشیالیستیش چەند مەرجێکی بۆ دانابوون کە جێبەجێیان بکەن ئنجا ڕێگەیان پێ دەدات بچنەوە ناو حیزب.

بەم شێوەیە لە ناو ئۆردوگا مانەوە تا لە ماڵی (حاجی مەحمودی باوکی یەك لەم دووانە) ئاشکرا بوون. ڕژێم بە هێزێکەوە هاتە سەریان و گەمارۆی دان. چەند کاتژمێر لەگەڵ هێزێکی جاش و جەیشی شەعبی شەڕیان کرد. چەند جاش و عەسکەریان کوشت. هێزەکەی ڕژێم ئاگریان لەو خانووە بەردا کەتێدابوون. جگە لە گوللەبارنی دۆشکە بە ئەندازەی ژمارەی بلۆکەکانی خانووەکە ئار. پی. ج یان لە خانووەکەدا، کەچی ئەو شێرەکوردانە دەستیان هەر نەدا. عەسکەری و جاش وایاندەزانی کوژراون کە هێرشیان دەکردنە سەریان، ئەوان دەهاتنە دەست و هەر جاش و عەسکەر بوون دەکوژران. دواتر شۆڤڵی عەسکەری هات خانوەکەیان بەسەردا بروخینێ، گوللەیە کیان لە سەری سایەق شۆڤڵەکەدا و کوشتیان. چەند پێشمەرگەی تر لەناو ئۆردوگا بوون زاتیان نەکرد لەسەریان بە جواب بێن. تا **ئەحمەدی حاجی مەحمود** شەهیدکراو **ئەحمەد ئاودەڵ**یش دوای ئەوەی فیشەکی نەما گیرا و دواتر لە موسڵ شەهید کرا.

دوایی کارەساتەکە حیزبەکان بۆیان دەگریان و هێندێکیان بەشەهیدی خۆیان لەقەڵەم دەدان. من شاهیدی دەدەم کە هەر ناوێکیان لێ بنێن غەدریان لێ دەکەن. ئەم دوو کەسە بە سۆشیالیستی شەهید بوون و تاکو شەهید بوون هەرچاویان لەوە بوو بگەڕێنە وە ناو حزبی سۆشیالیست.

جێگەی داخە دەیان پێشمەرگە و کادیری ئاوا ئازا و چالاك لە ناوچە کە هەڵکەوتبوون، کەچی حزبەکان لەبەر دووبەرەکی و کێشەی نێوان خۆیان، نەیانتوانی باش پەروەردەیان بکەن. ئەوانیش لە داخان دەهاتنەوە و زۆربەیان بە ناچاری دەبوون بەجاش.

ڕاگواستنی بەستەستێن ١٩٨١/٥/١٣ بەرامبەر ٢٦ی مانگی ڕەمەزان

ئۆردوگای بەستەستێن لە دووهەمین شاڵاوی ڕاگواستن لە هاوینی ١٩٧٨ دروستکرا. بە دەیان گوندی ناوچەکەی تیادا کۆکردبۆوە. شوێنێکی ووشك و بەردەڵێن (بەست) بوو. زەوی کشتوکاڵی و هیچ سەرچاوەیەکی ژیانی لێ نەبوو. خەڵکەکە ناچار بوون پەنا بەرنە بەر قاچاخچیەتی. هەرچی زۆر قاچاغ بوو ئەم خەڵکە دەیکڕی و دەیفرۆشت. چ جۆرە چەکێکی قورست بوویستایە لەم ئۆردووگایە هەبوو. چەندان عەرەبی شیعە لە ڕێگای ئەم ئۆردووگایەوە لەدست ڕژێم دەرباز بوون خۆیان گەیاندە ئێران. بەردەوام مەفرەزەی پێشمەرگە لە ناو ئەم ئۆردووگایە دەبینرا. شەوانە بە سەدان بار ئازووقە دەچوو بۆ پێشمەرگە و بۆ ئێران. زۆر سەربازی ڕاکردووی کورد لەم ئۆردووگایە گیرسابوونەوە. قاچاخ چیەتییان دەکرد بێ ئەوەی لە کەس بترسن.

ئەمانە بە هۆی جاشەکان بە سەیارە هاوکاری ئاسانکردنی هاتوچۆی پێشمەرگەیان دەکرد. هەر کەسێك لە ڕژێم قاچاخ بوایە گەیشتبایە ئەم ئۆردووگایە ئازاد دەبوو و نەدەگیرا. لە ڕاستیدا ڕژێم دەیتوانی دەسبەرسەر ئۆردوگاکەدابکرێت یان کۆنترۆڵی بکات، بەڵام نەیدەویست گوشاریان بخاتە سەر و ناچاریان بکات بڕۆن بنە پێشمەرگە. ئەم بارودۆخە گەیشتە ڕادەیەك سەربازانی پێگەکانی دەوری ئۆردووگاکە هەموویان فێری قاچاخ چیەتی بوون. بە ئیڤای عەسکەری (چایان) دەهێنا و بەڕێ دەکرا. ڕۆژێك قائید فرقە لە قوتابخانە خەڵکی کۆکردەوە و داوای کرد واز لە قاچاخچییەتی بێنن ، **حەمەی کاك خدر مامەش** هەستا و گوتی:

ـ تا سەربازەکانی جەنابت بیهێنن ئێمەش لێ یان دەکڕین. ئەی ئەم خەڵکە بەچی بژی؟. قائید فرقە بوێری و ئەم وتە ڕاست و ڕەوانەی کاکە حەمەی زۆر پێ خۆش بوو. بە کورتی ڕژێم زۆر هەوڵی ئەوەی دا خەڵك واز لە قاچاخچییەتی بهێنن بەڵام سوودی نەبوو. بە ڕاستی خەڵك زیادەڕەوەی دەکرد. بەهانەی دەدایە دەست ڕژێم.

لە ڕۆژی١٩٧٩/١٢/١٠دانیشتوانی بەستەستێن دژی ڕژێم ڕاپەڕین. ڕێگای سەرەکی ڕانیە قەڵادزێ یان گرت. ڕژێم بە هێزی عەسکەری هات و ڕێگایەکەی

کردەوە، زەلامێکی لێ شەهیدکردن بە نـاوی **عـەزیزی حـاجی ئەحمـەدی شـۆڕان** کـە مواليد **١٩٥٢** بوو، وە چەند کەسێکیش بریندار بوون.

ڕژێم زۆر ڕێگەی گرتەبەر، بە دەوری ئۆردوگاکەدا چـاڵی گـەورەی هەڵکەنـد و پڕی کرد لە ئاو و تەلی دڕکاوی، ئەمـەش چـاری نـەکرد. چـەند ڕەبایەیـەکی لـە دەوری ئۆردوگا دانا بەوەش چاری بۆ نەکرا. کەمینی عەسکەری بە شەو دەردەچوو لە قاچاخ چیەکانی دەداو دەیکوشتن. بـە دەیـان خـەڵك کـوژران. بـەوەش خـەڵك وازیان نەهێنا. سەدان جاشی لێ بوو بە ڕۆژ جاش بوون و بە شەو دەبوونـە قاچـاخ چی و ڕێ نیشاندەری پێشمەرگە. قاچاخ چیەکان جاشەکانیان بەکرێ دەگرت و بـۆ هەر وولاغەی (١٠) دە دیناریان پێ دەدان تا ڕێگایان بـۆ خـاوێن بکەنـەوە و لـە کەمین بیانپارێزن، ئەمەش بوو بە پیشەو جـۆرە کاسـبیەك بـۆ جاشـەکان. هـەر شەوێك کەمینیش نەبوایە، جاشەکان بۆ ئەوەی قاچاخچیەکان بە کرێ یان بگـرن، دەیـانکردە قـاو کـە ئـەم شـەو کـەمین زۆرە. ڕۆژێـك خەبـەریان لەماڵێکـدا کـە پێشمەرگەی لێیە. عەسکەری هات و پێشمەرگەکەی بەدیل گـرت. کەچـی خـەڵك جوامێرانی لە هێزەکەی عەسکەری ڕاپـەڕین و پێـشمەرگەکەیان سـتاندەوە. ئـەو سەرپێچەی خەڵك دەیکرد بۆ ڕژێم قابیلی قبووڵ نەبوو. بەهانەیان بۆ ڕژێـم پەیـدا کردبوو. بەڵام لەبەر ئەوەی جەنگی ئێـران و عێـراق لـە ئـارادا بـوو، دەسـتکاری کردنی ئەم ئۆردوگایە ئاسان نەبوو. ڕژێم هەڵگرتبوو تا ڕۆژی خۆی دێت. هەرچەند خەڵك پێی وابوو عێراق لەم جەنگە ڕزگاری نابێت و دەڕوخێ. کەچی دوای هەشت ساڵ ئەم جەنگە ماڵوێرانکەرە لە ١٩٨٨/٨/٨ کۆتایی هات و عێراق ڕزگاری بوو.

دوای تەواو بوونی جەنگ ژمارەی سەربازەکان لە گـشت بـەرەکانی عێـراق، کـەم بۆوە. بەڵام لە بەرەی ناوچەی پشدەر نەك کەم بگرە زیادیشی کـرد. کـەس نەیـدەزانی هـۆی چـیە؟ تـا نیوەشـەوێك بەرەبـەری جـەژنی ڕەمـەزان ڕژێـم دەوری ئۆردوگـای بەستەستێنی گرت و باری کردن بۆ ئۆردوگای **حاجیاوا** و ئۆردوگای بەستەسـتێنی بـە تەواوی چۆڵ و کاول کرد.

دواقۆناغ و گەورەترین قۆناغی ڕاگواستن(*)

هەر لەگەڵ ڕاگواستنی ئۆردوگای بەستەستێن خـەڵکی پـشدەر بـە گـشتی ترسـیان لێنیشت. ووتیان ئنجا نۆرەی ڕا گواستنی ئێمەیە. زۆر جاران ڕاکردن دەسـت کردنەوەیـە بەرامبەر دوژمن. ڕاکردن بەرەو ئێران دەستی پێکـرد، هـەر ئەومـشەوە ئـەوەی پـارە و زێڕی هەبوو و دەیتوانی کرێی وولاغ بدات، بێ ئەوەی دەستکاری هیچ بکات مـاڵی بـە جێهێشت. کرێی وولاغ زۆر گران ڕێگاکان زۆر مەترسیدار بوون. بـەڵام **عەباسـی بـایزی باڵوڵ ئاغا** کە سەرۆك جاش بوو ڕێگەیەکی لەشاخی قەندیل بـۆ ئـەو خەڵکـە کـردەوە. خەڵکێکی زۆر بەو ڕێگایەدا خۆیان دەربـاز کـرد. زۆر مـاڵم بـینی سـفرەی نـاخواردنی ئێوارەیان کۆنەکردبۆوە و ڕۆیشتبوون. یەك لەو ماڵانە ماڵی **ئەحمەد خاس** بوو کەدەستی ماڵ و منداڵیان گرت و بەر ڕێگەیەکی زۆر سەخت و ترسناکدا ڕوویان لە ئێران کرد. ڕژێم ئەو ڕێگایانەی گومانی هاتچۆی پێدا کردنی لێدەکرا، هەموویانی گرتبوو. بەڵام خەڵکی ناوچەکە شارەزا بوون دەیانتوانی خەڵك ڕزگار بکەن. ڕژێم بـە تـۆپی دوور هاوێـژ ئـەو ڕێگایانەی تۆپباران دەکرد. **ماڵی حاجی کاك حوسێن** یەکێك لەو ماڵانە بوون کـە بـەر ئەم تۆپبارانە کەوتن. ئەوەی پارەی نەبوو خۆی دەرباز بکا ناو ماڵی هێنایە سەر جادە و هەڕاجی کرد. ئەمانە نموونەی چەند ماڵێکن کە دەوڵەمەند بوون و زوو ڕایان کرد:

- عەزیزی مەحمودی کوێخا برایم
- مەحمودی مامە لاوە
- خدری مەحمودی کوێخا برایم
- ئەحمەد خاس.
- مەحمودی عەبدوڵا ئاغای سێوەڵێ
- مامۆستاخدری ئەحمەدی مەحموداغای کانیلان
- عوسمانی حەسەنی خانمێ

(*) ناوەڕۆکی باسەکە لێرەوە دەسپێدەکات

- حاجی ڕەحمانی خدری خە یاڵێ و هەموو کوڕەکانی
- حاجی محمود اغا
- مەمەندی میناغا
- ئەحمەدی خدر سەبەتە
- بابەکری مەحمودی عەوێز اغا
- عەلی حاجی محەمەدەمینی مەرگەیی... زاوای کاك حەمە سور
- عەبدوڵای خدری حەسەنی خانمێ
- ئەحمەدی مەلا پیرۆت
- حاجی حوسێن حاجی عەبدوڵا و براکانی
- سەلیم محەمەد ئەمین ئاغا
- محەمەد ئەمین خاس
- خدری قالە بانەیی
- عەزیز خدر گەناوی و...

وای لێهات بە جارێك کەلوپەلی دوکان و ماڵەکانی خەڵکی قەڵادزێ هاتە سەر جادە و بە نرخێکی خۆڕایی دەیانفرۆشت. خەڵکی ناوچەکە گشتی فرۆشیار بوو کەس هیچی نەدەکڕی. عەسکەریە و خەڵکی شارەکانی باشووری عێراق بە تایبەتی عەرەب بە لێشاو دەهاتن و کەلوپەلیان لە پشدەریەکان دەکڕی. مشتەری چەندی پێدابا فرۆشیار رازی بوو. خەڵکەکە هاواری دەکرد:

ـ ماڵی سپی بۆ رۆژی رەش، ماڵ دەفرۆشین سەرمان رزگار دەکەین.

هەی لەوەی بتوانێت کرێی وولاغ پەیدا بکات و دەستی مندالی بگرێت و بەرەو ئێران بڕوات. هەر شەوە کۆمەڵێك ماڵی دراوسێت باریان دەکرد.، رژێم بۆ رێگرتن لە راکردنی خەڵك کەتیبەیەکی هەندەسەی عەسکەری نارده ناوشار بۆ تەقاندنەوەی ماڵە راکردووەکان بە (T.N.T). هەر کە خانوویەکی لە گەڕەکێك دەتەقاندەوە ئەو گەڕەکەی دەهەژاند و خانووی دەوروبەر هەمووی درزی دەدا و نیوەرووخاو دەبوو. زۆر

بێ بەزەییانە کەوتە ناو ئەو خەڵکە لێقەوما و سەر لێشێواوە وەك درندەیەکی بەرەڵلا بە راست و چەپ شاری دەهەژاند دەیتەقاندەوە.

رۆژێکی زۆر ناخۆش بوو. لە راستیدا تەقاندنەوەی خانووەکانی ناو شار بە (T.N.T)، هەراج کردنی ناوماڵ و راکردنی خەڵك بەرەو چارەنووسێکی نادیار، بە چەند ووشەیەك یا لە چەند لاپەڕەیەکدا باس کردنی ئەستەمە. سەرای ئەوەش خەڵك نەدەترسا، بە تەقاندنەوەی خانووەکان خەڵك زیاتر لە راکردن بەردەوام دەبوو. ئەم راکردنە بەم شێوە بێ منەتیە و گوێ نەدان بە ماڵی دنیا و رۆیشتن بەو رێگە سەخت و ترسناکەندا، دەست کردنەوەیەکی زۆر دلێرانە و لە خۆ بووردوانە بوو کە خەڵکی پشدەر دژ بە شالاوی راگواستن نیشانیاندا.

رژێم زۆری پێ ناخۆش بوو، بۆیە وەفدێکی گەورە پیاوانی خۆی لە بەغداوە بە سەرۆکایەتی (**بابەکری مەحموداغای ـ وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتی**) نارد بۆ پشدەر. ناوبراو هات قسەی بۆ خەڵك کرد و داوای لە خەڵك کرد واز لە راکردن بهێنن. گوتی، رژێم هیچ نیازی راگواستنی قەلادزێی نییە و قەڵادزێش موقابیلی فاو حسابی بۆ دەکرێت کە چەند ساڵە خۆی بەرامبەر بە تۆپبارانی ئێران را گرتووە. سلاوی سەرۆك (صدام حسین) ی بە خەڵکی راگەیاند و گوتی:

ـ دڵنیا بن قەڵادزێ راناگوێزرێ. راگواستنی بەستەستێن لە قەڵادزێ جیاوازە. ئۆردوگای بەستەستێن لەبەر قاچاخچیەتی چەك و تەقەمەنی و سیخوڕانی ئێران و پێشمەرگە ببوە جێگای نیگەرانی حکومەت. رژێم ناچار بوو ئەم ئۆردووگایە را بگوازێت، ئێوە مەترسن.

خەڵك چاك گوێی لێگرت بەڵام کەس باوەڕی بە قسە و بەڵێنەکانی نەکرد. دەیانزانی دوورن لە راستی. زیاتر خەڵکەکە لەوە نیگەران بوون کە دوای گەڕانەوەی بابەکر أغا بۆ بەغدا، حاجیاغای برای بابەکراغا رۆی بۆ ئێران، خەڵك گوتیان:

ـ دیارە راستیەکەی بە براکەی ووتووە و ئێمە نایزانین. نەیوێراوە بە خەڵکەکە بڵێ. لەبەر ئەوە رۆیشتن و راکردن بەردەوام بوو. ئینجا رژێم کەوتە رێگە گرتن.

رەبایەی لەسە هەموو ڕێگاکان داناو مینرێژی کردن. تەنانەت ڕێگەی نەهێشتەوە تاکە زەلام بتوانێ پێدا دەرباز بێ.ئیتر جموجوڵی راکردن وەستا. خەڵك ئومێدی دەرباز بوونی نەما، دەستی لە کارو کاسبی شل بوو. دڵنیا بوون چارەنووسی قەڵادزێ بەرەو را گواستنە. قسەو باسی خەڵك بوو بە راگواستن و رانەگواستن. یەك دەیگوت رامان دەگوازن یەك دەیگوت نا هەریەکە قسەیەکی دەکرد.، دەیانگوت لە **عەرعەر** لەسەر سنووری عێراق — سعودیە شارێکیان بۆ دروست کردووین، بە ناوی (مدینة قلعةدزة). دەیانگوت صدام لە کۆبوونەوەی سەرانی دەوڵەتانی عەرەبی گوتوویەتی:

ـ مشکیلەی من ئەو دوو ملیۆن کوردەیە کە سنووریان لەگەڵ ئێرانە، مایەی کێشەیە بۆ نیشتمانی عەرەبیش.

دەیانووت بڕیار وایە دابەشمان بکەن بە سەر چەند دەوڵەتێکی عەرەبی و خەڵکی فەلەستینی بێنە شوێنمان. ڕۆژا نە ئەو باس وخوسە دەکرا.

کارو کاسبی ڕۆژانەی ئەم خەڵکە ئەم باس و خواسانە بوو. تا دەهات مۆتەکەی راگواستن زیادی دەکرد. خەو و خۆاردنمان لێ حەرام ببوو. هاوینمان بەڕێ کرد و ئینجا زستان و دواتر بەرە و بەهار هاتین. خەڵك کیمیاباران و ئەنفالی لە راگواستن پێ خۆشتر بوو، ترسی راگواستن تا دەهات رووی لە زیاد بوون دەکرد.

ڕژێم بۆ شاردنەوەی نیەتی گڵاوی خۆی، دەستی کرد بە تەعمیراتی هەندێك شۆستە وجادەی قەڵادزێ کە بەڵێندەرەکەی **أحمد رشید** بوو!. هەندێك خەڵکی سادە دڵیان بەوە خۆش دەکرد و دەیانگوت تازە رامانناگوێزن.

ـ ئەگەر رامانبگوازێ بۆ ئەم پارەیە لەم شارە سەرف دەکەن؟!.

دەڵێن نەزان کە رووبەڕووی کێشە دەبێتەوە، پەنا دەباتە بەر خەون و خەیاڵ. کاتێك ئەم خەڵکە هەژار و بێ دەسەڵاتە، لەگەڵ ئەم ڕژێمە دڕندەیە رووبەڕووی ئەم کێشە گەورەیە ببۆوە، نەیان دەزانی چۆن خۆیان لەو شاڵاوە سامناکە رزگار بکەن. چیمان پێ دەکرێت؟ دەسەڵات چییە؟ چی بکەین چاکە؟ ڕۆژانی دەیان پرسیار ئاوامان لە خۆمان دەکرد. و شەویش بەم ترس و لەرزەوە سەرمان دەنایەوە. راگواستن وێردی سەر زمانی خەڵك بوو. مێشکی خەڵك زۆر ماندوو بوو. مرۆڤ مێشکی بەچی ماندوو بێت دیارە

شەویش خەونی پێوە دەبینێ. بۆیە خەڵکەکە شەوانە بە مێشکی ماندوو بە ترس خەم سەریان دەنایەوە و خەونیان دەبینی و بەیانی بۆ یەکتریان دەگێڕایەوە. گوێ یان بۆ یەکتری شل دەکرد. ئەگەر لێکدانەوەی خەونەکە گەشبینی تێدا بەدی کرابا دەیانگوت:

ـ خێر دەبێ، إنشا الله رامان ناگوێزن, خێر و سەدەقە دەکرا.

بەم شێوەیە، ئەگەر خەونەکە خۆش بوایە دەماودەم گشت ناوچەکە دەیان بیست. بۆ نموونە ڕۆژێك ووتیان، (مەلا پەپولە) کە پیاوێکی باش و خەڵك زۆر بڕوای پێ بوو, خەونێکی خۆشی بینیوە، تەعبیر لەوە دەکات کە ناوچەکە سەلامەت دەبێ. پۆل پۆل خەڵك رووی لە ماڵی مەلا دەکرد وخەونەکەیان پێ دەگێڕایەوە و ئیتر هەراسانیان کرد. کۆمەڵێك پیاوی ناسراوم بینی لە ماڵی مەلا دەهاتنە دەرەوە. زەردەخەنە بە سەر لێویانەوە دیار بوو. روویان خۆش و هەموو گیانیان پێدەکەنی، هێشتا تەواو نەگەیشتبوونە لام، لە دوورەوە مزگێنی ئەوەیان پێ دام کە راناگوێزرێین. وتیان مەترسە مامۆستا خەونێکی خۆشی بینیوە برۆ با بۆ تۆشی بگێڕێتەوە. من قسەیەکم کرد دیاربوو بە دڵیان نەبوو. ئەگەر پێ یان عەیب نەبایا دەمیان دەشکاند. خەونەکەی مامۆستا سەری بە هەموو ماڵێکدا کرد. خەڵك بۆ چەند ساتێك هەناسەیەکی خۆشیان هەڵمژی. ئەو شەوە خەڵك بە ئاسودەیی سەری نایەوە. تەمەنی ئەو ئاسوودەییش تا بیستنی هەواڵێکی تر بوو. سەردانی مەزارو شوێنە پیرۆزەکان زیادی کرد خەڵك بۆ پاڕانەوە و بۆ ئەوەی لەو شاڵاوە بیان پارێزن مەزار و جێ نەزەرگەکانیان هەراسان کرد. مانەوە لە مزگەوتەکان تا درەنگانی شەو، دوعاو پاڕانەوە لە خواو شەو نوێژ بەردەوام بوو. ئەهلی مەشروبیش لەم خەمە بێ بەش نەبوون، ئەوانیش بۆ لابردنی ئەو خەم قورسە زیادە خۆریان لە مەشروب خواردن دەکرد. خەڵکانێك کە ڕۆشنبیر بوون و بیری سیاسیان هەبوو بیریان لە شتی تر دەکردەوە تا پێش بەم شاڵاوەی راگواستن بگرن. چی بکەن با شە تا ئەم ڕژێمە نەبیس و درندەیە قەناعەت پێبکەن واز لە راگواستن بهێنی. لەم کات و ساتە ناسك و سامناکە دا دەنگ بڵاو بۆوە کە گوایە (محەمەدی مەهدی) هاتووە بۆ ناوچەکە و پەیامی پیرۆز دەداتە ئەم خەڵکە. ئەم هەواڵەش لە ماوەیەکی کەمدا بوو بە میوانی هەموو ماڵێك...

سەرگوزشتەی سەرهەڵدانی (محەمەدی مەهدی)

لەم کاتەدا هەواڵێك بڵاو بۆوە کە گوایە لە گوندەکانی (گرتك و دوو گۆمــان) ســەر بە ناحیەی سەنگەسەر، پیاوێك پەیدابووە بە ناوی (سەید مســستەفا)، لــە ســەیدەکانی مەرگە و لە بنەماڵەیەکی دینی ناسراوە. خەڵکی باوەڕی بەم بنەماڵەیــە هــەبوو. بــەڵام خۆی دانیشتووی سەنگەسەر و فەرمانبەر بوو، دەیانگوت دەرچووی کولیجی شــەریعەیە و زۆر بەدینە، عەرەبی و ئینگلیزی باش دەزانێ. بە دەمی خۆی رایگەیاند و گوتی:

ـ من (محەمەدی مەهدی)م لە لایەن خواوە رەوانە کراوم بۆ چاکسازی ئەم خەڵکە.

لە ماوەیەکی زۆر کەمدا خەڵکێکی زۆر باوەڕییان پێ کرد. پــەرتوکێکی دانــا بــە ناوی (کلمات الله). رۆژ بە رۆژ و زۆر بە خێرایی خەڵك باوەڕی پێ دەهێنا. پــۆل پــۆل سەیارەیان دەگرت و دەچوونە لای، پارە و دیــاری لــە کــەس قبــوڵ نــەدەکرد، ئــەوەی دەچوو زیاتر باوەڕی پێ دەهێنا، دەیانگوت:

ـ زۆر زیرەك و روح سوکە، زۆر لە دین شارەزایە.

ـ دەیانگوت نوری لێ دەبارێ.

ئەوەی دەچوو بۆ لای پرسیاری لێ دەکرد ئاخۆ رامان دەگوێزن یان نا؟ یــا چــیمان بەسەر دێ؟ ئەویشخەڵکی دڵخۆش دەکرد و دەیگوت:

– مەترسن قەڵادزێ راناگوێزرێ دەست لە کاروکاسبی شل مەکەن, ناتانگوازنەوە.

ئەوسا خەڵکی پشدەر هەر لە سەرەتای بەهار خۆی ئامادە دەکرد بــۆ کــشتوکاڵی (توتن) و دەبوایە پارەیــەکی بــاش خــەرج بکــەن بــۆ بەرهــەم هێنــانی تــوتن کــردن. خەڵکێکی زۆریش, پشت ئەستوور بە قسەکانی مەهدی رۆژ بە رۆژ گەرمتر دەبوون لە توتن کردن و خەرجیەکانی چاندنی کشتوکاڵ. چونکە بە خەڵکەکەی گوتبوو: بە ئیڤای عەسکەری باریشتان بکەن ئەوا لــە دەربەنــدی کێــوەڕەش دەتــان گێڕنــەوە. وای لــێ هاتبوو کەس نەیدەتوانی بە خراپە باسی بکات چونکە دەوروبەری سەرکۆنەیان دەکــرد و بە بێ ئیمان ناویان دەبرد. زۆر لە مەلاکان چوون بۆ لای باوەڕیان پەیدا کردبوو. ئەو مەلایانە بەیەکەوە چوون بۆلای:

- **مەلا سەید ئەحمەد واتە (مەلا پەپوولە)**

- **مەلا برایمی حەداد**
- **مەلا محەمەد ئەمین**

تەنیا یەکێك لەو مەلایانەی کە چوو بوو بۆ لای و مــن خــۆم لــێم پرســی چــۆنی تێدەگەی (**مەلا محەمەد ئەمینی مام قاسم**)، گوتی:

ـ زەلامێکی زۆر زیرەك وشارەزایە و لە دین دا تێکچووە، بەس ناکرێ قسە بۆ هەموو کەس بکەین. تەنانەت وای لێهات لە ناو ماڵی خۆت نەتدەوێرا بە خراپە باسی بکەیت.

کارتی راگواستن دابەش کرا. کار لەکار ترازا و دەستمان لە بنی هەمبانەکــە هاتــە دەرێ. هەر لەو سەروبەندەدا برادەرێك بــە نــاوی (ق.م) چــوو بــۆ لای مەهــدی و پــشت ئەستوور بە قسەکانی کارگەیەکی ساردەمەنی هێنا بۆ ناوشــار و دایمەزانــد. کــە خــەڵك پێی دەووت وا راماندەگوێزن تۆ بۆ ئەم پارەیە خەرج دەکەیت؟ گاڵتــەی بــە ئــەقڵی ئــەو خەڵکە دەهات کە لە راگواستن دەترسان. زەلامێکی تر کە چوو بــوو بــۆ لای پارچــەیەك ملکی کڕی بوو کوڕەکانی رازی نەببوون، گوتبووی:

ـ هیچ نییە باریشمان بکــەن دەمانگێڕنــەوە و ناگەینــە دەربەنــد. رۆژی بــارکردن خەڵك تاکو دەربەندیش چاوەڕێی گەڕانەوە بــوون، کــە لــە دەربەنــد ئــاوا بــوون ئــیتر دەستییان کردبوو بە جنێودان.

تەنها ئەوەی زۆر بە ئاشکرا هاواری دەکرد و دژی وەستا (مەلا محەمــەد دەڵگــەیی) ئیمام جومعەی قەڵادزێ بوو. چەند جار لە نوێژی هەینی بە خراپی باسی کرد، و گوتی:

ـ پیاوی بێگانەیە باوەڕی پێ مەکەن. و بە ساختەچی و جادووگەری نــاوی بــرد. ئەم مەلایە لەم رۆژانەی نوێژی هەینیدا قسەی پێ گوت:

- نوێژی هەینی رۆژی ١٩٨٩/٢/١٠
- نوێژی هەینی رۆژی ١٩٨٩/٢/١٧
- نوێژی هەینی رۆژی ١٩٨٩/٣/١٧

لەم رۆژانەی هەینیدا مەلادەڵگەیی زۆر بە توندی هێرشی کردە سەری، بــە پیــاوی بێگانە و خۆفرۆش لە قەڵەمی دا. بەشدارانی نوێژی هەینی زۆریان پێ ناخۆش بــوو و بە ناڕەزایی و بۆڵە بۆڵ لە مزگەوت هاتنەدەر چەند کەس نوێژی هەینییان بــەتاڵ کــرد بوو، وتبوویان دروست نییە نوێژی هەینی لە دوای ئەم پیاوە بکەین.

چەند ڕووداوێكی تری پێش ڕاگواستن

ڕووداوێكی تر كە ئێمەی پتر تووشی دڵەڕاوكێ كرد ئەمە بوو: لە ڕۆژی (١٦ ی ئابی١٩٨٩) هەرسێك سەرۆكی عەرەب:

- عەلی عبدالله صالح (یەمەن).
- حوسنی مبارك (مصر).
- مەلیك حسین (ئوردن).

بە ئۆتۆمبیلێكی سەر بەتاڵ لە ناو بەغدا بە ناو خەڵكدا گەڕان. خەڵكی كورد ترسی لێ نیشت دەیانووت ئەم كارەیان لە سەر كەوڵی كوردە و دابەشمان دەكەن بەسەر ئەو سێ دەوڵەتانەدا. ڕۆژی (١٤ی ئازار ـ ٧ ی شەعبان ١٩٨٩) عێراق و ئێران لە بەرەكانی شەڕی خواروو ماوەی هەشت كاتژمێر لە یەكیان دا، كە ماوەی چەند مانگ بوو لە نێوان ئەو دوو دەوڵەتەدا شەڕ وەستا بوو، خەڵك خۆشحاڵ بوون دەیانگوت:

- شەڕەكە دەست پێ دەكاتەوە و بۆی ناكرێ ئێمە تەرحیل بكات.

شەوو ڕۆژ گوێمان بە رادیۆوە بوو تا بزانین ئیزگەیەك یا ڕۆژنامەیەك باسی كورد دەكات تا تۆزێك سەبووری دڵی خۆمانی پێ بدەینەوە.

ڕۆژی (٢ی ئازاری ١٩٨٩ ڕۆژنامەی الثورة زمانحالی حیزبی بەعس هاتبوو، كە دیتمان بە مانشێتێكی گەورە لە لاپەڕەیەكی دا نووسی بووی: **مناقشة مجلس قیادة الثورة بإعادة المدن والقصبات الحدودیة.**

ئەم هەواڵە بۆ خەڵكی پشدەر زۆر خۆش بوو. زەردەخەنە كەوتە سەر لێوی خەڵك. لەیەكەم كاتژمێری گەیشتنی ئەم ڕۆژنامەیە گشت ماڵێك زانی و مژدەی ئەم هەواڵەیان دەدایە یەكتری. لە خۆتەوە هەستت دەكرد ئەم خەڵكە دڵی خۆشە. بە زەردەخەنە و ڕووی خۆشی باسی بڵاوكراوەی ئەم ڕۆژنامەیان بۆ یەكتری دەكرد. كێ ئازایە بتوانێ ئەم ڕۆژنامە پەیدا بكات. بە دەیان كەس لەبەر كتێبخانە ڕاوەستا بوون تا چاویان بەو ڕۆژنامەیە بكەوێ. نەخوێندەوارەكانیش بۆ ڕاستی ئەم هەواڵە ڕوویان لە كتێبخانەكان كرد بوو. باسی حاجیەكیان دەكرد كە لە جیاتی كتێبخانە

چوو بوو بۆ قوتابخانە بۆ ئەوەی ڕۆژنامەی پێ نیشان بدەن. ئەم ڕۆژەشمان بە دڵخۆشی و چاوەڕوانی ئەم هەواڵە بەسەر برد.

بەرەو بەهار دەرۆیشتین ڕۆژ بە ڕۆژ باسی ڕاگواستن گەرم دەبوو قسە و باسی هەموو ماڵێك و هەموو شوێنێك باسی ڕاگواستن بوو، بێ ئەوەی كەس بزانێ ئەم هەواڵە لە چ سەرچاوەیەك بڵاو دەبێتەوە. ترس و دڵە ڕاوكێی ڕاگواستن باڵی كێشا بوو بە سەر خەڵكی پشدەردا. لە ڕاستیدا زۆر جار سەرچاوەی بڵاوبوونەوەی ڕاگواستن خودی پیاوانی ڕژێم بوون و ئەوان بڵاویان دەكردەوە.

جگە لەم هەموو باس و خواسەی خەڵك خۆی پێوە خەریك كرد بوو، ڕۆژێك ئیزاعەی لەندەن ڕایگەیاند و گوتی:

- ڕۆژنامەنووس دەنێرین بۆ باكوری عێراق.

خەڵكی بەم هەواڵەش كەوتنە كەش و هەوایەكی خۆش و دڵیان خۆش كرد، ئەم خەڵكە هەژارە پێیان وابوو ڕۆژنامەنووسی بەریتانی ماڵ بە ماڵ و گوند بە گوند دێن شوێنەكان دەبینن و پرسیار لە خەڵك دەكەن و، ئەمەش دەبێتە فشار بۆ سەر دەوڵەتی عێراق تا واز لە ڕاگواستن بهێنێت. بەڵام گشتی بە پێچەوانەوەی بیركردنەوەی ئێمەی سادە و ساویلكە بوو. ئەگەر بشهاتنایە لە ئوتێلە ڕاقیەكانی بەغدا بەرپرسانی ڕژێمیان دەدیت و چی یان پێ ووتبان ئەوەیان دەنووسی وبڵاویان دەكردەوە.

هەموو خەڵك باسی ئەم هەواڵەیان دەكرد، چەند كەسێك لە شوێنێكی قەرەباڵغ دانیشتبوون و باسیان دەكرد، گوێم گرتبوو، یەك دەیگوت:

- خودا دەكات دێن من هەموو قسەیە ك دەكەم، حكومەت چیم لێ دەكا با بیكات.

یەكێكی تر دەیگوت:

- پێشیان دەكەوم هەموو شوێنێكیان نیشان دەدەم با بگرن.

تەمەنی ئەم هەواڵەش ڕۆژێك دڵ خۆش كردن بوو.

ئەم حاڵەتە بەم شێوەیە بەردەوام بوو تا ڕۆژی ١٩٨٩/٣/٣١ـــ ١٤ی شەعبان، ئیمامی نوێژی هەینی مەلا دەڵگەیی لە نوێژی هەینیدا گوتی:

ـ هەواڵێکی ناخۆش هەیە پێم ووتراوە پێتان رابگەیەنم:

ـ ئەمساڵ رژێم ئەم دەڤەرە رادەگوێزێ. پێ یان گوتم دەبێت پێشوازی ئەم بڕیارە بکەین. هەروەها گوتی: ئێمەش وەفدێك لەم خەڵکە پێك دەهێنین و دەچین بۆ لای سەرۆك (صدام حسين)، بەڵکو ئەمساڵ وازمان لێ بهێنێت ساڵێکی تر خۆمان چۆڵی دەکەین. لەگەڵ بیستنی ئەم هەواڵە ناخۆشە خەڵك تاسا و بەگریان و بە دڵی پڕ غەم لە مزگەوت بڵاوەیان کرد و گەڕانەوە ماڵەکانیان. ئەم خەمە گەورەیە زیاتر باڵی کێشا بەسەر ئەم خەڵکەدا، خۆ ئەگەر عێراق ئەم بڕیارەی ساڵێك دوا خستبا ئێمە لە راگواستن رزگارمان دەبوو، چونکە عێراق تووشی جەنگی کوێت بوو بۆی نەدەکرا رامانبگوێزێ.

رۆژی ١ی نیسان ساڵی ١٩٨٩ هەڵبژاردنی **مجلس الوطني** بوو. کەسایەتییە دیارەکانی پشدەر هانی خەڵکیان دا بەشداری هەڵبژاردن بکەن و دەیانگوت:

ـ دەنگدان ئەمڕۆ لە بەرژەوەندی ناوچەکەیە.

پێیان وابوو بە بەشداری کردن لەم هەڵبژاردنە رژێم نیازی گڵاوی خۆی دەگۆڕێ و بەم **نەرم کێشی** و **باریك رستنە** وازمان لێ دەهێنێت. بە پێچەوانەوە رژێم خەڵکی بە بێ دەسەڵات و هیچ لە دەست نەهاتوو حساب کرد و زانی کەس هیچی لە باردا نییە و چی بوێت دەتوانێت بیکات.

لە چاو ساڵانی پێشوو خەڵك زۆر بەشداری لە هەڵبژاردندا کرد. بە پێچەوانەی هەڵبژاردنەکانی تر، رژێم رۆژی ٢ ی نیسانی کرد بە پشووی فەرمی، گوایە فەرمانبەران بە پرۆسەی هەڵبژاردنەوە ماندوو بوون. هەر ئەو رۆژە، شاندێك لە جەماوەری ناوچەکە پێکهات بۆ سەردانی بەغدا، کە بریتی بوون لە سەرۆك عەشیرەت و پیاو ماقوڵان و مەلا و خەڵکی دەسرۆیشتوو. شاندەکە بە رێ و رەسمێکی گەورە و جوان بە ئامادە بوونی خەڵکێکی زۆر، لە بەردەم مزگەوتی گەورە بە چەند سەیارەیەکی مۆدێل بەرزی ئەو کات، وەڕێخران. دیار بوو لە هەر تیرە و عەشیرەتێك یەکێك دەست نیشانکرا بوو. پێشەکی سەریان لە پارێزگای سلێمانی دا. پرسیان بە پارێزگاری سلێمانی شێخ جەعفەر کرد. هەر ئەو رۆژە گەیشتووبوونە بەغدا و لە ناوچەی **بەتاوین** لە **ئوتێل نازەنین** چەند ژوورێکیان گرتبوو. یەکسەر کەوتبوونە هەوڵ

و تێکۆشان و لە هەموو کەناڵێکەوە هەوڵیان دابوو (صدام حسين) ببینن. بیانزانیبا هەرکەسێك شتی پێدەکرێت هانایان بۆ دەبرد. هەر لە یەکەم رۆژەوە خەڵکی تەلەفۆنیان بۆ دەکردن، چیتان کردووە و هیچ دەکرێت بۆتان یان نا؟ ئەوانیش ئاوا دڵخۆشی خەڵکیان دەدایەوە و دەیانگوت: خەمتان نەبێت بە کەیفی خۆمان دەبێت، بەڵام رێگە مەدەن گەنجەکان هیچ جموجوڵێك بکەن!...

ئەو بەڕێزانەی شاندی خەڵکی پشدەر بوون و چوون بۆ بەغدا بریتی بوون لە:

- مەلا دەڵگەیی. ئیمام جومعەی قەڵادزێ: سەرۆکی شاندەکە- لە ژیاندا ماوە
- حەمەی کانەبی ئاغا. لە ژیاندا ماوە
- سمایلی حاجی قادر. لە ژیاندا ماوە
- حەمەی حاجی برایم باوزی. کۆچی دوایی کردووە
- شێخ حوسێنی بنەوشان. کۆچی دوایی کردووە
- مەمەندی سەلیماغای سەرتەپکان. کۆچی دوایی کردووە
- حەسەنی ئەحمەدی حەماغای بێشیرێ. لە ژیاندا ماوە
- شێخ حوسێنی بۆسکێنی. کۆچی دوایی کردووە
- مەلا سەید سلێمان (ئیمام جومعەی سەنگەسەر). کۆچی دوایی کردووە
- حاجی محەمەدی حەسەنە جۆڵ کۆچی دوایی کردووە

ئەم بەڕێزانەش بۆ هاوکاری کردنی شاندەکە چوون بۆ بەغدا:

- برایمی کانبی باڵوڵ ئاغا.
- حوسێنی کامەلا.
- بابەکری وسوی.
- حەمە چکول.
- مەمەند سەلیم ـ قائیمقام.
- حوسێنی حەمەسور

دوای **٣** سێ ڕۆژ گەیشتبوونە ئەو قەناعەتەی کە هیچیان پێ ناکرێت و (صدام حسین) نابینن. دانیشتنیکیان کرد بوو یەکێك لە شاندەکە گوتبووی خۆماندوو کردنی ناوێت ساڵێکی تریش لێرە بین سەدام حسین نابینین. ئەوکەسە نمونەیەکی ساڵی **١٩٧٠** خۆیانی بۆ جەماعەت گێڕابۆوە کە چۆن لە ماوەی چەند کاتژمێرێکدا **احمدحسن بەکریان** بینیوە. گەیشتبوونە ئەم قەناعەتە کە سەدام نابینن، بەڵام ووتبوویان تا لێرە بین باشترە لەوەی بە نائومێدی بگەڕێینەوە ناو خەڵك. لەوە ترسابوون ئەگەر بە نائومێدی بگەڕێنەوە کێشە و ئاژاوە دروست دەبێت و ناوچەکە تووشی کارەسات دەبێت. ووتبوویان لێرەوە لە هەوڵ و تێکۆشاندا دەبین بەڵکو شتێك بکەین. لە راستیدا لەم ئانوساتەدا کە خەڵك دڵ پڕ و بریندار بوون، ئەم شاندە بە نائومێدی بگەڕابایەوە، بە هیچ شتێك گەنجەکان کۆنتڕۆڵ نەدەکران. بەدڵنیاییەوە کێشە دروست دەبوو و خراپیش بەسەر ناوچەکەدا دەشکایەوە. دوور نەبوو توشی کارەسات ببین...

من وەك ئەوسای گەنجیەتیم ئاگاداری ئەو رووداوە مێژووییەم و وەك خۆی دەیگێڕمەوە. هەقم نییە کێ بەدڵییەتی و کێ بەدڵی نییە. کێ رەخنەم لێدەگرێ یا لێناگرێ. یا ئەوانەی لە رووداوەکاندا بەشدار بوون چییان گوتووە و نیازیان چی بووە. لای من ئەوە گرینگە بە ویژدانەوە وەك خۆی بیگێڕمەوە. چونکە نیاز و دەروونی کەس بۆ کەس ئاشکرا نییە. من بێ ئەوەی خاتری کەس بگرم کێ چی ووتووە باسی دەکەم. تەنیا دەتوانم وەك تێبینی خۆم یەك شت بڵێم، ئەویش ئەوەیە: خۆی لە خۆیدا خەڵکەکە ببوون بە دوو بەش: خەڵکی گەنج و رۆشنبیر و خەڵکی بەساڵداچوو. گەنجەکان قبوڵ نەکردن و بە گژدا چوونەوەیان هەڵدەبژارد. بەساڵداچووەکان قبوڵ کردنی ئەمری واقیع. ئاشکرایە گەنجان خوێن گەرمترن لە بەساڵداچووان. دیارە هەر مرۆڤێك ناوچەکەی خۆی خۆشدەوێت. بەڵام خۆشەویستی خەڵکی پشدەر بەرامبەر بە شار و ناوچەکەیان لە خۆشەویستیدا نەما بوو، ببووە رادەی پەرستن و ئامادە بوون گشتیان بکوژرێن نەك ئەم خاکە چۆڵ بکەن. گشت گەنجی شارەکە خۆی ئامادە کرد بۆ بەرەنگاری و چەکیان پەیدا کرد. تەنانەت بۆ خۆپاراستن لە چەکی کیمیاوی دوژمن، هەموویان دەمامکی کیمیایان بە وردەخەڵوز و قوماش دروست کرد. لە راستی دا

ئەم چینە گەنج و رۆشنبیرە هەرچەندە کەم ئەزموون بوون، بەڵام بێ فرت و فێڵ، نەترس، پیاوچاك و راستگۆ بوون. ئەوەی لە دڵیان دا بوو ئاشکرایان دەکرد. جگە لە پەیدا کردنی چەك و تەقەمەنی، هەر گەنجە کۆمەڵێك دەرزی و دەرمان و لۆکە و لەفاف... کرد بوو بە کۆڵەپشت بۆ رۆژی لێ قەومان. هەرچەندە دەشیان زانی دەرەقەتی ئەم رژێمە نایەن و هیچیان پێ ناکرێت جگە لە خۆبەکوشتدان و ماڵوێرانی نەبێت، بەڵام مردنیان پێ باشتر بوو لەوەی لە ناوچەکەی خۆیان بە زۆر دەربکرێن.

لە رۆژی ٤ چواری نیسان ـ ٢٨ ی شەعبان **١٩٨٩**، کاتژمێر (١٠) دەی پێش نیوەڕۆ تووشی **برایمی محەمەدی میران** و **عوسمانی تۆفیقە سور** بووم. بە دڵێکی غەمبار و بە پەشۆکاویەوە گوتیان دەزانی راگواستن بوو بەڕاست، ئێستا لە قایمقامیەت بووین سەیارەیەکی تاکسی لە پارێزگای سلێمانیەوە هاتووە، کارتی راگواستن و چەند فەرمانبەری پێیە.

برایم بەدڵ گەرمیەوە گوتی تاکەی؟! با خۆمان بە کوشت بدەین، دەخەریك بن شتێك بکەن، خەڵك هەموو ئامادەیە و لەگەڵتانە!.

من هەر ئەو کاتە چووم چەند برادەرێکم بینی کە نوێنەری حزبەکان بوون. رامان گەیاند هەرچی خەڵکە دوای نان خواردنی ئێوارە بێنە **گەڕەکی کارەبا**. دوای نانخواردن هەرچی گەنج و قوتابی و مامۆستا و رۆشنبیری شارەکەیە کۆبوونەوە. وا رێکەوت ئەو شەوە زۆر تاریك بوو کارەبا نەبوو. رامانگەیاند کە کارتی راگواستن قبوڵ ناکەین و، کاتێك فەرمانبەرانی رژێم هاتن بۆ بەر ماڵەکانمان وەك هەنگاوی یەکەم بێ دەنگ دەرگایان بو رووداد دادەخەین و کارت وەرناگرین. هەر ئەوکاتە ئەو کۆمەڵە گەنجە پۆل پۆل دابەش بوون بە ناو شاردا و خەڵکیان ئاگادار کردەوە. چوون بۆ مزگەوتەکان نوێژکەر و مزگەوتەکانیان ئاگادار کرد کە کەس کارتی راگواستن قبوولْ نەکات. پۆلێك لە گەنجەکان بۆیان گێڕامەوە ووتیان **مەلا حوسێن عەلی ئاغا** لە مزگەوتی خانەقا و **محەمەدی سەکینە** لە مزگەوتی گەورە، لێمان تووڕە بوون. بەڵام مەلا حەمەدەمین لە مزگەوتی مام قاسم دەستخۆشی لێ کردوین و گوتویەتی:

ـ حەقی خۆتانە و بە خەڵکی ووتوە، ئەوەی لەسەر خاکی خۆی بکوژرێت شەهیدە و دەچێتە بەهەشت.

ووتیان قسەی **مەلا حەمەدەمین** مان زۆر پێ خۆش بوو. هەر ئەو شەوە شارمان ئاگادار کرد. ئینجا ووتیان دەبێت ئۆردوگای پێماڵکیش ئاگادار بکەین. سەیارەیەکیان بۆ من هێنا و چووم بۆ پێماڵك، پیاوێکی ناسراوم بینی بڕیارەکەم پێڕاگەیاند. ووتی ئێمەش لەگەڵ شارەکەین و چی بکەن وا دەکەین و هەرئێستا ئێستا خەڵك ئاگادار دەکەین کە کەس کارت وەرنەگرێت. کە گەڕامەوە ناو خەڵکەکە، چەند گەنجێك هاتنە پێش لایتی سەیارەکە و زۆر بە ناڕەحەتی و دڵ گەرمیەوە جنێویان بە پیاو ماقوڵ و ریش سپیەکان دەدا و گوتیان: ریش سپییەکان وازمان لێناهێنن. وتیان:

دوای تۆ **مام قادر** واتە **قادری کوێخا وسو** هاتووە زۆر خۆی لێمان تووڕە کردووە و پێی گوتووین: بۆ وا دەکەن بۆ وا هاربوون بە قسەی کێ کارت وەرناگرن و تووشی کیمیا باران و ئەنفالمان دەکەن. بۆ خاتری خوا کاری وا مەکەن، ووتبووی هەر ئەم ئێوارەیە شاندەکە لە بەغدا هەواڵی ئەم گێرەشێوینەیان بیستووە و چەند جار تەلەفۆنیان بۆ کردوین کە فریا بکەوین نەهێڵین گەنجەکان هیچ بکەن و کۆنترۆڵیان بکەین. مام قادر ووتبووی چەند ساڵە **تەق تەق و دەربەندیخان** کارتیان وەرگرتووە و هەر لە شوێنی خۆیانن. کارت وەرگرتن مانای وانییە رامانەدەگوێزن. ووتبووی هەر کاتێك قەڵادزێیان راگواست من لە ئیڤای عەسکەری بکەن و رامبکێشن. **محەمەدی وەستا عەلی ـ کە ئێستا ئەندامی مەڵبەندی یەکێتییە،** دەمەتەقەیەکی زۆری لەگەڵ مام قادر کردبوو. مام قادر نەیتوانی بوو خەڵکەکە قەناعەت پێ بکات کە کارت وەرگرن و بڵاوە بکەن. گەنجەکان بەمنیان گوت دەبێ بچی قسەی لەگەڵ بکەیت.

من هەر ئەو کاتە، کە کاتژمێر ١٠,٥ دە و نیوی شەو بوو، لەگەڵ چەند کەسێك چووم بۆلای مام قادر لەبەر دەرگای ماڵی خۆیان کەوتینە گفتوگۆ، بەڵام نەگەیشتینە قەناعەت. گوتی کاکە ئەوەی من پێتان دەڵێم قسەی وەفدەکەیە، لە بەغداوە لە

ئێوارەوە چەند جار تەلەفۆنیان بۆ کردووین دەڵێن پێرابگەن مەهێڵێن هیچ رووبدات و کونترۆلی گەنجەکان بکەن، دواتر گوتی:

ـ خۆ تەنیا من حیساب نیم، با بچینە لای **کاك حەمە سوور**. مام قادر پشتێنی نەبەست، پێڵاوێکی بە سەر پێوەکرد و پێکەوە رۆیشتین خۆمان بە ماڵی کاك حەمە سوردا کرد. کەسیان نەنوستبوون لە ناو هۆڵەکەدا دانیشتبوون. دوای وتوێژێکی زۆر بۆ یەکتریمان نەسەلماند. دڵگەرمی لە هەردوو لامان بەدی دەکرا. کاك حەمە سوور گوتی:

ـ ئەی کوا هۆمەری حاجی مووسا؟ بڕۆن بە دوایدا، با ئەویش ئاگادار بێت، ئەویش ریشسپی شارەکەیە.

کاتژمێر لە ١٢ دوانزدەی شەو تێپەڕی بوو. بە سەیارەیەکی پیکاب چووم بە دوای کاك هۆمەردا، نووستبوو زۆر پێی سەیر بوو، گوتی: بەم شەوە درەنگە بۆ کوێ بێم؟ گوتم: کاك هۆمەر ئێوە ریش سپی شارەکەن. گەنجی شارەکە گشتی لە سەر جادە کەوتوون. وەرن قسەیەکی لە سەر بکەن. من و کاك لە پێشەوەی پیکابەکە سوار بووین. وەك هێشووە ترێ گەنجان خۆیان بە پیکابەکە هەڵواسی بوو. بەم نیوەشەوە چەند سەیارەی پڕ لە گەنج دوامان کەوتبوون و هاواریان دەکرد: **خاکی خۆمانە لێرە ناڕۆین لێرە ناڕۆین.** دەیانگوت:

تۆپ و تانك و تەیارە
دەرمان ناکا لەم شارە

وویستم بێ دەنگیان بکەم بەڵام نەمتوانی. دیسان لەگەڵ کاك هۆمەردا خۆمان بە ماڵی کاك حەمە سوردا کرد. زیا تر لە ٣٠ گەنج لەگەڵ ئێمە دا هاتنە ژوورەوە. دەمەتەقێ دەستی پێ کرد بۆ یەکترمان نەدەسەلماند. لە راستیدا زۆر لەو گەنجانەی دوامان کەوتبوون بە دڵگەرمی بڕیاری توندیان دەدا بێ ئەوەی بیر لە ئەنجامەکەی بکەونەوە. ئەوانیش بە دڵگەرمی جوابیان دەدایەوە. ووتمان ئێمە حیساب نین. وەرنە ناو گەنجەکان و قسەیان بۆ بکەن بزانن دەڵێین چی. بە کۆمەڵ هاتینە دەرێ. کاك حەمە سور بەدەم قاچ هێشانەوە، لەگەڵ **مامۆستا ئازاد و مام قادر و کاك هۆمەر**

هاتنە ناو خەڵکەکە. کە لە ناو دەرگای ماڵی کاك حەمە سور دەهاتینە دەرێ، سەیارەیەك وەستا، **ئەحمەدی حەمەی حاجی برایم باوزی** دابەزی بە دەست راوەشاندن هاواری کرد:

ـ راوەستن کاکە راوەستن بۆ خاتری خوا، بابم ئێستا تەلەفۆنی بۆ کردم لە بەغداوە دەڵێ:

کە پێتان رابگەیەنم لێیان تێکنەدەین و نەهێڵین گەنجەکان هیچ بکەن، چونکە کارەکانمان تەواو کردووەو راگواستن الغا دەکرێ، گوتی:

ـ بابم دەڵێ: وەك هێلکە پاکمان کردووە لێ گەڕێن با بیخۆین، بۆ خاتری خوا هیچ مەکەن، دەنا ئەوان لە سێدارە دەدرێن.

من گوتم: کاك ئەحمەد خوا بکا وا بێت ئێمەش خزمەتکاریان دەکەین.

کاك هۆمەر و مام قادر و مامۆستا ئازاد هاتن، گوتیان گەنجەکان کوان؟ بەم تاریکە شەوە کەس نەچووبۆوە بۆ ماڵەوە، گشتیان لەسەر شۆستە و جادەکان و حەوشی مزگەوتی کارەبا پاڵیان دا بۆوە. بانگمانکردن. ئەوان کەوتنە قسەکردن بۆیان. بەڵام نەیانتوانی قەناعەت بەگەنجەکان بکەن کە بڵاوە بکەن و داوا لە خەڵك بکەن کارتی راگواستن وەرگرن. هەرکە یەك لە ریش سپییەکان قسەی دەکرد، ١٠ دە گەنج وەڵامی دەدایەوە. بێ سوود بوو. لە راستیدا ریش سپیەکان نەیاندەویست هیچیان بە تەنیا بڕیار بدەن. دەیانویست هەرچی بکرێ، بڕیاری هەموو ریش سپیان بێت نەك دواتر بە خراپ بە سەریاندا بشکێتەوە. لەبەر ئەوە لە بڕیاردان یەکتریان تێوە دەگلاند.

بە راستی گەنجی ئەو سەردەمە زۆر نیشتیمانپەروەر بوون. حازر بوون لە سەر خاك و وولاتیان، خۆیان و کەس وکاریان بە کوشت بدەن.

بەیانی دائیرەی ئەمن، بۆ ئەوەی کەس کۆبوونەوە نەکات. بە چەند سەیارەیەك بە جادە و کۆلانەکاندا دەهاتن و دەچوون. ئاگاردایان کردین کە هەر ئەم شەوە دائیرەی ئەمن بە تەلەفۆن لەم کەین و بەینەی خەڵك ئاگادار کراوە. ئەوسا دائیرەی تەلەفۆن هەمووی فیشە بوو. قسەت لەگەڵ کێ کردبا دەبوایە داوا لە بەدالە بکەی بۆت

وەربگرێ. و مأموری بدالەش دەیتوانی بە ئاسانی گوێ لە قسەکانت رابگرێت. زانیمان کێ هەواڵی بڕیار و جموجوڵی ئەم خەڵکەی پێگەیاندوون. لە راستیدا رژێم نەیدەویست کەس بگرێ. دەیزانی گرتن کارەکە ئاڵۆزتر دەکات. سەرەتا نەیویست کارت دابەشکردن لە شارەکەوە دەسپێبکات، چونکە دەیانزانی داینەمۆی خۆراگرتن و رەتکردنەوە، نیازی گەنجی شارەکەیە. رژێم ویستی لقوپۆپی شارەکە بکات و شار بە تەنیا بمێنیتەوە. بۆ چوونەکەیان راست بوو. سەرەتا لە شارەوە دەستپێکردبا بەدڵنیاییەوە کیشە دروست دەبوو. دیار بووە پیلاندارێژەکە زۆر زیرەکە. بەیانی زوو رژێم وەخۆکەوت و دەستی کرد بە دابەشکردنی کارتەکانی راگواستن. دەیزانی بەدواکەوتن، پرۆسەکە زەحمەتتر دەبێت. هەر ئەو رۆژە (واتە ٥ی نیسان) پیاوانی رژێم لە ئۆردوگای **تەوسوران** لە گەڕەکی **کانیتووەییان** چوون بۆ ماڵی یەکێك لە پیاوانی خۆیان. لەوێ خەریك بوو ئاژاوە روو بدات، چونکە هەڵشۆییەکان چوونە سەر ئەو ماڵە کە بۆ کارتیان وەرگرتووە؟ لە راستیدا ئێمە کەمتەرخەمیمان کرد، دەبوایە هەموو خەڵکی ناوچەکە ئاگادار بکەینەوە کە کارت وەرنەگرن، بەڵام دەرفەت نەبوو. بڕیارەکە هەر ئەو شەوە درابوو، رێگاکان داخرابوون. پێش بانگی ئێوارە بازگەکان دادەخران تەلەفۆنیش نەبوو هەشبا نەدەکرا بە تەلەفۆن خەڵك ئاگادار بکەین.

ئێمە، ئەم کۆمەڵە کەسەی لە خوارەوە ناویان هاتووە راوەستابووین و سەیری ئەم وەزعەمان دەکرد:

- قادری مام کەریم ـ بەڕێوەبەری خوێندنگای ئامادەیی
- مستەفای فەقێ محەمەد/ مدیر با نقی قەڵادزێ (ئێستا)
- زاهیر ئەحمەد حاجی حەمە أغا
- برایم رەسوڵ میران و براکانی
- محەمەدی مینە بەگ
- مامۆستا عومەری مینە قنجە
- قادر و عەبدوڵای حەسەن قەیسی

- **محەمەدی وەستا عەلی/ کار گێڕی مەڵبە ندی ٢٤**

ئەو ڕۆژە ڕژێم بە گورجی دەستی بە دابەشکردنی کارتەکان کرد. ئێمە کە خەبەرمان بۆ هات کارت دابەشکردن لە ئۆردوگای **تووەسوران** دەستی پێ کردووە، چەند گەنجێك کۆبووینەوە، ڕاوێژمان کرد، چی بکەین؟ و چیمان پێ دەکرێت؟. سەیارەیەکی ئەمن بۆ ئەوەی بمانترسێنێت، بە لاماندا تیژ تێپەڕی. دوای (٢٠) بیست خولەك. پیاوێکی گەنجی قەڵادزێی کە بە ئاشکرا سەر بە ئەمن بوو و، خەڵك بە گشتی دەیانناسی بە پەشۆکاوی هاتە لامان و گوتی: بڵاوەی لێ بکەن ئێستا دائیرەی ئەمن دێ بۆ گرتنتان. برادەران ترسان و بە ڕاست وەریانگرتز گوتم:

ـ مەترسن دائیرەی ئەمن خۆی ناردوویەتی تا بترسین و بڵاوە بکەین. گوتم: ئەو کوڕە خۆی پیاوی دائیرەی ئەمنە، چۆن دەتوانێ وا بە ئاشکرا نهێنی ئەمن بباتە دەرەوە، بووچوونەکەمان ڕاست دەرچوو.

ڕژێم هەوڵەکانی ئەو خەڵکەی بە کاری ڕێکخراو و کاری سیاسی لەقەڵەم نەدەدا، دەیزانی خەڵکێکی دڵشکاون و ناوچەکەی خۆیان خۆشدەوێت. گەورە پیاوانی ڕژێم لە ناوچەکەدا بە ڕاگواستنی ئەو دەڤەرە خۆشحاڵ نەبوون، نەك لەبەر دڵسۆزی و خۆشەویستیان بۆ خەڵك، بەڵکو لەبەر بەرژەوەندی خۆیان. هەر بەرپرسێك لەم ناوچەیەدا کۆمەڵێك دەستکەوتی هەبوو. هەموویان لە سایە سەری ئەم بارودۆخەی پشدەر دەوڵەمەند ببوون. خەڵکیش لێیان دەترسا و ڕێزی لێدەگرتن. ئەوانیش لە شوێنی خۆیان یان لە جنوب ئاوایان بۆ نەدەڕەخسا، بۆیە حەزیان دەکرد خەڵك خۆراگرێ و شتێك بکات، تا ئەوانەی قیادە قەناعەت بکەن واز لە ڕاگواستن بهێنن. ئەم کاربەدەستانەی خەڵکی ناوچەکە و لەگەڵ ڕژێم بوون، زۆر شتیان پێدەگوتین و بەنهێنی ڕاو بۆچوونی بەرپرسانیان بۆ باس دەکردین.

کارت دابەشکرا و هاوکات بەردەوام تەلەفۆنی دڵخۆشکەرمان لە بەغداوە بۆ دەهات. دەیانگوت مەترسن هیچ نییە، ڕاگواستن لەسەر قەڵادزێ لاچووە. هیچ مەکەن، مەیشێوێنن لێمان تێکمەدەن و تووشی کارەساتمان مەکەن، لەم جۆرە قسانە.

بێ ئەوەی هیچیان کرد بێ و کەسی ئەوتۆیان بینیبێ کە هیچی پێ بکرێ، هەر ڕۆژە پۆلێك خەڵك دەچوو بۆ بەغدا بۆ لای شاندەکە تا لە زاری خۆیانەوە هەواڵێکی دڵخۆشکەر و تازە ببیستن .

من لەسەر ڕاوێژی برادەران، ڕۆژی (٨ هەشتی نیسان) بە ناوی نەخۆشیەوە لەگەڵ **حەمە زرینگەی** ئامۆزاشم چووم بۆ بەغدا. لە بەغدا چاوم کەوت بە شاندەکە لە ڕاستیدا هەموویان بێ ئومێد و ڕەشبین بوون. یەکێك لە ئەندامانی شاندەکە پێی گوتم:

ئاگات لە خۆت بێت لێرە بە خراپ باست دەکەن. هەر لەوێ بە دزی چاوم کەوت بە (سمایلی حاجی قادر) و قسەی زۆری بۆ کردم، هەرچۆنێك بێت (مەلا دەڵگەیی) م بینی، ئەو ڕەشبین هاتە بەرچاوم ئەم چەند ووشەیەم لێ بیست، گوتی:

ـ ئێمە هیچمان پێ ناکرێت. خەڵکەکەش هەونییە. من لێرەش لە خۆم دەترسم بمکوژن. ماوەیەکی باش لەگەڵ (حەمەی حاجی برایم باوزی و سمایلی حاجی قادر) دانیشتم. بێ پێچ و پەنا زۆر قسەمان کرد. بە ڕای من مەلا دەڵگەیی دژ بە بیرو بۆچوونی گەنجەکان نەبوو. کاك سمایل گوتی:

ـ ئێمە دەزانین ئەو گەنجانە و دڵسۆزن و لە خۆبووردوون. دڵنیایین خۆیان لە پێناوی ناوچەکیان بە کوشت دەدەن. بەڵام ئێمە بە بەرژەوەندی نازانین هیچ کاردانەوەیەك هەبێت. ئەم ڕژێمە زۆر دڕەندەیە تووشی ئەنفال و کیمیابارانمان دەکات. با فێل لەخۆمان نەکەین ئەم حکومەتە هیچی لەگەڵ ناکرێت، هەروەها گوتی:

ـ ئێوە کە دەڵێن پشمەرگە دێتە خوارێ هاوکاریمان دەکات، ڕاست نیە!. دەبا ئەوان بێن بۆ تووەسوران و سەنگەسەر ڕێگاکان بگرن، ئێمەش ناوی خوای لێ دەهێنین و رادەپەرین ئینجا هەرچی دەبێت با ببێت. دەزانین کەس بەهانامانەوە نایەت. ئێمەش دەرەقەتی دەوڵەت نایەین. لە ڕاستیشدا پێشمەرگە ئەوەندە نەما بوو بتوانن پارێزگاری بارەگای سەرکردایەتیەکانی بکەن. زۆر لەم قسانەیان بۆ کردم. لە ڕاستیدا منیش قسەکانم بە هەند وەرگرت، بەڵام قەناعەت پێکردنی گەنجەکانیش ئاسان نەبوو. قبوڵیان نەدەکرد دەستەو ئەژنۆ دانیشن و هیچ نەکەن.

هۆڵی ئەو ئوتێلەی لێی بووین زۆر قەرەباڵغ بوو. دیتم **حەمەی کانبی ئاغا**، لە بێ دەسەڵاتی و مەغدوری خۆیان کە هیچیان بۆ ناکرێت، چۆن رقی هەڵسا بوو. کوڵی گریان لە گەرووی دابوو،گوتی:

ـ هاتۆتە سەرم بچم لە بەردەم قەسری جمهوری خۆم بخەمە ژێر سەیارەیەکی عەسکەری بمکوژێ، بەڵکو دەنگ و سەدایەکی لێ پەیدا بێت و، دواى من جەماعەت بتوانن صدام حسین ببین. لەبەر ئەو باودۆخەی خەڵك تووشی ببوو، ئەو زوڵم و ستەمەی لێیان دەکرا، ئەو هەموو زیانەی ماڵ و سامان کە لێیان کەوتبوو، کافر بەزەیی بەحاڵماندا دەهات.

شاندەکەش، جگە لەو ناو و ناتۆرەی خەڵکی بێ ویژدان، گوێ پێ نەدانیان و ئیهمال کردنیان لە لایەن رژێمەوە، وەڵامدانەوەی ئەو هەموو خەڵکەی لە شارەکانەوە دەهاتن بۆ لایان بۆ بەغداد و دەیانپرسی چیتان کردووە؟، فشاری خەڵکیان زۆر لەسەر بوو. لە لایەکی ترەوە چەند قوتابی و سەربازی کوردی بەغدا و باشووری عێراق، ئێواران دەچوون بۆ ئۆتێل بۆ لای شاندەکە تا هەواڵێکی خۆش ببیستن. ئەوانیش ناچاربوون درۆ بۆ خەڵك بکەن و دڵخۆشیان بدەنەوە. تێکڕای دانیشتوانی پشدەر چاویان لە دەمی ئەوان بوو. بەراستی شاندەکەش سەرەرای گرفتی خێزان و ماڵ و سامانی خۆیان لە بارودۆخێکی رەوانی زۆر ناڵەبار دابوون.

رێزی هەر نەتەوەیەك بە خاکەکەیەوە بەندە کە خاکی لەدەستدا، ئەو رێز و حورمەتەی هەیەتی نامێنی. بۆ تاکیش هەروەایە، کورد گوتەنی بەرد لە جێگای خۆی بەسەنگە. دانیشتوانی پشدەریش دەیانزانی ناوچەکەیان لە دەست بچێت، نەك لە ئوردوگا بگرە لە ناو شارەکانی تریش بن، سووك و چرۆك دەبن.

ئێوارەی ٩ ی نیسان خەڵکێکی زۆر لە بەر ئوتێل نازەنین وەستا بوون و چاوەروانی هەواڵی خۆش بوون. دوو کەس لە شاندەکە زۆر بە بێ ویژدانی قسەیان بە گەنجەکانی قەڵادزێ گوت، ناوناتۆرەیان دەدانە پاڵیان. لەو کاتە مەلا دەڵگەیی زۆر بە حەماسەتەوە رەدی دانەوە و گوتی: نەخێر وانیە، ئەم قسانەم قبوڵ نییە. بەبێ

ویژدانی قسە بەو گەنجانە مەڵێن، ئەو گەنج و رۆشنبیرانە ئەوپەری دڵسۆز و لە خۆبردوون. ووڵات و شاری خۆیان خۆشدەوێت. حەز دەکەن لە پێناو شارەکەیان خۆیان بە کوشت بدەن و ریگە نەدەن رابگوازرێن. ئەگەر لە کاردانەوەی هەر کارێکی ئەو گەنجانە، ناوچەکە خوانەخواستە تووشی هەر زیانێك بوو ئەوە خیانەت نییە ،ئەوە هەڵەیە، خیانەت و هەڵە زۆر لەیەك جیان، بۆ ئەمەش ئاماژەی بە کورتە بەستەرهاتێك کرد.

بەم قسانە خەڵکەکەی بەردەم ئوتێل، هێوڕ بوونەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تەواو بێ ئومێد نەببوون. جەماعەت هەر خەریکی مشتومڕ بوون و لە کەناڵێکەوە بەڵێنیان پێدا بوون خەزووری صدام حسین (خير الله تلفاح) ببینن. بەیانی بە پیکابێکی دەبڵ کابین، بە دەست و دیاریەکی زۆرەوە، چوار پێنج کەسیان هەڵبژارد کە بچن بۆ لای حاجی خیرالله لفاح. چاوەڕێم کرد بزانم چی یان بۆ دەکرێ. بە کەمێك دڵخۆشییەوە گەڕانەوە. دەیانگوت:

ـ زۆر سەرزەنشتی مدیری ئەمنی کردووە، پێی گوتوە: ئێوە هەموو دوژمنی بەعسن، شیوعین دەتانەوێ بەعس بە هەڵە بەرن. گوایە مدیر ئەمن هەر بە ووشەی (نعم) و بە ووشەی رێز وەڵامی داوەتەوە. من لە مەلا دەڵگەیم پرسی تۆ بڵێی هیچمان بۆ بکات؟ گوتی:

ـ با خەزووری صدامیش بێت، باوڕناکەم ئەم زەلامە هیچی بۆ بکرێت. گوتی بە رای من تەوجیهاتی (صدام حسين) خۆیەتی کە رێزی لێ بگیرێت، قسەی لێ قبوڵ بکەن بەڵام هیچی بۆ نەکەن. هەرواش دەرچوو. حەسەن ئەحمەد ئاغا وتبووی گەر بێتو کارێکی وابکەیت رامان نەگوازن، ئێمە هەموومان دەبینە رەعیەتی جەنابت.

شاندەکەی بەغدا دوای ئەم هەموو هەوڵ و تەقەلایە. نەیانتوانی صدام حسین ببینن و هیچیان بۆ نەکرا.

ڕۆژی ١٠ی نیسان من گەڕامەوە قەڵادزێ. چیم بیست بوو هەموویم بۆ برادەران گێڕایەوە. رۆژی ١١ ی نیسان خەڵکی قەڵادزێ هاتنە سەر جادەکە بە هە ڵهەڵە و هەڵپەڕکێو رەشبەڵەك، لە هەموو کۆڵانەکان شایی بوو و شیرینی دابەش دەکرا و پێ

کەنین و خۆشی لە رووی خەڵکەکە دەبینرا، پیرو جوان شایی دەکرد، ئەوەی ڕێگەی نەدەدا کچەکەی سەیری شایی بکات ئەو ڕۆژە لە رەشبەڵەك سەرچۆپی گرتبوو، هەرچی سەیارە و تراکتۆری ناو شار هەیە بە هۆڕن لێدان بە شاردا دەهاتن و وەك هێشوە ترێ کوڕ و کچ خۆیان پێ هەڵواسی بوو، دەیانگوت:

- خاکی خۆمانە لێرە ناڕۆین لێرە ناڕۆین
- بژی مـــــــەلا دەلگەیی
ئاواتمان بە جــــێ گەیی
تــــــــانك وتوپ تەیارە
دەرمان ناکات لەم شارە

چەند زەلامی بە تەمەنم بینی لە غوربەت و خۆشی دەگریان، سێ زەلامم بینی لە سەر سەقفی قەمەرەیەك سوار بوون، بە خاوەن سەیارەکەم گوت:

- سەقفی سەیارەکەت قووپا جوابی دامەوەو گوتی:
- سەیارە چییە بۆ خۆشم بەقوربانی قەڵادزێ بم.

هەستتت دەکرد ئەم خەڵکە ئەم شارەی نەك هەرخۆشدەوێت بەڵکو دەیپەرستێت. چییە؟ ئەم هەواڵەی راگواستن لەسەر قەڵادزێ نەما لە کوێ بڵابۆوە؟ گوتیان: حەمە چکۆل تەلەفۆنی کردووە بۆ ژاراوە و هەواڵێکی ئاوای بڵاوکردۆتەوە. بۆ دڵنیا بوون لە هەواڵەکە، هەرچی سەیارە هەیە رووی لە ژاراوە کرد بۆ ماڵی حەمە چکۆل. تا درەنگانی شەو شایی و رەشبەڵەك بەردەوام بوو. لای رژێم ئەمە بە خراپ لێکدرایەوە، نەکا ئەم شایی و خۆشی دەربڕینە هەڵگەڕێتەوە و ببێت بە راپەڕین و خۆپیشاندان. بۆیە بە هێز بڵاوەیان بە خەڵك و بە سەیارەکان کرد. هەرچەندە زۆر لە گەنجەکان چەند وێنەیەکی صدام حسین یان پێ بوو کە گوایە بڕیارێکی لە بەرژەوەندی ئێمە دەرکردووە. نەفەرێکیان لە گەنجەکان بە ناوی **بەهمەن رەحمان سدیق** گرت و بردیان بۆ دائیرەی ئەمن. ئەم

هەواڵەش ڕۆژێکی پێ ژیاین و ئێوارە هیچ ئەنجامێکی نەبوو دیسان خەڵکەکە دۆشداما و خەم دایگرتەوە.

ڕۆژی ١٢ی نیسان کاتژمێر ١١ی پێش نیوەڕۆ، مەلا دەلگەیی لە بەغدا گیرا. سەیارەیەکی جێب قیادەی عەسکەری دەچێ بۆ ئوتێل و رائیدێکی عەسکەری چەند جوندیەك سواری دەکەن و دەیبەن. ئەو شاندەی لەگەڵ مەلا دەلگەیی بوون، ترسیان لێ نیشتبوو کە بۆچی چوون و چیان لێ بەسەر هات. رژێم وای لێکدا بۆوە کە مەلا دەلگەیی دەستی لە دەربڕینی نارەزایەتی ڕۆژی پێشتری قەڵادزێ داهەبووە.

ڕۆژی ١٤ی نیسان بوو بە دەنگۆ گوایە پارێزگاری سلێمانی **شێخ جەعفەر** و **عەلی حەسەن مەجید** نەقڵ بوون، دڵمان پێ خۆش بوو. پێمان وا بوو ئەگەر تاوانبارێك نەقل بێت، کاری ئێمە بەرەو چارەسەری دەڕوات و پیاو چاکێك لە شوێنی دادەنێن.

ڕۆژی **١٢ نیسان ٨ رەمەزان** دوای **٣** کاتژمێر هەواڵی گرتنی مەلا دەلگەیم بیست، من چووم بۆ ماڵی **سمایلی حاجی قادر** و بە کاك حەمیدی کوڕی کاك سمایلم گوت:

- تەلەفۆن بکە بۆ باوکت بزانم راستە مامۆستا گیراوە؟

کاك حەمید تەلەفۆنی بۆ باوکی کرد، کاك سمایل گوتی:

- درۆیە، ئەم قسەیە ئەسڵ و ئەساسی نیە. وا لەسەر بەرماڵ دانیشتووە خەریکی تەراویح کردنە. گوتم:
- کاك حەمید باوەڕناکەم، باوکت لەبەر ئێمە وا دەڵێ. بۆ ئەوەی خەڵك هیچ نەکات...

لە راستیدا ئەو وەفدەی لەگەڵ مامۆستا بوون، جگە لەوەی لە گرتنی خۆشیان دەترسان، لەوەش دەترسان گەنجەکان بە گرتنی مامۆستا بزانن و لە قەڵادزێ ئاژاوە و کێشە بنێنەوە.

تا گەیشتە ئەوەی لە ڕۆژی **٢٢** ی نیسان ئیزاعەی لەندەن باسی ئەو وەفدەی خەڵکی پشدەری کرد و، سەرۆك شاندەکە کە مەلا دەرگەڵەیی بوو، بە **رجل دینی محنك** ناوی برد و رایگەیاند کە گیراوە.

چەند کەسی خەڵکی پشدەریش لەسەر ئەو ئیزاعەیە قسەیان لە سەر ئەو بابەتە کرد. ئەمەش هەمووی دەرئەنجامی هەوڵ و تێکۆشانی خەڵکی پشدەر بوو کە هەوڵیاندا لە بەرامبەر دەنگی زوڵم و زۆرداری رژێم بەرامبەر بە ناوچەکە، دەنگیان بگاتە جیهان. لە راستیدا خەڵکی قەڵادزێ لە هەموو لایەکەوە هەوڵیان دەدا، قەڵادزێ لە شاڵاوی راگواستن بپارێزن. بەڵام ئەمانە هیچی پلانەکەی رژێمی هەڵنەوەشاندەوە. رۆژی (٢٣ نیسان) لیژنەکە لە ناو شاری قەڵادزێ کەوتە دابەشکردنی کارتی راگواستن. خەڵك بە ناچاری زۆر ئاسایی وەری گرت. رۆژی (٢٦ ی نیسان- ٢١ی رەمەزان) هەردوو کار بەدەستی رژێم **عەلی حەسن عامری** کە جیگای **علی حسن مجیدی** گرتبۆوە لەگەڵ **شێخ جەعفەر** هات بۆڕانیە و بێتواتە. چەند مەلا و پیاوماقولێك چون بۆ لای و لێی پاڕابونەوە کە ئەمساڵ وازمان لێبهێنن رامانئەگوێزن. مەلا محەمەدامین: بۆی گێڕامەوە گوتی دیار بوو علی حسن عامری بەزەیی پێدادەهاتین بەڵام دەسەڵاتی نەبوو. گوتی: وەڵڵا کاکە بەدەست من نییە بە دەست سید رەئیسە. خەڵك زۆر پێی ناخۆش بوو کە ئەوانە نەهاتبوون بۆ قەڵادزێ.

ئەوە ناوی هە ندێك لەو بەڕێزانەیە کە چوون بۆ لای ئەو دوو کاربەدەستە:

- مەلا محەمەد ئەمینی مام قاسمە
- مەلا سەید ئەحمەد
- مەلا برایمی حەداد
- مەلا برایمی دێگە
- حاجی مەلا مینە
- دێوانەی دێگە
- چەند کەسی تریش

ڕۆژی (٢٧ی نیسان) وەفدی پیاوماقووڵانی قەڵادزێ لە بەغداوە بە نائومێدی و دڵ پڕ لە غەم گەڕانەوە. (صدام حسین) یان نەبینی بوو و هیچیان بۆ نەکرا بوو. تاك تاك و جووت خۆیان کرد بە شاردا. لەگەڵ گەڕانەوەیان بۆ قەڵادزێ ئەم پێنج کەسەی

خوارەوە کۆبونەوەیەکی بە پەلەیان لە ماڵێ سمایلی حاجی قادر ئەنجامدا. راوێژیان لەسەر ئەوە کرد کە (٣٠٠) سێسەت کەس پڕچەك بکەن و بە سرکردایەتی مەحمودی حاجی حەمە رەش و مەمەندی سەلیماغا، بیان نێرن بۆ شاخی **کوڕیس** تا دژی رژێم چالاکی ئەنجامبدەن و، رژێم ناچار بکەن واز لەراگواستنی قەڵادزە بهێنی. ئەم بیرۆکەیەش سەری نەگرت. باسی ئەویان کردبوو داوا لە حزبەکان بکەن بەچەك یارمەتیان بدەن، بەڵام بەم دەم ودەستە نەیاندەتوانی ئەم چەك و پارەو خەڵکە کۆبکەنەوە. بەڕێزانی بەشدار لە کۆبوونەوەکە ئەمانە بوون:

- مەحمودی حاجی حەمەرەش
- حەمەی هەباساغا / چۆمخڕکە
- حەمەی کانەبیاغا
- سمایلی حاجی قادر
- شێخ حوسێنی بنەوشان

دواتر جارێکی تر لە رۆژی (٢٩ی نیسان) سمایلی حاجی قادر لەگەڵ مەحمودی حاجی حەمەڕەش چوون بۆ بەغدا تا واستەیەك بدۆزنەوە ملادەڵگەیی بەڕەڵلاٚ بکەن. لەو رووەوە مەحمودی حاجی حەمەڕەش نوسراوێکی جوانی نووسی بوو بۆ سەرۆك کۆمار، بەڵام بێ سوود بوو. ئەوانیش هیچیان بۆ نەکرا و گەڕانەوە.

ڕۆژی (٤ی ئایار) حەمە چکۆل جاشەکانی کۆکردەوە و داوای لێ کردبوون کە خانووەکانیان تێك بدەن، بەڵام جاشەکان کەسیان بە قسەیان نەکردوو ووتیان ئێمە لەگەڵ خەڵکەکەین.

ڕۆژی (٥ی ئایار) عەدنان خیراللە وەزیری دیفاع لە فڕۆکە کەوتە خوارەوە. لە هەموو شارەکانی عێراقدا پرسەیان بۆ دانا. لە قەڵادزێش پرسە دانرا. ریش سپی و پیاو ماقولان هانی خەڵکیان دا بەشداری پرسەکە بکەن. پتر لە (٥٠) پەنجا کەس چوون بۆ سلێمانی و بەغدا، بۆ ئەوەی هەلێکیان بۆ بڕەخسێ بتوانن سەدام ببین. نوسراوێکی جوانیان نووسی بوو دابوویان بە مەلا محەمەدئەمین کە بیدا بە سەددام و قسە بکات. مامۆستا بۆی گێڕامە وەگوتی فرسەتەم بۆ رێکەوت وتەوقەم لەگەڵ سەدام کرد.

پێمگوت ئێمەی وجەهاو عوللەمای دینی ناوچەی پشدەرین هاتووین سەرەخۆ شیت لێ بکەین، ئەم تەکلیف و داوایەشمان هەیە لێمان قبولْ بفەرمووی. گوتی نووسراوە کەی لێوەرنەگرتم، گوتی بیدە بە سید وەزیر. مامۆستا مەلا **محەمەد ئەمین** گوتی وەزیر لەولاوە وەستا بووپێشوازی خەڵکی دەکرد. ووتی نووسراوەکەم دایە دەست وەزیر ە بەرێزیوە لێی وەرگرتین. لەوەیش زۆر پارامەوە کەلەمبارەوە هاوکاریمان بکات.

ئەو خەڵك هەژار و بێدەسەلاتە پێان وابوو بە بەشدارکرن لە پرسە و هەڵبژارن، ئەم رژێمە دڕندە و نەبیسە، نیازی گلاوی خۆی بەرامبەر ناوچەکە دەگۆڕی و واز لە راگواستن دەهێنێ. لە ٧ی مانگ **عبدالجبار شنشل** بەپەلە کرا بە وەزیری دیفاع. ڕۆژی (١٨ی ئایار) سەرۆك جاشەکان بانگکران بۆ فیرقەی چوارقوڕنە و پێیان گوتبوون:

ـ بڕۆن خۆتان حازر بکەن بۆ بارکردن.

گوتیان هەموویان هەڵویستیان باش بوو، هەندێکیان قسەی باشیان کرد بوو تەنها گلەییان لە دوو سەرۆك جاش هەبوو گوایە بێ هەڵویست ببوون.

ڕۆژی **٢٠ی ئایار** رژێمی عێراق خێزانێکی عەرەبی زۆری بە خەتی سونێ دا دەرکرد بۆ ئێران، دەیانگوت ئەمانە خێزانی ئەو ئەو ئەفسەرانەن کە لە ئێران ئەسیر بوون و ناگەڕێنەوە بۆ عێراق.

رۆژی ٢٩ی ئایار ـ ٢٤ی شوال **سیروان جاف** پارێزگاری سلێمانی و **شێخ جەعفەر** و **قائید فیرقە** هاتن بۆ قەلادزێ و، داوایان لە خەڵك کرد خۆیان بۆ راگواستن ئامادە بکەن. لە نیوە شەوی (٣٠/٢٩ ی ئایار دەوری ئۆردوگای **توەسووران** بە جاش و عەسکەرو دەبابە گیرا و، بەیانی دەستیان کرد بە بارکردن.

کە کارت دابەشکردنیش دەستی پێ کرد، گەنجی قەلادزێ هەر وازیان نەهێنا. رژێم داوای دەکرد خۆتان ئامادە بکەن خانووەکان تێکبدەن تا رابگوازرێن. کەچی گەنجەکان نەیاندەهێشت وورەی خەڵك بڕوخێ و رێگەیان نەدەدا کەس خانووەکەی هەڵوەشێنێ یا کەل ە پەل بار بکات. دەنگی یەك چەکوچ بە مەبەستی دەرهێنانی دەرگا و پەنجەرە، لە هەر ماڵێك بهاتایە، نیوەشەویش بوایە گەنجەکان دەگەیشتنە

سەری و سەرکۆنەیان دەکرد. لە ترسی گەنجەکان کەس نەیدەوێرا بۆ سووك کردنی باری خۆشی هیچ شتێك بار بکات،.

مامۆستایەکی ئامادەیی بە ناوی **مامۆستا عەدنان** برادەری **(مامۆستا بایز)** بوو زۆر دەمێك بوو داوای نەقلێ کرد بوو بۆ سلێمانی. لەم ئان و ساتەدا موافەقەی نەقلێ بۆ هاتەوە. پیکابی برد و دەستی کرد بە ماڵ بارکردن. گەنجەکان گەیشتنە سەری وداوایان لێکرد ماڵ بار نەکات چونکە خەڵك نازانێ نەقلْ بووە، وا دەزانن باردەکا و وورەیان دەڕوخێ. ئەویش زۆر پیاوانە وازی لە بارکردن هێنا و گوتی:

ـ خۆم لەم خەڵکە جیا ناکەمەوە، چارەنووسی منیش وەك ئەو خەڵکە. بەراستی ئەم هەڵویستەی جێگای رێز و ستایش بوو.

بەم شێوەیە دانیشتوانی قەلادزێ زۆر خۆڕاگر بوون تا دڵنیا نەبوون کە کار لەکار ترازاوە و تازە هیچ ناکرێت، نەشتیان ماڵیان بارکرد نە خانوویان هەڵوەشاند.

ڕۆژی ٦ی حوزەیران بارکردن گەیشتە شارۆچکەی سەنگەسەر. لە ٧ی حوزەیران بە یەکجاری وورەی خەڵکی پشدەر رووخا. تا ئەوساتەش خەڵکی پشدەرهیوا و ئومێدیا لەدەس نەدا...

ئەو رۆژە ورەی خەڵك بە یەکجاری رووخا. خە ڵك هەمووی دەستیکرد بە خانوو رووخاندنوو ماڵ بار کردن. ئینجا خەڵکەکە کەوتنە گلەیی و گازندە لە گەنجەکان. گوایە خەتای ئەوان بووە نەیانهێشتووە باری خۆیان سووك بکەن. بەراستی دەرفەت زۆر کەم مابوو، هەندێ کەس بەباشی فریای خانوو تێکدان و ماڵ بارکردن نەکەوتن. خەڵکێکی ئەوتۆ لەناو شار نەمابۆوە تا بتوانن لە ماڵ بارکردندا هاوکاری یەکتری بکەن. شەوانە هەموومان لە کاولە خانووی ماڵێکدا لە دەوری چرایەك کۆدەبووینەوە. چونکە ئاو و کارەبا نەبوو. حکومەت هەر زوو دایرە و فەرمانگەکانی خۆی گواستبۆوە. دائیرەی ئاو وکارەبای تێکدا و بە کاربۆن ستوونەکانی تۆڕی کارەبای بڕیەوە.

رۆژی ٩ی حوزەیران، **مەلا حوسێن** ئەخیر نوێژی هەینی لە جیاتی مەلا دەڵگەیی بۆ ئەو کەسانەی لە ناوشار مابوون، ئەنجامدا. بەرێزیان هۆنراوەیەکی زۆر دلنشین و

نیشتیمانپەروەریی خوێندەوە. بە هۆنراوە ماڵئاوایی لە خاکی پشدەر و گۆڕستانەکەی کرد. خەڵکی خستە گریان.

هەر ماڵێك باری دەکرد، یەکسەر عەسکەریە بە بلدۆزەر دەکەوتە سەری و دەیانڕوخاند. هەر خانوویەك سەخت بوایە ئەوا بە (TNT) دەیان تەقاندەوە. لەولاشەوە پۆلێك کرێکاری میسری بە غازی کاربۆن ستوونی کارەبا و تەلەفۆنیان دەبڕیەوە. دیمەنێکی تابلۆیی ناخۆش و دڵتەزێن بوو.

ڕۆژی **٢٢**ی حوزەیران ڕائیدێکی عەسکەری لەگەڵ چەند سەربازێك، تەکسی قادر سەعید یان بە سۆخرە گرتبوو، کۆڵان بەکۆڵان دەگەڕان، دەیانگوت بڕۆن لێرە مەمێنن دەنا دەگیرێن. تا ئەو سەروبەندە بە دەگمەن خەڵك لەناو شار مابوو.

ڕۆژی **٢٦**ی حوزەیران بە ساڵڕۆژی ڕاگواستنی پشدەر دادەنرێت. لەم ڕۆژەدا دەروازەی پشدەر لە سەیتەرەی پشدەردا داخرا. هەر کەسێك بینرابا دەگیرا و ئەنفال دەکرا. پشدەر بووە ناوچەیەکی قەدەغە کراو (محەڕەمە). فڕۆکە جەنگی و هەلیکۆپتەر بە ئاسمانی ناوچەکەدا دەگەڕان. ئەومالانەی وولاغی باریان هەبوو و نەیانتوانی بوو لەگەڵ خۆیان بیبەن، بە ناچاری بەڕەڵڵای کردبوون. ڕژێم زۆر دڕندانە بە فڕۆکە کەوتە سەریان و هەموویانی کوشت. تەنانەت ڕوحمی بەو ئاژەڵە بەستەزمانانەش نەکرد.

برادەرێك کە لە یەکێك لە ڕەبییەکانی پشدەر سەرباز بوو، بە دەروونێکی پڕ لە کوڵی گریان، شتێکی زۆر سەیری بۆ گێڕامەوە، سوێندی خواردگوتی:

ـ پتر لە (٥٠) پەنجا سەگ و پشیلەم بینی کە دوو ئاژەڵی دژ بەیەك و نەگونجاون، بە یەکەوە لەمبەرو ئەوبەری جادەی قیر شوێن پێی خەڵکەکەیان هەڵگرتبو و بەرەو ڕانیە دەهاتن.

ڕۆژی **٢٨**ی تەمووز کاری خانوو تێکدان کۆتایی هات. ئەو کەتیبە عەسکەریەی هاتبوو بۆ تێکدانی خانووەکان، قەڵادزێی بەجێ هێشتنز و گەڕایەوە ڕانیە. بەڵام دوای، شەش ڕۆژ من ئەوکاتە لە ڕانیە بووم، هەمان کەتیبە گەڕایەوە بۆ قەڵادزێ و کەوتەوە تێکدانی قەڵادزێ. گوایە عەلی حەسەن مەجید بە فڕۆکە بە سەر قەڵادزێدا گەڕاوە، تێکدانەکەی بە دڵی نەبووە و فەرمانی داوە بگەڕێنەوە تەواو وێرانی بکەن.

دوای تێکدان ڕژێم ژێر سەقفە رووخاوەکانی پڕ کرد بوو لە مین، تا شەوانە پێشمەرگە خۆیان لەو کاولە خانووانەدا نەشارنەوە.دوای ڕاپەڕین خەڵك مینە چێنراوەکانی هەڵگرتەوە.

ڕژێم دوای ڕاگواستنی پشدەر، ڕژێم **مەلا دەڵگەیی** سواری سەیارەیەکی عەسکەری دەکا و بە سووکایەتی پێکردن بەناو قەڵادزێی کاولکراودا دەیگێڕێ. مزگەوتەکەیان نیشان دابوو، گوتبوویان ئەوە شارەکەتە و ئەوەش مزگەوتەکەتە و جارێکی تر ڕێگر نەبی لە بەردەم جێبەجێکردنی بڕیاری ئێمە.

بەرنامەی ڕژێم بۆ ڕاگواستن زۆر لەوە بەرفراوانتر بوو بەڵام هەنگاو بە هەنگا و درێژخایەن بوو. دوای ئەو هەموو هەوڵ و تێکۆشانەی بێ ئاکام مایەوە، زۆربەی شار باری کرد. لەو کات و ساتەدا هەواڵێکی خۆش هات. وتیان بروسکە کراوە تەعویزمان دەدەنێ. بۆ هەر خانویەك کە تاپۆی هەبێ ١٠٠٠٠ دە هەزار دینار و بۆ هەردوکانێکی تاپۆکراویش ٥٠٠ پێنسەت دینار. ئەم هەواڵەش مایەی خۆشحاڵی بوو. چونکە نیوەی خەڵکەکە بێ پارەی بوون.

حەزدەکەم لێرەدا شتێك بخەمە ڕوو: ساڵی **١٩٨٨** کارگەیەکی بلۆکم لە **وەستاکەریم** و **مەولودی رەسوڵ پالاخی** کۆیە کڕی. دوایی **عەلی حاجی حەمدە** و **عەبدولا خەسرەوی** ڕانیە بوون بەشەریکم. لەبەر ئەوەی حکومەت بۆ قەڵادزە موافەقەتی نەکرد، چووین لە ڕانیە دایبمەزرێنین. شارەوانی ڕانیە لە پشت قاعە کانی کارگەی شەکرەکە، ٤٠٠٠ چوار هەزار مەتر زەوی نیشان داین و کتابیان بۆ کردین بۆ شارەوانی سلێمانی، لە سلێمانیش کتابیان بۆ کردین بۆ بەغدا. من وکاك عەلی و کاك عەبدولا خەسرەو بە سەیارەی کاك عەبدولا ڕۆیشتین بۆ بەغدا. خاڵە عەبە لە ڕێگا ئەوەندە قسەی خۆشی بۆکردین نەمانزانی چۆن ئەم ڕێگە دوورەمان بڕی. چووین دائیرەکەمان دوزییەوە نووسرابوو: هيئة تخطيط العمراني/ قسم تخطيط المدن. سەفاو مەروامان بە کتابەکە کرد تا گەیشتە لای مدیر. دوای ماوەیەك کتابەکە دەرچوو بە دەست فەراشەکەوە بوو، لێمان وەرگرت بە عەرەبی نووسرا بوو: **رفض الطلب بموجب قرار وزارة الدفاع — سري للغاية**

— **قصبة رانية. داخل شريط حدودي.** ئەگەر هەڵەنەبوبم و لە بیرم بێت وابزانم ژمارەی قەرارەکە ٤٧١٣ بوو. کە خوێندمانەوە زۆر تێکچووین. کتابەکە لەسەری نووسرابوو (تحفظ— واتە هەڵبگیرێ) بەڵام فەراشەکە نەیدەزانی چی لێ نووسراوە. کە کتابەکەمان وەرمانگرتەوە گورج دابەزین و چووینەوە بۆ ئوتێل. خۆمان کۆکردەوە و یەکسەر گەڕاینەوە. خاڵە عەبە بە درێژایی ڕێگا خەم دایگرتبوو و ئەو زەوقەی پێشووی نەما. ناو بە ناو جنێوی دەداو لەبەر خۆیەوە دەیگوت ئای لەم گەوایانە نیازیان چەند خراپە.

دوایی لە سلیمانی بە ناچاری، بە زەرەرێکی زۆر فرۆشتمان بە علی بۆسکانی. ئەمە مانای ئەوەیە، ئەگەر ئەو ڕژێمە بمابا، شاری ڕانیەشی بە مەردی ئێمە دەبرد. سەیرتر ئەوەیە: حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ساڵی ٢٠٠٣، نوسراوی بۆ عومەری کوڕی عەبە خەسرەو نارد بوو بچێت زەریبەی ئەم کارگەیە بدات. ئەویش هاتە لای من، گوتم ئێمە بە شێوەی یاسایی فرۆشتومانە، جگەلەوە ڕێگەیان نەداوە دایبنێین. ئەوانیش کاك عومەریان زۆر ماندو کرد تا وازیان لێ هێنا. عەبدوڵڵا خەسرەو پیاوێکی تابلێی سەخی، دڵ فراوان و نیشتمان پەروەرێکی بێ وێنە بوو. هەزار ڕەحمەتی لێ بێت، بە ڕای من نمونەی پیاوی ئاوا کەمن...

دوای ئەوەی عێراق کوێتی گرت و سزای ئابوری خرایە سەر، ڕژێم بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشە ئابوریەی تووشی ببوو، داوای لە جوتیارەکانی ئۆردوگا زۆرەملێکان کرد، بچن زەویەکانیان بکێڵن و بیکەن بە دەغڵ و دان. ئەو جوتیارانەی زەویشیان نەبوو، بەناوی زەوی کێڵانەوە دەچوون ناوچەکانی خۆیان جارێکی تر ببیننەوە. دروێنەوەی ئەم دەغڵ و دانە کەوتە ناو ڕۆژەکانی ڕاپەڕین. ڕژێمی عێراق دەسەڵاتی بەسەر کوردستاندا نەما. هەرچی کوڕو کچی قەڵادزێ هەبوو لە ئۆردوگا زۆرەملێکان، کاسێتی گۆرانی **شاکارەکەی خۆمی** مامۆستا مەزهەری خالقی یان لێدەدا کە دەڵێ:

دوژمن پێی خۆش بێت یا پێی ناخۆش بێت
دەگەڕێمەوە وڵاتەکەی خۆم

چارەنووسی پشدەریەکان دوای ڕاگواستن

بەم شێوەیەی باسکرا پشدەر ڕاگوێزرا. بەڵام با بزانین بۆ کوێ یان بارکردین؟ لە ڕاستیدا هەر کوێیەکت داواکردبا، سلێمانی یا هەولێر بە ئارەزووی خۆت بوو. زۆربەی خەڵکی قەڵادزێ ناوی خۆیان بۆ پارێزگای هەولێر نووسی. بەداخەوە ئەوکاتە ناووناتۆرەی خراپ بڵاودەکرایەوە، کە وتەی دەمی کەسانی نەفام و خۆرکەی ناودڵی کورد بوون.

چەند ماڵێك نەبێت، تێکرای دانیشتوانی پشدەر خۆی بۆ هەولێر نووسی. دواییش پەشیمان بوونەوە بۆ سلێمانی، چونکە بۆ ئێمەی پشدەری، سلێمانی لە هەموو ڕوویەکەوە باشتر بوو. سروشتی ناوچەکە خۆشتر و ئیدارەی حکومی و خەڵکەکەی زۆر ڕێزیان لێ دەگرتین. دەیانزانی خەڵکی پشدەر چەند خۆڕاگر بوون و هەوڵیانداوە ڕانەگوێزرێن.

بە سەر پارێزگای هەولێر و سلێمانی دا دابەش کراین. لە سلێمانی کراین بە سێ ئۆردووگای نزیك یەکتری:

- مدینە صدام ١. واتە بازیانی یەك
- مدینە صدام ٢. واتە بازیانی دوو
- باینجانە.

بەداخەوە ئاغاو جووتیار لەوێش ڕەنگی دایەوە. هەردوو لا، بێ ئەوەی هیچ لە گۆڕێ مابێ و کەس خاوەنی یەك مەتر زەوی بێت، خۆیان لەیەك جیا کردەوە. هەمووی وەك یەك ٢٠٠م زەویان پێدابوون. جووتیارەکان خۆیان بۆ **مدینە صدام ١** نوسی و ئاغاکان بۆو لەگەڵ چەند ماڵە قەڵادزێیەکی تر بۆ **مدینەصدام ٢**. ڕژێم تۆوی کینە و دووبەرەکی لە نێوان خەڵکدا دەچاند. بۆیە ئەم دووبەرەیە لە

ئۆردوگاش یەکتریان خۆش نەدەویست و دژایەتی یەکتریان دەکرد. بەشەکەی تری خەڵکیش خۆی بۆ هەولێر نووسی. لەوێش بەسەر **٥ پێنج ئۆردوگا** دا، دابەش کران. بە گشتی خەڵکی دەڤەری پشدەر بە سەر ٨ هەشت ئۆردوگادا دابەشکران. لە هەولێر ئۆردوگاکان بریتی بوون لە:

- ئۆردوگای خەبات.
- ئۆردوگای کەورگۆسك.
- ئۆردوگای جەدیدە
- ئۆرددوگای تۆپزاوا.
- ئۆردوگای دارەتوو.

ئەو خەڵکەی کەوتە هەولێر، لە ناو پەرێزەگەمان بێ خانوو و بێ نوا بێ ئاو وکارەبا فرێدرابوون. بە قرچەی گەرمای هاوین، تەپوتۆز و بای خۆڵاوی، چەند منداڵ و پەککەوتە شەهیدبوون. لەلایەکی تر ڕاو ڕاوێنی پیاوانی ڕژێم بۆ بە سەرباز گرتنی گەنجەکان و بەساڵاچوان بۆ جەیشی شەعبی بەردەوام بوو. ئەوماڵانەی بەر ئۆردوگاکانی سلێمانی کەوتبوون لە ناو قوڕقاڵ و دێبەرە تەماتەی خەڵکی هەژاردا فڕێدرابوون. خەڵکی ئەو ناوچانەی ئوردوگاکانیان لێدامەزراند بوو، هەموویان زەرەرمەندبوون و بەرهەمی کشتوکاڵیان هەمووی فەوتا. لەبەر ئەوە خەڵکی گوندەکانی ناوچەی بازیان کە زەویەکانیان بەر ئەو ئۆردوگایانە کەوتبوو، خۆشیان نەدەویستین. تا تێکەڵاویمان پەیدا کرد و لەگەڵ یەکتری ئاشنا بووین، هەر دەیانگوت جاشە پشدەریەکان بۆ سوتاندنی گوندەکانی ئێمە پێش ڕژێم کەوتوون...

سەرەڕای ئەم ناخۆشیانەی خەڵکەکە تێی کەوتبوو، هەرچی گەنج بوو کردیانن بە سەرباز، ڕێگەی ڕاکردنمان نەما بوو وەك پشدەر بۆمان نەدەلوا. پیاوانی ڕژێم بە ماڵاندا دەگەڕان بەساڵاچوەکانیشیان دەگرت و دەیانکردن بە جیش شعبی. ئەگەر هیچ نەبوایە گێچەڵیان پێ دەکردن تا پارە بدە بۆ ڕزگار کردنی خۆیان و نەکرێن بە جیش شعبی. زەلام هەبوو چەند جار خۆی بە پارە کڕیبۆوە.

زۆربەی بەساڵاچوان، لە ترسی مەفرەزەی ئەمن و جیش شعبی بە مانگ نەیاندەوێرا لە ماڵ بێنە دەرەوە، چونکە یەکسەر جلی جیش شعبی و چەکیان دەدانێ بێ مووچە و خواردن، دەیان بردن بۆ بەرەی شەڕی کوێت. لەوێش لە ڕۆژانی کۆتایی شەڕدا، لە جیاتی هەموو خواردنێك تەنیا یەك پەرداخ ئاردیان دابوونێ پێی بژین. ژیانی ئۆردوگاش دیار بوو. سەرەڕای ئەم هەموو ناخۆشیانە و غوربەتی و دووری لە زێدی خۆیان دەبێ ژیانی ئەم خەڵکە لەو چۆڵەوانییە چۆن بووبێت؟!.

قەڵادزێییەکان زۆربەیان لەسەر ئارەزووی خۆیان کەوتنە ئۆردوگای **خەبات**. شوێنەکەیان تا رادەیەك باشتر بوو، چونکە ئوردووگاکەیان لە کەناری **زێی گەورە** بوو. ژیانێکیان بەم رووبارەوە بوو. ژیانی ڕۆژانەی گەنجان تەنیا سەر رووبار بوو. چەند لاوێکی قەڵادزێی لە رووبارەکەدا خنکان. بۆ کۆنترۆڵکردنی، ئەم شوێنە بۆ رژێم باش بوو. لایەکیان ئاوەکە بوو، لە سەرووی رووبارەکەش **عەشیرەتی هەرکی** لێ بوو کە هەموویان چەکدار بوون. لایەکەی تر خەڵکی **دیبەگە** بوون، ئەوانیش لەسەر جادەی گشتی هەولێر موسڵ بوون و بە ئاسانی لە لایەن رژێمەوە کۆنترۆڵ دەکرا. دیار بوو ئەم شوێنە پێشتر بۆ دانانی ئۆردوگا بە باشی دراسە کراوە.

ئەوەی جێگای شانازییە، لەوێش خەڵکی قەڵادزێ زۆر باش پشتی یەکتریان گرتبوو. وەك برا پشتیوانی یەکتریان دەکرد. خەڵکی تر خۆی لێ دەپاراستن، تەنانەت جاشە چەکدارەکانی ناو عەشیرەتەکانی ئەو ناوەش نەیاندەوێرا زوڵمیان لێبکەن. دەیانزانی دەست دەکەنەوە و لە کەس قبوڵ ناکەن. لە مانگی ٥ی ١٩٩٠ لە ئۆردوگای دارەتوو مەفرەرەزەیەکی طواریء و جەیشی شەعبی چوو بوون بۆ گرتنی خەڵك. سەرەتا چووبوونە ناو کەرکوکیەکان. خەڵکیان زۆر ئازار دابوو کەس متەقی نەکردبوو. بەو هەوایەش هاتبوونە ناو قەڵادزەییەکان. بەڵام خەڵك لێیان رادەپەرن، دوای تێهەڵدانێکی باش چەکیان کردبوون و چەکیان دەکەن. ڕۆژی دوایی کەرکووکیەکان بە مەفرەزەکەیان گوتبوو ئەوەی لێرە دەیکەن ئەگەر پیاون لەناو قەڵادزەییەکان بیکەن.

من ماڵم لە سلێمانیە بوو کاتی شەڕی کوێت بە سەڵتی هاتم بۆ بازیانی ٢. ڕۆژانە دەماندیت جەیشی عێراقی لە راست هێزی ئاسمانی هاوپەیمانان چەند زەلیل و بێ دەسەڵات بووە. فروکەی هاو پەیمانان ڕۆژی چەند جار بۆردومانی ناو عێراقیان دەکرد. کە فرۆکەی هاوپەیمان لە ئاسمان نەدەمان، فرۆکەی عێراقی زۆر بەنزمی بەسەر دۆڵی بازیاندا بەرەو ئێران رایان دەکرد. خەڵکی دۆڵی بازیان دەیانکرد بە هەراو گاڵتەجاڕی. رژێمی عێراق لە هەموو روویەکەوە بەرامبەر هیزی هاوپەیمانان زۆر لاواز و زەلیل بوو. بەبۆچوونی هەموو کەس دەزانرا بەگژداچوونەوەی رژێم و راپەڕین روودەدات. ئیزگەکانی شۆرشیش داوایان لە خەڵکەکە دەکرد، خۆیان رێك بخەن، ناکۆکییەکانیان بنەبڕ بکەن، شانەی چەکداری دروست بکەن وخۆیان ئامادە بکەن بۆ راپەڕین. لە هەموو روویەکەوە زەمینە لەبار ببوو. کەس نەبوو لەکوردستان بە کەڵپی رژێمی بەعس زامدار نەبووبێ، لەوانە خەڵکی ناوچەی پشدەر. پشدەر وەك زۆربەی ناوچەکانی تری کوردستان، ئەوەندە ئازار و ئەشکەنجەی لە دەست ئەو رژێمە زۆردارە چێشتبوو، ئەوەندە زوڵم و ستەمی لێکرابوو، ڕۆژژمێری دەکرد تا هەلی بۆ رێکبکەوێ تۆڵەی خۆی لەم رژێمە بکاتەوە. زەمینەی راپەڕین بەتەواوی رەخسا بوو. من و کاك **ئەیووبی سۆفی عەولا** کە ئێستا کارگێڕی مەڵبەندی (٢٤)ە، لەگەڵ کاك **مەمەندی بایزاغا** کە ئێستا حاکمە لەئەنجوومەنی وەزیران، دانیشتنێکمان لە ماڵی بەختیاری برام کۆبووینەوە تا بۆکاتی گونجاو خۆمان ئامادە بکەین. ڕۆژانە ئاگامان لە یەکتر بوو، بڕوامان وابوو کاتی راپەڕین هاتووە. کە هێرشی **گەردەلولی بیابان** لە کوێتەوە دەستیپێکرد، سوپای عیراقی ئەوەی مابوو بەپرتاو بۆ خۆ دەرباز کردن بەرەو ناو خاکی عێراق رای دەکرد. هەر ئەو سوپایەی لە کوێت رایکردبوو بینیمان چۆن لە داخان لە بەصرا وێنەی صەدامی دایە بەر تۆپی تانك و، چۆن خەڵکی باشووری عێڕاق راپەڕین و دەستیان بەسەر تێکڕای دام و دەزگاکانی رژێم داگرت و، هەر بەعسییەکی تاوانبار کەوتە بەردەستیان کوشتیان. تا دەهات زەمینە بۆ راپەڕین لەبارتر دەبوو. پیاوانی رژێمیشی بێ ئومێد ببوون و ورەیان بەردابوو. هیوایان بە

مانەوەی رژێم نەمابوو. بۆیە دەیانویست جارێکی تر بگەڕێنەوە ناو ئەو خەڵکەی نەفرەتی لێدەکردن. لەبەر ئەوە دەمانتوانی بەراشکاوی قسەیان لەگەڵ بکەین.

رۆژی ٣/٤ کاک ئەیوبی سۆفی عەبدوڵا لە هەولێر بوو، کە گەڕایەوە بازیان بینیم زۆر پەشۆکاوە. گوتی ئەمڕۆ بەیانی لە ئۆردوگای خەبات راپەرینێکی خوێناوی بووە. قەڵادزەیەکان راپەڕیون و **٢** کەسیان لێ شەهید بووە. یەکیان قەڵادزەییە بەناوی **بەختیار هورێوەیی** و ئەویتریان دیبەگەییە. گوتی بارودۆخەکە زۆر خراپ تێکچووە. خەڵکەکە هەمووی دامەزراوە بۆ شەر. برایمی کانەبی باڵوڵ ئاغا، عەمباری چەکی شکاندووە و چەکی داوەتە دەست خەڵك و گوتویەتی تازە قەوما. من و کاك ئەیوب و کاك مەمەند بە پەلە کۆبووینەوە تا بریار بدەین چیبکەین. کاك ئەیوب گوتی ئەگەر لێرە شتێك نەکەین، هەموو کەسوکارمان لە خەبات ئەنفال دەکرێن. راوێژمان لە سەرئەوە کرد کە ئایا دەتوانین ئێمەش لێرە راپەرین؟ کاك مەمەند گوتی بەرەئی من جارێ راپەرین بۆئێرە زووە، چونکە شوێنەکەمان زۆرخراپە، لەنێوان دوو پارێزگا داین، لە ژێر دەستی کەرکوکین. گوتی: پێم باشە هەر ئێستا یەکێکمان بچین بۆ رانیە خەڵکێك ببینین بزانین ئامادەباشی خەڵك لەوێ چۆنە؟. رووی تێکردم و گوتی: پێم باشە تۆ بچی. بەیانی زوو بەرەو رانیە وەرێکەوتم. لە گوندی **کانیماران نزیك قوتابخانەکە** گوێم لە تەقوتۆق بوو، بەڵام نەمزانی چیە؟ کە گەیشتمە سەیتەرەی **چوارقورنە**، بینیم سەیتەرەکە نەماوە. دابەزیم بینیم خەڵك بە چەکی **بی. کەی. سی.** بە دار و تایەی سەیارە رێگایان گرتووە. ئینجا دڵنیا بووم راپەڕینە. زۆر دڵم خۆشبوو. لەکاتی گەڕانەوەمدا لە **گردجان** هێزێکی حکومەتم بینی وەستابوو. **قاسماغای** کۆیە، نەقیبێکی عەسکەری و نزیکەی (٥٠) پەنجا جاش و سەربازیان لەگەڵ و زرێپۆشێك و تۆپیکی١٣٠ ملمیان پێ بوو. نەقیبەکە لەسەر پشتی زرێپۆشەکە بە پێوە بە دوور بین سەیری حاجیاوای دەکرد. قاسماغاش لە خوارەوە بە دوور بین دەیراوانی. سەرباز و جاشەکانیش خەریکی تۆپەکە بوون دایاندەمەزراند. من پێم وابوو بەنیازی تۆپ بارانکردنی حاجیاوان. لەکاتی گەڕانەوەمدا سەیتەرەکان

زانیبوویان و پرسیاریان لێدەکردین. ئێمەش بەزیادەوە بۆمان دەگێڕانەوە. دیاربوو زۆر دەترسن. بە پەلە بەرە و بازیان گەڕامەوە. پێش ئەوەی بگەمە **بازیانی دوو**، لە **بازیانی یەك** لامداو چومە ماڵی دێوانەی دێگە و، بارودۆخەکەم زۆر بە زیادەوە بۆ گێڕایەوە. گوتم: لە کۆیە و دوکانیش دەستیپێکردووە. مام دێوانە زۆری پێخۆش بوو. گوتی ئێستا دەڵێی چی؟ گوتم خۆتو وخزمان ئامادە بن. بەیانی زوو ناوی خوای لێدێنین. خوا هەڵناگرێ گوتی هەر لە ئێستاوە بە خۆم و کوڕەکانم و کەسوکارم چیم پێدەسپێرن تابیکەم؟. هەندێك فیشەك و چەند نارنجۆکێکم لێوەرگرت. ئەو رۆژە باران بوو خەڵکەکە زانی بووی راپەرین دەستیی پیۆکردووە،. پۆل پۆ ل لەبن دار و دیواری بەردوکانی ناو بازاڕ وەستابوون. هەر سرکەوکورکەیان بوو کەس نەیدەوێرا بە ئاشکرا قسە بکات. گەڕامەوە بازیانی دوو. پێش ئەوەی بچەمەوە ماڵێ، لە ماڵی کاك مەمەند لامدا. کاك مەمەند لە ماڵەوە نەبوو. کاك خدری برای لە ماڵ بوو. گوتی: چ ئیشێکت پێیەتی؟ گوتم: زۆر بەپەلە و پێویستە ئێستا بیبینم. هەر کە گەیشتمە ماڵەوە و حاکم مەمەند گەیشتە لام. لەگەڵ گەیشتنی حاکم مەمەند ماڵێ باوکم لە سلێمانییەوە هاتن بۆ سەردانم. بەخێرهاتنی دایکم و باوکم کرد و بە جێمهێشتن. لەگەڵ حاکم مەمەند چوومە ژوورە و دەرگام داخست. دایکم زووهەستی کرد. گوتی: رۆڵە ئێمە بۆ لای تۆ هاتووین وەرە لامان دانیشە. گوتم: دایە بڕۆنەوە بۆ سلیمانی بەیانی خۆم دێم بۆ لاتان. دایکم زانی شتێکم لە ژێر سەردایە، چونکە لەسەر من رەزاڵەت و گرتنیان زۆر دیبوو. گوتی تو خوا لێرەش بەگرتنمان مەدە خواڵیت هەڵناگرێ!. بارودۆخەکەم بۆ حاکم مەمەند بە زیادەوە گێڕایەوە، گوتی: ئیوە دەڵێن چی؟ گوتم: بەیانی زوو ناوی خوای لێدێنین. گوتی: زوو نییە؟ گوتم: کاك مەمەند دوادەکەوین گوتی: کاك ئەیووبت دیووە؟ ئەو دەلێ چی؟ گوتم ئەو رازیە و رۆیشتووە ئیشی بۆ بکات. گوتی کەواتە درەنگە با ئیشی بۆ بکەین. کە هەستا گێڕامەوە، گوتم من ترسم لە حوسێنی حەمە سووری هەیە. دەترسم لێمان بدات. گوتم: خزمی خۆتانە پێم باشە بچی بۆلای قسەی لەگەڵ بکەیت. حاکم مەمەند گوتی: مەترسە ئەو لە ئێمە

باشترە، لەمێژە قسەی لەگەڵ کراوە. ئەوە عایدی من بێت. بە راستی من درۆم لەگەڵ کاك مەمەند کرد. کاك ئەیوبم نەدیبوو دواتر چاوم پێی کەوت. لای ئێوارە رۆیشتم چەند کەسێك ببینم و پێیا رابگەیەنم. لە ناو بازاری بازیانی ٢ رووبەڕوو تووشی حوسێنی حەمە سور بووم. نەمتوانی خۆمی لێ لابدەم، لە راستیدا زۆر ترسام. بەڵام من بۆ چوونم هەڵە بوو، وەستا و زۆر بەرێزەوە سڵاوی لێکردم و، بەپێکەنینەوە گوتی ئەمرێك کارێك، نەتگەیەنم؟ تێیگەیشتم کە قسەی لەگەڵ کراوە. بەیانی کاك ئەیووب خەڵکێکی لەگەڵ بوو چوونە سەردامودەزگای ئۆردوگای باینجانە و دەستی باشیان لە پیاوانی رژێم وەشاند. منیش ئەو چەند گەنجەی هەقە ناویان بهێنم چونکە سەرەڕای ئەوەی ئەنجامی راپەڕین بۆکەس ئاشکرا نەببوو زۆر باش بە دەنگمەوە هاتن. ئەوگەنجە بەڕێزانە بریتی بوون لە:

١- ئەردەلان وەستا عەلی
٢- کوڕەکانی حەمە عەسکەر
٣- ئەحمەد سۆفی عەبدوڵا
٤- ئەحمەد محەمەد بابەکر
٥- خدری عەبدوڵای پوور شەمامێ
٦- براکانی خۆم
٧- قادری مام کەریم

نزیکەی(١٥) کەس دەبووین. داوام لە دوو کەسی تریش کرد لەگەڵمانبێن، بەداخەوە نەهاتن، چوونە ژووری ماڵە وە و دەرگایان لەسەرخۆیان داخست. ناویان ناهێنم نەك ئەمڕۆ بەرپرس بن!. بەهەرحاڵ بە وتاف لێدان هاتینە ناو بازاڕ. ئەم ئۆردوگایە هیچ دامودەزگایەکی رژێمی لێنەبوو تا بچینە سەری. خەڵکەکەی ناوبازار گوتیان چی رویداوە؟ گوتمان: چۆن ئاگاتان لێ نییە؟ هەموو کوردستان ئازاد بووە تەنیا ئێمە ماوین. گوتیان ئەی ئێمە چی بکەین گوتم: تەقە بکەن. دوو دەستڕێژیان بە هەوادا کرد. وەك لە بیرم بێ **عەلی ئەحمەد ئاغای رەئیس** و **حاجیاغای بێشیر** بوون

تەقەکەیان کرد. لەگەڵ دەنگی دەسێژەکان، هەرچی چەکی هەبوو هاتن بۆ ناوبازاڕ، وایانزانی شەڕە! بێگومان ئاگادار کرابوونەوە، چوونکە حوسێنی حەمەسورو حاکم مەمەند و حەسەن ئەحمەد ئاغا، ئاگادار بوون. هەموویان کەسوکاری یەکتری بوون. بەڵام لە چ رێگایەکەوە ئاگادار کرابوون نازانم. تەنیا من بە حاکم مەمەندم گوتبوو. خەڵکەکە گوتیان چی بکەین؟ گوتم: با بچین رێگەی کەرکوك بگرین. رێگاکە نزیکەی ٢ کم لە ناو با زاڕ دوور بوو. ئەو خەڵکە هەمووی پێکەوە بە راکردن، بەو باران و رەهێڵەیە روومان کردە سەر جادەی سەرەکی کەرکوك سلێمانی. گروپی نەخۆشخانە هاتنە سەر رێگامان. یەك لەو کارمەندانە عەلی مەلا مەجید بوو. گوتی: ئێمەش لە ئێستاوە لە ئامادەباشی دادەبین، نەك بریندارتان هەبێت. رێگاکە تۆزێك سەرەولێژ بوو. لە سەر رێگای کەرکوك دوور بەدوور خەڵك دیار بوو. پێش ئەوەی بگەینە سەر جادەکە، چەند سەیارەیەك وەستان تا بزانن چی روویداوە و، بەو تۆفان و رێژنەی بارانە ئەم خەلکە بۆ کوێ رادەکەن. کە گەیشتینە سەر جادە، جادەکەمان بە بەرد گرت و داوای هە ویەمان کرد و گوتمان: کێ عەرەب و کێ پیاوی حکومەتە خۆی بناسێنێ. نەفەرەکان زۆریان پێخۆش بوو. دوو پاسی پڕ لە قووتابی وابزانم لە سەفرەی قوتابخانە دەهاتنەوە. لە خۆشیان دەیانەویست دابەزن بە شداری بکەن. پێمان گوتن بەیانی نۆرەی ئێوەیە بتانبینین! ئەوا ئێمە رێگامان گرتووە. لەو کاتەی هەویەمان وەردەگرت. گوتیان جەیش هات رێگەماندا سەیارەکان بڕۆن. سەیارەیەکی عەسکەری دەرکەوت جەماعەت تەقەیان لێکرد، کەچی سەرنشینانی سەیارەکە هیچ بەرگریان لە خۆیان نەکرد. تانکەرێکی پڕ بە نزین بوو، ملازم ئەوەلێك و سەربازێك بوون. دەمانچەیەك و کلاشینکوفێکیان پێبوو. عوسمان داود دەمانچەکەی لە ملازم ئەوەلەکە ستاند و، خدری عەولای شەمامیش پڕی بەتفەنگەکەدا کرد. جاشێکمان لەگەڵ بوو بە ناوی **برایمە چکۆل** زۆر هەوڵی دەدا ملازمەکە بکوژێ. دەیگوت گوناح و شتی وا نازانم، ئەوەی بە **نان بڵی خبز** دەیکوژم. ئێمە نەماندەهێشت و زابتەکەش دەپاڕایە وخۆی دەخستە پشت من. دەیگوت: وەڵڵا مامۆستای ئامادەیی بووم،

کردوویانم بە سەرباز و (٤) مندالّم هەیە، توخوا مەمکوژن. من هەرچۆنێك بوو نەمهێشت بیکوژێ. ئێستاشی لەگەڵ دابێت نازانم چۆن تانکەرە بەنزینەکەیان دزی، تا ئاورمدایەوە نەمابوو. ئەوندە دەزانم دوو کوڕی قەڵادزەیی بوون بە جێیان هێشتین.

ئەوەی دێتەوە بیرم: **رەسوی حەماغای حەساریێ** و **عەلی حەماغای حەساریێ** و **عەلی بابەکری وەسمان ئاغا** و **ئەحمەدی حەمە مەروەیی** رۆڵێکی باشیان هە بوو باش هەڵدەسوڕان. ئێمە لەم ئۆردوگایە ژن و مندالّمان لەگەڵ نەبوو. هاوکات لەگەڵ ئێمەش دانیشتوانی **بازیانی یەك** هاتبوونە سەرجادە و رێگەیان گرتبوو. بەڵام زۆر ئاگامان لە یەکتری نەبوو. کۆپتەر هات هەندێك ساروخی سرەواندە دەورەبەری جادەکە. خەڵکەکەش لە ترسان جادەکەیان بەجێ هێشت. **کەچی حاجی شەریف چەکوانی** بە تفەنگی برنۆ تەقەی لە هیلیکۆپتەرەکە دەکرد. خەڵکەکە زۆر دەترسان، گوێم لێ بوو جنێۆیان پێدەداین. هەندێ کەس لە ترسان ئۆردوگایان بەجێهێشت و چوون بۆ شاخەکەی پشت بازیان.

مرۆڤ دەبێ لە گێڕانەوەی مێژوودا زۆر بە ویژدان بێت. ئیستاشی لەگەڵ دابێت من حوسێن حەمە سورم خۆشنەویستووە و بەپیاوی چاکم نەزانیوە، بەڵام بە راستی دەورێکی زۆر مەردانەی هەبوو، زۆر بەبێ منەتی لە راپەڕیندا دژی رژێم شەڕی دەکرد. ناوبراو لەگەڵ **حەسەنی ئەحمەد ئاغا و حاکم مەمەند** رەبایەکانی دەوروپشت وسەیتەرەکەیان هەموو پێچایەوە. حوسێن حەمەسور دۆشکەیەك و سەیارەیەکی جێب قیادەی داینێ گوتی بۆخۆتان بەکاری بهێنین. سەربازە گیراوەکان فێریان دەکردین چۆن دۆ شکەکە بەکار بهێنین و بۆشیان تاقی کردینەوە. گوێمان لەئیزگەی شۆڕش بوو بانگەوازی بۆ خەڵکی سلێمانی دەکرد تا رابپەڕن. هاواری دەکرد رۆژی ۷ ی مانگ رۆژی زەماوەندە. زەماوەند بکەن. زۆر خۆشحاڵ بووین. لای ئێوارە خەڵکێکی زۆر کۆبووینەوە حوسێن حەمە سوریشمان لەگەڵ بوو. من بە حوسێن حەمە سورم گوت باشە ئەگەر سلێمانی رانەپەڕی، ئێمە لێرە چیبکەین؟ هەمووەمان تیدادەچین. حوسێن گوتی: ئەوە دەلێی چی، خەڵکی سلێمانی لەو رۆژە دەگەڕان. دەیبینی چۆن رادەپەڕن

و چیدەکەن. گوتم ئەوە قسەیە و دەیکەم! ئەگەر نەیانکرد چار چییە؟ وەڵامێکی ئەوەندە سەیرو بێمنەتی دامەوە، گوتی: ئێمەش هەمووەمان وێکڕا پانەوپان خۆمان بە سلێمانیدا دەکەین و بە سەریاندا فەرز دەکەین.

رۆژی **٧**ی مانگ خەڵکی سلێمانی راپەڕین. فڕۆکەی جۆری پلاتۆف بەسەر بازیاندا روی لە سلێمانی کرد تا بە هانای دامودەزگا سەرکووتکەرەکانیەوە بچێ. بەڵام لە دۆڵی بازیان لە هەموو لایەکەوە، تەققەیان لە فڕۆکەکە کرد و ناچاریان کرد بگەڕێتەوە. دوای راپەڕینی سلێمانی من و کاك ئەیوب و **مستەفای عومەر هیرۆیی**، چووین بۆ سلێمانی. سەرەتا چووین بۆ ئەمنە سورەکە. بەلامانەوە زۆر خۆش بوو. وەك داری قەڵاشکەری لاشەی پیاوانی رژێم بە سە ریەکدا کەوتبوون. من لە ناو کوژراوەکاندا، **ملازم جاسم و محەمەد ئەمین عەبۆی**، کۆنە قائیمقام ومدیر ئەمنی قەڵادزێم ناسییەوە. مندالّێکی دەدوانزدە سالّەم بینی کوژرا بوو. دیار بوو کوڕی بەرپرسێك بوو لە ترسان لەگەڵ خۆی برد بوو. زۆر بەزەیم پێداهات، زۆر رووت بوو. بە بەتانیەکی نیوە سووتاو دامپۆش. پیاوێکی بەتەمەن گوتی دیارە بەزەییت پێدادێت؟ گوتم: بەلێ ئەوە مندالّە بێتاوانە هیچی لەسەر نیە. پیاوەکە گوتی راست ئەکەیت مندالّە و بێتاوانە بەڵام بێچوی گورگە، گەورە بوایە هەمووەمانی ئەخوارد!. دوایی چووین بۆ گەڕەکی توی مەلیك بۆ قووتابخانەیەك بەناوی قووتابخانەی عەلی کەمال. هەرچی دانیشتوانی سلیمانی هەیە لەوێ بوو. هەموویان چەکدرا بوون. پۆل پۆل سەربازی دیل کراویان دەهێنا. هەر پۆلێك بە پتر لە٨٠ دیل مەزندە دەکرا. ژوورێکی بچوك لە پێشەوە بوو تێکرا رووەمان تێکرد. ملازم عومەر بە پێوە راوەستابوو. ئۆقرەی لیهەڵگیرابوو، دانەدەنیشت. ئێمەی نەدەناسی، بەڵام دیار بوو کاك ئەیوبی دەناسێ. کاك ئەیوب ئێمەی بە ملازم عومەر ناساندن، خواهەڵناگرێ ئەویش زۆر رێزی لێگرتین. جیهازێك لە ناوپەنجەرەیەکی بچووکی ژوورەکەدا دانرا بوو بەردەوام بروسکەی پێدەکرد. ئەوەی لەوێ بوو هەمووی بە پێوە بوو. ملازم عومەر وەك هەلوك هەڵدەسوڕا دانیشتنی نەبوو پەیتا پەیتا هەوالّی دەدا بە عەدەد جهازەکە وقسەشی

لەگەڵ خەڵکەکە دەکرد. لەو کاتەدا **سالار و شاسواری حەمەی ئاورەحمان ئاغا و سالاری مستەفای مەلا حەکیم** هاتنە ژوورەوە. ملازم عومەر بەوانی ووت کاك نێچیروان بروسکەی کردووە بەیانی دەگات. ملازم عومەر بەکاك ئەیوبی ووت ئیشتان هەبوو کاك ئەیوب. کاك ئەیوب گوتی: ئێمە لە بازیان شوێنەکەمان زۆر خراپە ئەگەر هێزێکت بۆ ناردباین باش بوو. ملازم عمر گوتی هێز کوا؟ برۆن بەمام رۆستەم بلێین. مام رۆستەم لە حەوشەکەدا وەستا بوو، کاك ئەیووب پێی گوت، مام رۆستەم گوتی ئێمە هیچ هێزێکی زیادەمان لانیە زیاد بۆ ئیوەی بنێرین، برۆن خۆتان کردووتانە و خۆشتان بیپارێزن. من گەڕامەوە ناوێکم دا بە ملازم عومەر گوتم ئەم ناوە لێرەیە؟ گوتی ئەمەکێیە؟ گوتم مەسئول منزەمەی قەڵادزێیە و قەرزدارمە. گوتی بزانە لێرەیە، زۆر گەڕام نەبوو.

لەگەڵ کاك ئەیوب گەڕاینەوە بازیان. هەرچی جەیشی ناوچەی سلێمانیە. گشتی رووت و قوت، برسی و سەرتاپای گیانیان شەڵاڵی ئاو بوو. بەو باو بارانە، بە پێ ریچکەیان بەستبوو بەرەو کەرکوك دەرۆیشتن. لە سلێمانیەوە وەڵامیان بۆ ناردین کە نەهێڵن یەك سەرباز بڕوات. ئیمەش سەیتەرەمان داناو هەموویانمان گێڕانەوە. دابەشمان کردن بەسەر ئەو خەڵکە هەژارەدا کە خۆی نانی نەبوو بیخوات. هەموو قووتابخانەکانمان پڕکرد لە دیل و خەڵکەکەش خواردنی بۆ دەبردن. سەربازێکی برینداریان لەگەڵ بو لاقی شکا بوو. پیاوێك هات وتی بیدەن بەمن لەبەر خاتری خوا خزمەتی دەکەم. کابرا سەربازەکەی برد بۆ ماڵیۆ خۆی.

مەبەستم لە گێڕانەوەی ئەم راپەڕین و رووداوانە، روون کردنەوەی راستی و وەبیرهینانەوەی کەناڵی میدیای کوردی ودەسەڵاتی کوردییە، کە ئەو رووداو و بە سەرهاتانەی بەسەر ئەم گەلە هاتووە، وەك خۆی بیگێڕنەوە و بۆ مێژوو تۆماری بکەن. و پەیامنێری کەناڵەکانی راگەیاندن لە کوردستان بۆ روونکردنەوەی راستی رووداوەکان، بگەڕێن ئەو کەسانە بدۆزینەوە کە لە ناو رووداوەکاندا بوون، باکەسێکی ئاساییش بێت. نەك دیمانە لەگەڵ ئەو کەسانە بکەن کە دووربەدوور ئاگایان لە

رووداوەکان بووە، یا ئەوەی کورسییەکەی پێبەخشیوە بۆی نووسیوەتەوە دەڵێ ئاوا بیگێڕەوە. ئیتر بۆی گرینگ نییە داخوا مێژوو دەشێوێنێ یان نا. تەنیا ئەوە گرینگە دەسەڵاتی سەرووی خۆی لێی رازی بێت و کورسییەکەی لەق نەبێت.

خەڵکی پشدەر لە زۆربەی بەرەنگاربوونەوە و راپەڕینەکاندا پێشەنگ بوون. زۆرجار رۆڵی سەرەکییان گێڕاوە. لە پێناوی خاك و ئازادی ئەم گەلەدا، قوربانییان داوە. رژێم ئەو خەڵکەی لە دەڤەر و خاکی باوباپیرانی دابڕیبوو، بەداخەوە دەسەڵات و میدیای کوردیش خەریکە لە مێژووی خەباتی خۆیان دایانبڕێت. دانیشتوانی ئەم ناوچەیە، دوای تێکچونی شۆڕشی ئەیلول زۆر ترین رێژەی قوربانیان دا. لە ساڵی ١٩٧٧ لەیەك رۆژدا (٩) نۆ رۆڵەی بەئەمەکی ئەم شارە لە سێدارەدران. لە ١٩٨٢/٤/٢٤ دا خەڵکی ژشدەر پێش هەموو شوێنێك راپەڕین. ئەو راپەڕینەش زۆربەی شارەکانی کوردستانی گرتەوە و، رژێم ناچار بوو بۆ دووبارە نەبوونەوە یا درێژەنەدان بە راپەڕین داوای گفتوگۆ لەگەڵ هێزەکانی پێشمەرگە بکات. خەڵکی پشدەر پێش شاری رانیە کە بە دەروازەی راپەرین ناودەبرێ، لە رۆژی ٣/٢ /١٩٩١ لە ئۆردوگای خەبات دوور لە ناوچەکەی خۆیان لە پیاوانی دوژمن هاتنە دەست. لە سەربان و کوچە و کۆڵانەکان دامەزران. راپەڕین دەستیپێکرد و شەهیدشیان دا کە یەکەم شەهیدی راپەڕین بوو بەناوی **بەختیار هوڕێوەیی**.

ئەلبومی وێنەکان

وێنەی قەڵادزی سەرەتای حەفتاکان

وێنەی قەڵادزێ سەرەتای حەفتاکان

کەلاوەی قوتابخانەی قەڵادزێ

وێنەی قەڵادزێی وێران دوای بۆمبارانی ١٩٧٤/٤/٢٤

قوتابخانەی ناوەندی و دواناوەندی/ دوای روخانی بە بۆردومانی ٢٤/٤/١٩٧٤ خەریکن بە کاڵ و کرچی نۆژەنی دەکەنەوە

خۆپیشاندانی ١٩٨٢/٧/٤

وێنەی خۆ پیشاندانەکان بە کامیرای عوسمان محەمەد میران بەنهێنی گیراوە ئەو رۆژە کامیرا لە هەرکەسێ گیرابا لە دەباخانەکەی موسڵ کەوڵیان دەکرد

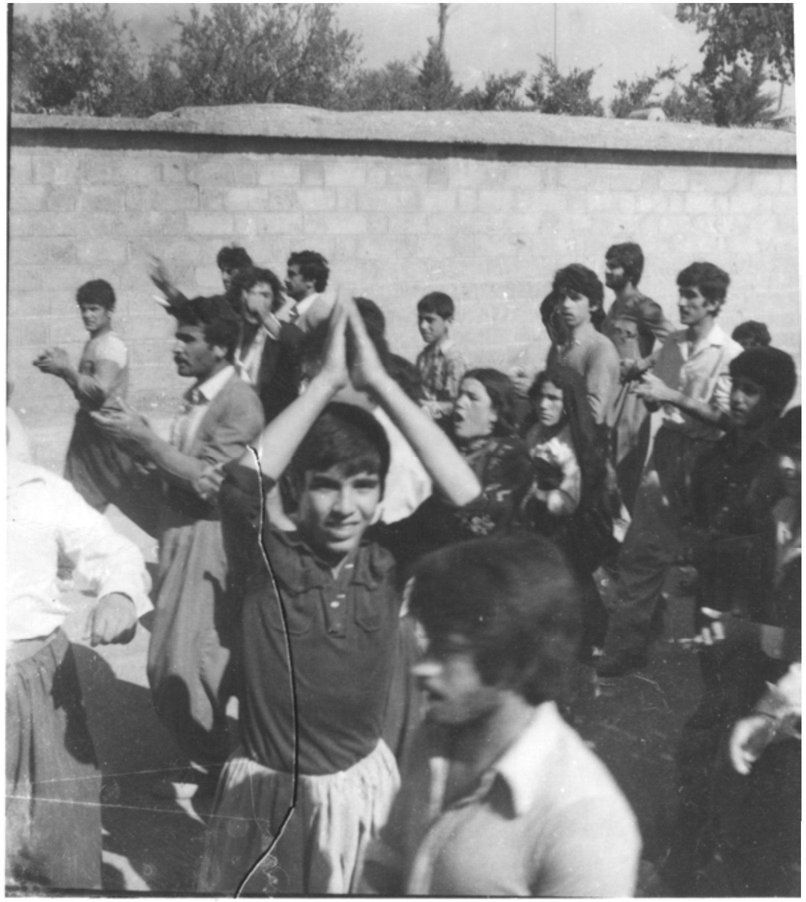

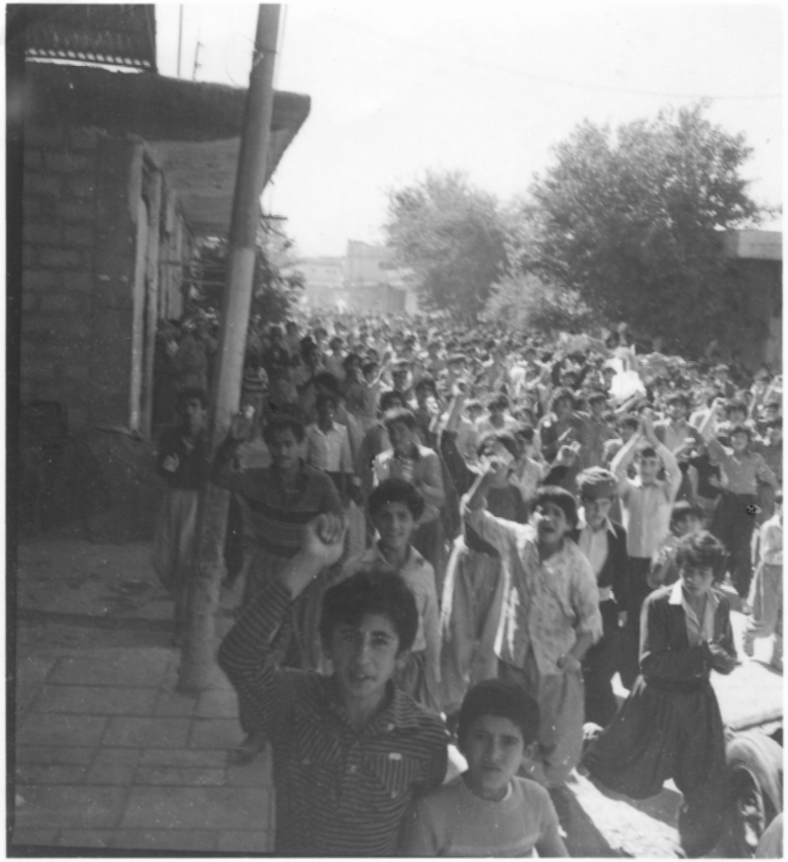

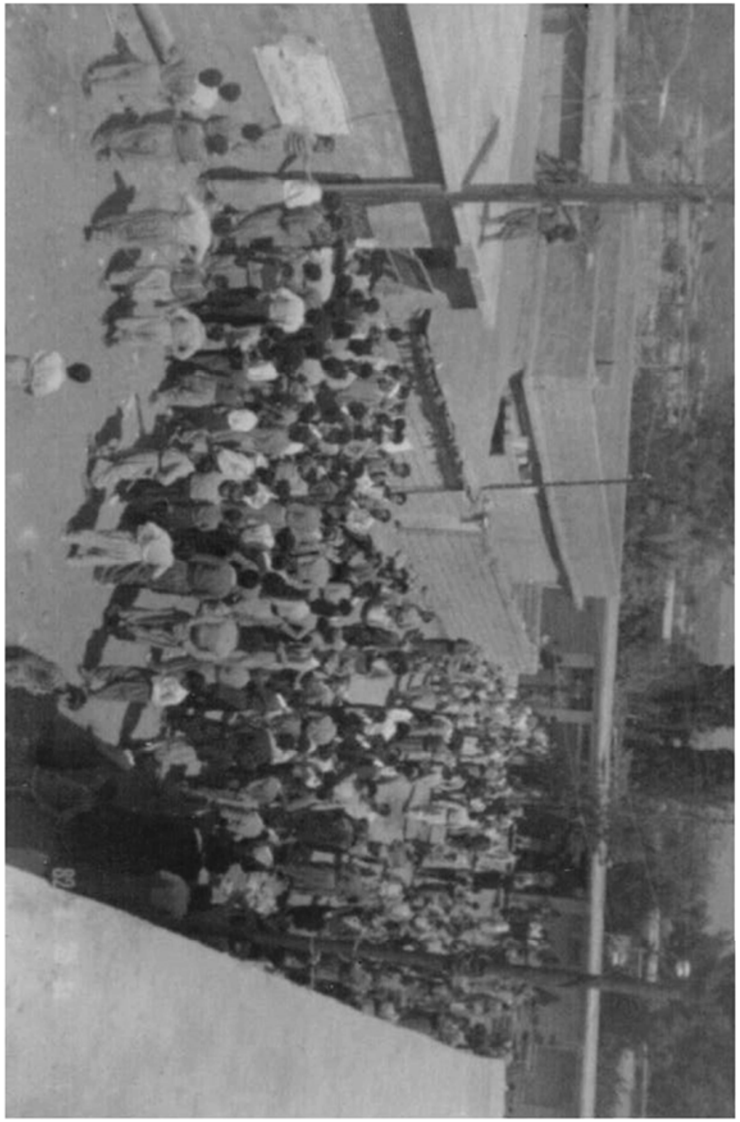

١٩٨٢/٤/٢٥

وێنەکانی قەڵادزێ کاتی ڕاگواستن

هاولاتییەك ماڵئاوایی لە ماڵە رووخاوەكەی دەكات

نووسەری ئەم نامیلکەیە چەند کاتژمێرێک پێش دەرکردنی لە ماڵەکەی خۆی

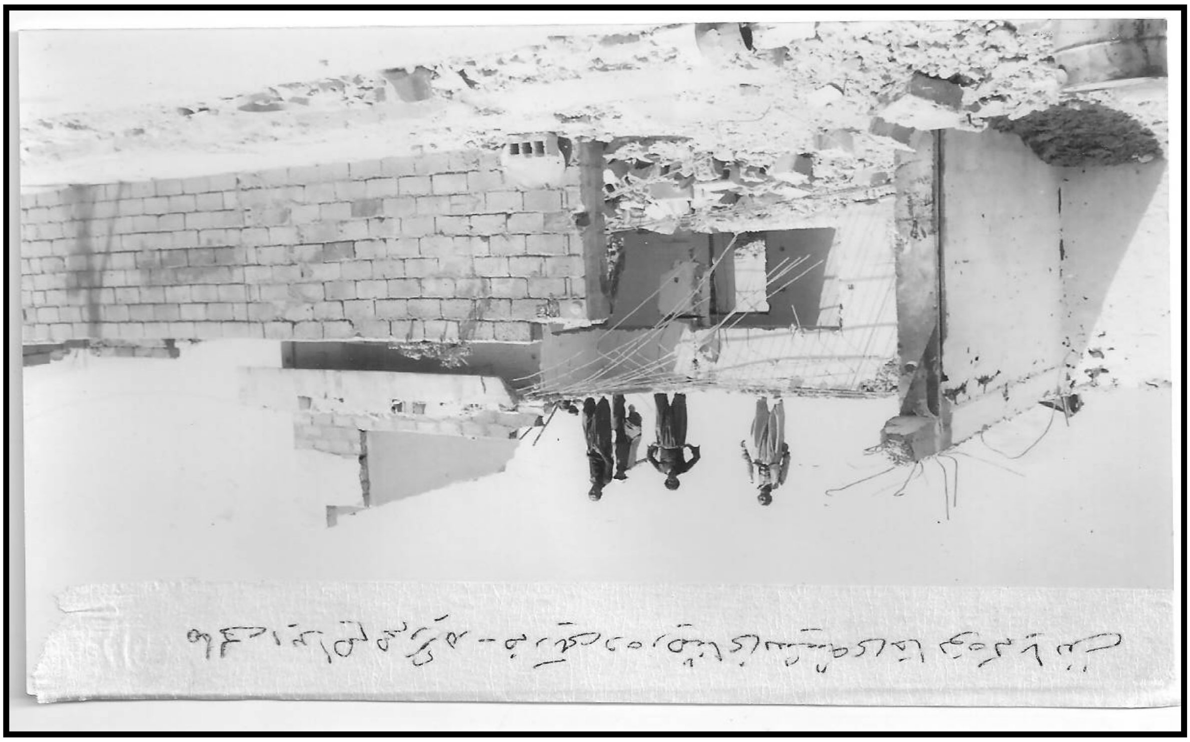

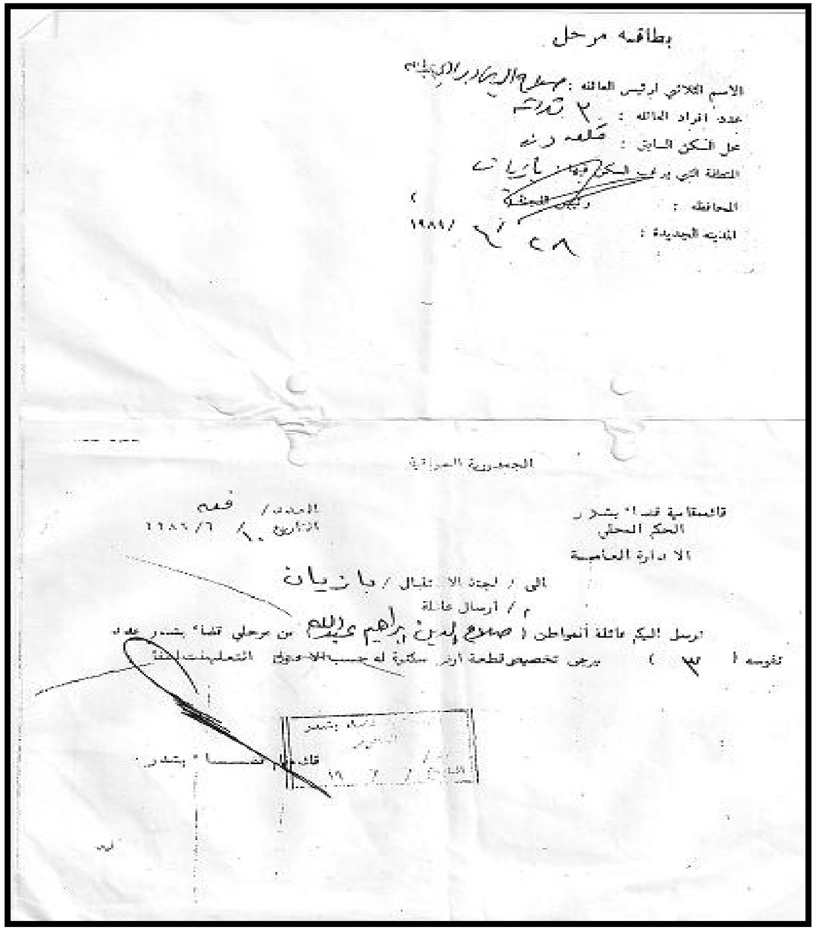
بطاقة مرحل

الاسم الثلاثي لرئيس العائلة :

عدد افراد العائلة : ٢

محل السكن السابق :

المنطقة التي يرحل اليها :

المحافظة :

المدينة الجديدة : ٢٨ / ٦ / ١٩٨٦

الجمهورية العراقية

قائمقامية قضاء بشدر

الحكم المحلي

الادارة العامة

العدد /

التاريخ / ٦ / ١٩٨٦

الى / لجنة الاستقبال / بارزيان

م / ارسال عائلة

نرسل اليكم عائلة المواطن ( ) من مرحلي قضاء بشدر عدد نفوسه (٣) يرجى تخصيص قطعة ارض سكنية له حسب الاصول والتعليمات

قائمقام قضاء بشدر

کۆپی کارتی ڕاگواستن و کۆپی پسولەی وەرگرتن لەئۆردوگا، واتە ورقة استقبال

ڕەسوڵ شێت/ شێتێکی کوردپەروەر و هۆگری کەسایەتی باوکی نەتەوەیی کورد بارزانی نەمر بوو. هەرچەند شێت بوو، بەڵام هەڵوێست و وتەکانی جێگەی سەرنجی خەڵك بوون، ناوبراو دوای تێکچوونی شۆڕشی ئەیلول شێت بوو. وێری سەر زمانی ئەو شێتە، پێشمەرگە و بارزانی بوو

چەند هاوڵاتییەك دوای بێ ئومێد بوون بە ناچاری ماڵەكەیان بار دەكەن

وێنەی شاری قەڵادزێی رووخاو کە
دانیشتووانەکەی دوای راپەڕین دەگەڕێنەوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی

سري وشخصي

٠٠ على الاجهزة الامنية كسب أكبر عدد ممكن من المؤتمنين في المجمعات السكنية لكشف التنظيمات الداخلية ومن يعملون في الزوايا المظلمة .

١٠. أن متابعة التنظيمات الداخلية من قبل أستخبارات وأمن الفيالق والفرق يولد لنا بعض الاشكالات والمتاعب وعليه تحال هكذا أمور الى الاستخبارات أو الامن حسب الاختصاص بحكم الذين يقومون بمتابعتها .

١١. عند حدوث عمل تخريبي في المناطق المحذوره أمنيا " فيكون ذلك من مسؤولية القطعات العسكرية أما داخل المجمعات والمدن فيكون ذلك من مسؤولية الاستخبارات والامن .

يرجى التفضل بالاطلاع ... مع التقدير .

العقيد الركن

مدير منظومة أستخبارات المنطقة الشرقية

١٠ أذار ٨٩

(٣ ـ ٣)

سري وشخصي

بەلگەنامەی ژمارە 9

٢٠٠ / ٩ / ٣
٢١٩٤

بسم الله الرحمن الرحيم

يرجى الأشارة الى الرقم كاملاً

(حكم الشهيد الذكرى خالدة)

رئاسة الجمهورية العراقية
السكرتير
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة
منظومة استخبارات المنطقة الشرقية

سري وشخصي الرقم / ش٣/ ق٣/ / الاضبارة معلوم / ٢٠١/ ٩
التاريخ / ١٥ / أذار / ١٩٨٩
/ شعبان / ١٤٠٩

الى / مديرية الاستخبارات العسكرية العامة (ش٣)

الموضوع / محضر أجتماع

بالساعة ١١٠٠ من يوم ١١ أذار ٨٩ عقد أجتماع في قيادة مكتب تنظيم الشمال حضره السادة المحافظين وأمناء سر الفرع وقادة الفيالق ومسؤولي الاجهزة الامنيه وفيما يلي أهم الامور التي تمت مناقشتها خلال الاجتماع :-

٠١ أشار الرفيق مسؤول المكتب في بداية حديثه الى ضرورة تدارس الوضع في الشمال بعد أنتهاء عمليات الانفال وطرد المخربين خارج الحدود وأعادة النظر ببعض القرارات التي أتخذت في حينه لظروف أستثنائيه .

٠٢ تم التركيز خلال الاجتماع على مسألة جوهريه وهي تحديد الاماكن المحذوره أمنياً والاماكن الغير المحذوره وكذلك المناطق التي من الممكن زراعتها والتواجد فيها نهاراً والانسحاب منها ليلاً وكذلك المناطق الممكن زراعتها والتواجد فيها ليلاً ونهاراً وقدم قادة الفيالق شرحاً مفصلاً من المناطق المشار أليها أعلاه وطالب منهم الرفيق مسؤول المكتب تثبيت ذلك رسمياً لكي يتم التعامل على أساسه بشأن الذين يتواجدون في المناطق المحرمه والمحذوره وأكد على ضرورة الرجوع الى توجيهات المكتب السابقة بصدد التعامل ميدانياً

(١ ـ ٣)

سري وشخصي

مع كل من يتواجد في المناطق المحذوره .

٠٣ تأشير المناطق التي يزال عنها المحذور الامني وعلى المنظمات الحزبيه أن تنشط في مجال توعية المواطنين وتبصيرهم بالمناطق المحذوره والمناطق غير المحذوره والاجراءات التي ستترتب عليهم في حالة عدم الالتزام بما ورد أعلاه .

(٤) تم القرار على أزالة كل ما موجود شرق سنكسر (قلعه دزه والمجمعات التابعه لها) وكل ماهو يسار بحيرة دوكان وشمال بيره مكرون ... على أن تباشر اللجان المختصه بتهيئة أماكن المجمعات المقترحه ويتم الترحيل في بداية شهر أيار من هذا العام مع ضرورة ملاحظة عدم الرغبه بسكن العشيره الواحده في مجمع واحد مما يخلق لنا بعض المتاعب مستقبلاً لأن الذي يقود هو الحزب القائد فقط .

٠٥ يتم أختيار المجمعات في محافظة السليمانية وفي حالة عدم وجود الرقعه الجغرافيه الكافيه أختيار مواقع للمجمعات في محافظة أربيل وكذلك الاستفاده من المجمعات السابقه والتي تتوفر فيها كافة الامور الخدميه الاخرى .

٠٦ المناطق المحذوره بسبب وجود النفط فيها تقلص الى الحد الادنى وتؤجر الى أشخاص مؤتمنين بعد جمعهم وأعلان المزايده فيما بينهم ويحرم من ذلك الذين كانوا يعملون ضمن صفوف التخريب .

٠٧ سبق وأن صدر توجيه من مكتب تنظيم الشمال بعدم سماع شكاوى المواطنين الذين يسكنون القرى المحذوره أمنياً ونظراً لأزالة تلك القرى وأسكان أهاليها في مجمعات مسيطر عليها من قبل الدولة وعليه فأنهم من حقهم تقديم الشكاوى وتلغى التوجيه السابق .

٠٨ لابد من مغادرة الصيغ الاستثنائيه وعدم الرجوع الى المكتب في كل شئ وعلى كل واحد منا أن يأخذ دوره بالكامل في مجال أختصاصه .

(٢ ـ ٣)

سري وشخصي

سوپاس بۆ

- بەڕێز مامۆستا و دادوەر **تەها بابان** کە هانیدام ئەم بیروەرییانە بکەمە نامیلکەیەك.
- بەڕێز کاك **حەمە ئەحمەدجاف** ی شاعیر و ڕۆژنامەنووس کە پێداچوونەوەی بۆ ئەم بەرهەمە کردووە.
- دەریا جەمال حەویزی مامۆستای زمان و ئەدەبی کوردی لەزانکۆی کۆیە..
- **مستەفا غەفور** کە دوای وێراستاری تا بە چاپگەیشتنی ئەم نامیلکەیە خەمخۆری بوو.
- کاك **هەرێم عبدولڕحمان** لە کۆیە...

بەڕێزان **عوسمان میران، ئیبراهیم حەمە عەلی** و **مامۆستا جەبار تاهیر** کە لەو ئان وساتە دژوارەدا توانیویانە ئەو وێنانە بگرن.